

LUKAS

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Lukas nu Zu tanngo kuga. Nu Grik tanngo minmba dokta piroka minna ta nu nuŋe ammbi Yesus kaŋger ndana. Nu nane afaŋge Yesus tuku kubeu tunaig le nu nane tuku pasa ismba son ŋga Yesus tuku saŋgri tomba tiŋgina.

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu teŋenmba. Nu nuŋe mbal Yesus tuku son ŋguwaig ŋga nu waŋe te kuyarna. Nane Grik mbal nane maŋau tiŋreknu ŋak minam tuku sunngomba idusnaig tukunu nu Yesus tuku maŋau tiŋreknu ta tuku sunngomba te-mayokmba kuyarmba tumniŋgina.

Lukas nu waŋe te Teofilus tuku kuyarmba pilna sulumba ŋgumneŋga nu maŋ lato waŋe ande turmba nu tuku kuyarna ta Aposel kame tuku piro ŋgeg.

¹ Yiŋe gabat Teofilus kaiye.

Wam afu buk sine ŋgamukŋge mayok ke likinaig ta tanngo gudommmba wam ta ulendimba kuyarniŋgam tuku tagonaig.

² Afu nane naŋgine ammbi abo abo wam kaŋgerkinaig sulumba pasa mayenu kuklimba sasiŋmba minnaig ta nane pasa ta dubimba kuyarnaig.

³ Ye ait kuennu nane tuku kuyar pasa ta tugusemba burka ise timba minet ta ye mata ne

tuku kuyaram nga tugu mbolnge kubemba ka ka bitekngamngit.

⁴ Ne burkumba ne buk wam kubeu tinnaig ta ngamungal son ngam tuku ye ne tuku wane te kuyaret.

Yohanus prowam tuku pasa mayok kina

⁵ Herodus nu Yudea ma tuku gabat sungo minna le pris ande nyunu Sakaria minna. Sakaria nu Abia tuku kuasmbi ande. Piyo nunje nu pris Aron tuku tugu. Pino ta nyunu Elisabet.

⁶ Sakaria nale Sungo Kuate tuku wam pagu pasa nu tuku nzali njakmba dubi magekinaik sulumba nale nu am mbolnge tinjeknu minnaik.

⁷ Elisabet nu pino mbanzonu ninjina tukunu nale kinjo kugatok minnaik ma ma buk saibo patikinaik.

⁸ Kile Sakaria tuku kuasmbi tuku ait prona le nane Kuate tumailamnge pris piroka minnaig.

⁹ Tanamba minnaig sulumba pris mbal nane nangine manjambi kinaig le Sakaria tuku nyu mayok kina le nu Sungo tuku wande sinam kumba pa mundur mayenu piyna.

¹⁰ Piymba minna le tango pino gudommba kilimnge Kuate yabanmba minnaig.

¹¹ Sakaria nu piroka minmba mambilna kande Sungo tuku enel ande mundur mayewam tuku atrau mbain ndinamnge tinj minna le kanjerna.

¹² Nu enel ta kanjermba piririmba wam pile paskina le

¹³ enel nu sana: Sakaria ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne tuku yaban pasa isat. Piyo nane

Elisabet nu ne tuku kiŋo te-palmbimŋgat. Te-pilwa le ne nyunu Yohanus ŋga ŋgina.

14 Nu mbolŋge ne ŋgamuŋgal gare tumba wamdus bulok minamŋgat. Nane gudommba gare suŋgo tamŋgaig ŋgina.

15 Tanakina sulumba eŋel nu maŋ sana: Kuate am mbolŋge nu tango suŋgo minamŋgat. Nu grep kule le kule kamenu nye nda. Nu ina sinamŋge Tukul Guwa ŋak te-pilwa le nu tuku ŋgamuŋgal kumuŋgamŋgat.

16 Nu pasa kukliwa le Israel mbal gudommba ŋgamuŋgal biye mbilmba nanŋine Sunŋo Kuate tugum kaŋgaig.

17 Nu Elia taŋaŋ mayok ka Tukul Guwa tuku saŋgrimbi piroka nu Sunŋo tuku amboŋgamŋgat. Mam kame kiŋo kame tetkanu minig ta nuŋge ŋgamuŋgal ulendiwe niŋgamŋgat. Nu mbolŋge Kuate tuku pasa ŋgumnede mbal nane mbilka mbal tiŋreknu ndoŋ ulendikamŋgaig. Nu tango tuku ŋgamuŋgal wamdus kile-tidiŋguwa le Sunŋo prowamŋgat ŋga Sakaria sana.

18 Tanakina le nu ndek lafumba sana: Ye buk saibo pilen. Ye tuku pino mata taŋaŋ. Ye ndaŋmba ne tuku pasa ta son ŋgi ŋgina le

19 nu lafumba sana: Ye Gabriel. Ye Kuate tumail-amŋge tiŋ minet tuku tango. Nuŋge ye kukulyat le pasa mayenu te sanet.

20 Ait kumuŋguwa le pasa te alonu mayok kaŋgat. Ne ye tuku pasa te son nda ŋgate tukunu ne miŋge tukulkuwa le pasate ndaka mina ma ma Kuate tuku pasa kumuŋguwa le ne maŋ pasatamŋgat ŋga sana.

²¹ Tanjo pino nane kilimnge Sakaria tair minmba ndanmba nu kusem wande sinamnge dalka minit o nga idusmba minnaig le

²² kile nu mayok ka waimbi ndo pasa saniymba pasatam kumuŋ kuga le nane nu kanjermba nu wandek sinamnge kinjatanu suk agan kanjerat nga katesenaig.

²³ Sakaria tuku piro ait kugana le nu luka nuŋe tumbran kina ka

²⁴⁻²⁵ tanje minnaik sulumba piyo nuŋe kiŋo konna le nu ndek sakina: Ye kiŋo kugatok nane njakmba am mbolnge kiko njak minen ta Kuatenge ye ranjun mayenu sumba ye tuku kiko pitaina ngina. Tanjamba nu tanjo am mbol li ndaka minna le tambun wai inum sulumba kina.

Yesus prowam tuku pasa mayok kina

²⁶ Tambun 6 Elisabet nu fungulok minna le Kuate nu eŋel Gabriel maŋ kukulna le Galilea ma tugu Nasaret tumbran kina sulumba

²⁷ nu pino mbanzo ande tugum prona. Pino ta nyunu Maria. Nu tanjo ande ndoŋ mine ndakina tuku. Nane tanjo ande nu tuwa nga buk madinaig. Tanjo ta nyunu Yosef. Nu David tuku ndare.

²⁸ Kile Gabriel nu pro Maria sana: Kaiye. Sunjo nu ne nyaro tinmba nu ne ndoŋ minit ngina.

²⁹ Tanjamba sana le Maria nu pasa ta ismba wamdus pilemba nu ngamuŋgal pitimba ame pasa tanjamba sayate o nga idusmba minna le

³⁰ eŋel ndek nu sana: Maria, ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne make pilit.

³¹ Ne fungul njak mina sulumba kiŋo ande tepalmbimngat. Kiŋo ta nyunu Yesus nga.

³² Nu nyu sunḡo ḡak minwa le nane nu tuku nyu Kuate o mbolḡe minit nu tuku Kiḡo ḡgamḡgaig. Sunḡo Kuatenḡe nu tuku mbuḡ David o buk nyu sunḡo ḡak minna taḡaḡ nyu sunḡo tuwa le

³³ nu Yakob tuku ndare kulatka minmba minamḡgat. Nu tuku nyu sunḡo ta ḡgisike nda. Minmba minamḡgat ḡga Maria sana.

³⁴ Taḡakina le nu ndek eḡel kusnana: Ye taḡo kugatok minet. Ndaḡmba wam ta mayok kaḡgat ḡga kusnana le

³⁵ nu sana: Tukul Guwa nu ne mbol kumuḡguwa le Kuate tuku saḡgri ne kainamḡgat. Taḡawa le ne Kuate tuku Kiḡo te-palmbimḡgat. Kiḡo ta nu purfeḡnu ndo.

³⁶ Ne isa. Naḡe tugu Elisabet nu niḡkina sulumba o buk saibo pilna ta kile nu ḡgaro piti ḡak minit le tambun 6 kinit.

³⁷ Ata. Kuate nu wam ḡakmba kam kumuḡ ḡgina.

³⁸ Taḡakina le Maria nu lafumba sana: Ye Sunḡo tuku miḡge kumnemḡge minet. Ye pasa kuga. Ne wam sakat ta ye mbolḡe taḡamba mayok kuwa ḡgina le eḡel nu kusremba kina.

Maria nu Elisabet tugum kina

³⁹ Ait ta mbolḡe Maria nu tiḡga pitik ndo Yudea ma tabe ḡak ta tumbraḡ ande kina ka

⁴⁰ Sakaria tuku wande poḡga Elisabet kaḡgermba kaiyena.

⁴¹ Elisabet nu kaiye pasa isna le kiḡo funḡul sinamḡge patenḡina le Tukul Guwa nu Elisabet wamduḡ tuna le

⁴² nu pasa kuenka sakina: Kuate nu pino njakmba ngamuknge ne make pilit. Kinjo ne tuku fungul sinamnge minit ta Kuatenge nu mata make pilit.

⁴³ Ye pino mayenu kuga. Ndanam yiye Sungo tuku ina nunje ne ye tugum te prowat.

⁴⁴ Ne kaiyeyat ta ye isit le kinjo ye tuku fungul sinamnge nu gare sungo tumba patenjat.

⁴⁵ Ne Sungo tuku pasa ismba son ngina tukunu ne gare sungo njak mina le pasa ta ne mbolnge kumu-kumumba mayok kanjat nga Maria sana.

Maria tuku mune

⁴⁶ Kile Maria nu sakina:
Ye Sungo tuku nyu te-dunget.

⁴⁷ Ye Kuate tuku gare sungoyate.

Nunje ye muskil te-tiwe sate.

⁴⁸ Ye nu tuku minje kumnemnge kuirkuirka minet le nu ye idusyumba te-mayokyate.

Kile Kuate nu ye make pilit ta saka ismba tutur-tuturmba minmba minamngaig.

⁴⁹ Sungo Sangri Nayo nu ye mbolnge wam magete.

Nu tuku nyu purfenju ndo.

⁵⁰ Tango ngamuknge afu nu tuku nyu kurauka dubide mbal nu nane njakmba mapekate.

⁵¹ Kuate nu nunje sangri sungo te-mayokmba wam kumumbi tenenmba ke likate.

Nu nanjine nyu kile-dungade mbal wam kam idusde ta kugerKate le kua ka sili-silide.

⁵² Nu kilke tuku gabat sugo kile-ibenKate su-lumba kuirkuirka minig mbal kile-mayokkate.

⁵³ Nu gubak minig mbal aganj ndende magenu ningit le nane maroningit.

Nu aganj ndende njak mbal manjau inum nda ningit le ake minig.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nu singine mbunj pasa sangrinu saningina ta kumumba nu nuñe piro mbal Israel sine tur-singit.

Nu Abraham nuñe ndare njakmba mapeka minmba minamngat ngina ta nu nuñe pasa ta gilai ndangate.

Maria nu tanjamba mune ulna.

⁵⁶ Nu Elisabet ndonj tambun keñmba minnaik sulumba nu tinja luka nuñe tumbrañ kina.

Yohanus kule pisne tanjo prona

⁵⁷ Ait kumungina le Elisabet nu kiño te-pilna.

⁵⁸ Te-pilna le nu tugumnge minnaig mbal nuñe ndare tuma ndonj wam ta ismba Kuate nu Elisabet ranjun mayenu tuna nga nu ndonj gare-garekinaig.

⁵⁹ Mara 8 mbolnge nane nangine tukul dubimba kiño ngaro pikam tuku mangurkinaig. Nane mam nuñe Sakaria waukam tuku saka minnaig kande

⁶⁰ Elisabet ndek saningina: Kuga. Nu Yohanus ngap ngina le

⁶¹ nane ndek nu sanaig: i ... Tanjamba kuga. Ne tuku ndare ande nyunu tanjamba mine ndakate nginaig.

⁶² Tanjamba nane nuñe mam nuñe kiño ta nyu ima waukuwa nga waimbi kusnanaig le

⁶³ nu kuyaram tuku wañe ande tuwaig nga waimbi saningina le tunaig le nu tenenmba kuyarna. Nu tuku nyu Yohanus ngina le nane njakmba ndek pirerek purkinaig.

⁶⁴ Kile ndo Sakaria tuku mane bulkina le nu pasatumba Kuate tuku nyu te-dungina.

⁶⁵ Tanjana le nane nu tugumnge minnaig mbal njakmba kuru-kurukinaig le wam ta Yudea ma tabe njakmba mbol kumungina.

⁶⁶ Tango pino pasa ta ismba wamdus te-sulumba Sungo tuku sangri kinjo ta mbolnge minna ta kila pilmba nu sungoka ndanndanamngat o nga idusmba minnaig.

Sakaria tuku dir pasa

⁶⁷ Sakaria nu Kuate tuku nyu te-dungina le Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu dir pasa tenjemba sakina:

⁶⁸ Sine Israel mbal singine Sungo Kuate tuku nyu te-dungube.

Nu sine nuje mbal tugum te promba muskil kile-tidinge singit.

⁶⁹ Nu ande sangri njayo singine muskil kile-tidinge singam tuku nuje piro tango David tuku ndare mbolnge te-mayokte.

⁷⁰ Kuate nu o buk tanjamba nuje tuan tango kame tuku minge mbolnge sakina.

⁷¹ Nu sine tuku ngueu mbal sine kasursingig mbal ta njakmba kile-ibenjka muskil kile-tidinge singamngat.

⁷² Nu singine mbunj kame mapekamngit nga saningina ta kile kumute.

Nu nane ndonj wamdus ulendika pasa sangrinu saningina ta gilai ndangina.

⁷³⁻⁷⁵ Nu sine Israel tuku ngueu mbal wai mbolnge kile-luka kilamngat. Tanjawa le sine

kuru kuru kugatok nu tuku piro biyamba nu am mbolŋge tiŋreknu minmba ma ma kumamŋgig.

Nu taŋamba siŋgine mbuŋ Abraham pasa saŋgrinu sana.

⁷⁶ O kiŋo, ne Kuate Sungo tuku tuan taŋgo.

Ne amboŋga kumba Sungo tuku ndin wake-imba kuanekamŋgat.

⁷⁷ Ne sine tumsiŋga le Kuate nu nuŋe mbal tuku une sauka gilaiŋga muskil kile-tidiŋge siŋgam tuku ndin kaŋgeramŋgig.

⁷⁸ Kuate nu siŋka sine mapekam tuku iduste.

Nu samba tumbraŋ tuku mafewam tuku bulu kukulwa le sine tugum prowamŋgat.

⁷⁹ Promba sine kilŋasiŋguwa le sine ma make sinamŋge kume tuku saŋgri kumnemŋge mineg mbal ndin kaŋgermba ŋgamuŋgal gare tumba wamdus bulok minamŋgig.

Sakaria nu taŋamba dir pasa sakina.

⁸⁰ Kiŋo dabro ta minna ma ma sungoka wamdus saŋgrinu ŋak tiŋgina. Nu sungoka kumba ma baknu mbolŋge minna le ma ma ait kumuŋgina le Israel ŋgamukŋge mayok kina.

2

Maria nu Yesus te-pilna

(Mateus 1.18-25)

¹⁻³ Ait ta mbolŋge Sesar Augustus nu ma tugu ŋakmba mbolŋge taŋgo pino tuku nyu kuyarke likam tuku sakina le nane ŋakmba ndek nyu kuyarkam tuku naŋgine tumbraŋ tuguk kine likinaig. (O buk mandor Kuirinius nu Siria ma tugu

kulatkam tuku gabat minna le nane mañau ta tugu pilnaig).

⁴ Yosef nu David tuku ndare tukunu nu tinga Galilea ma Nasaret tumbran kusremba David tuku tumbran tuguk Betlehem Yudea ma tugu mbol kina.

⁵ Nuñe pino madiwe tunaig ta nu tumba nakile nyu kuyarkam tuku kinaik. Maria nu buk fungulok.

⁶ Nale kumba ka Betlehemnge promba tanje minmba Maria nu kiño te-palmbim bafuna ta

⁷ tanjo kinyam tuku wande kumuñgina le nu agañmor tuku wandek sinam tanje kiño mulum te-pilna. Te-pilna sulumba kumiñmbi sonja agañmor isukusanu nza mbol tanje pilna le minna.

Enjel kame sipsip kulatkanu mbal tugum mayok kinaig

⁸ Tumbran ta kasomnge sipsip kulat mbal afu furir nangine sipsip kulatka minnaig.

⁹ Kulatka minnaig le Sunjo tuku enjel ande nane tugum tanje mayok kina le Sunjo tuku bulu sangrinu nane kilñaniñgina le murkuka kuru kuru sunjo tinaig.

¹⁰ Tanjanaig le enjel nu ndek saniñgina: Tane kuru kuru ndakap. Ye pasa mayenu satinjam prowet. Tanjo pino ñakmba mbolnge gare sunjo mayok kangat.

¹¹ Furir te mbolnge David tuku tumbran tuguknge pino ande kiño te-palet. Nu Sunjo nu Kuatenge madina tanjo Kristus. Nuñge tane muskil kile-tidiñge tingamngat.

12 Tane nu kila palmbim tuku tenenmba. Kiŋo ande kuminmbi sonġanu ŋak aġaŋmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minit ta not ŋgina.

13 Taŋamba saka minna le pitik ndo samba mbolok eŋel kuasmbi sunġo pro nu ndoŋ ulendika Kuate tuku nyu te-duŋga tenenmba sakinaig:

14 Samba mbolŋge Kuate tuku nyu sunġo mayok kuwa.

Kilke mbolŋge Kuatenġe make patikate mbal ŋgamunġal wamdus bulok minwaig ŋginaig.

15 Kile eŋel kame taŋge nane kusreka luka samba mbol kinaig le sipsip kulatkanu mbal naŋgine naŋgine sakinaig: Sine wam mayok ket le Sunġonġe sasiŋgat ta ka Betlehemŋge kaŋgerbe ŋginaig.

16 Taŋaka nane paŋtiŋga pinder-pindermba ka Maria le Yosef kile-siglika kiŋo aġaŋmor isukusanu nza mbolŋge kinye ŋak minna le kaŋgernaig.

17 Kaŋgernaig sulumba wande kusremba kilim kumba eŋel nu kiŋo tuku saniŋgina ta ŋakmba kubeu niŋginaig le

18 nane sipsip kulatkanu mbal tuku pasa ismba pirerek purkinaig le

19 Maria nu pasa ŋakmba wamdus sinamŋge idus tidiŋga minna.

20 Sipsip kulatkanu mbal nane luka ndek kumba eŋel pasa saniŋgina taŋamba kaŋgerkinaig tukunu nane Kuate tuku nyu te-duŋga kinaig.

Yesus nyu pilnaig

21 Kusem ndindo kugana le nane kiŋo tumba ŋgaro pikmba nyunu Yesus ŋginaig. Maria nu kiŋo

kon ndana le enjel nu tanjamba kinjo nyun tuwa nga wam paguna.

Yesus tumba kusem wande sungo sinam kinaig

²² Moses tuku tukul dubimba ina nuje ngarosu purfen nu mayok kuwa nga Kuate atraukam tuku ait kumunguwa le nale kinjo tumba Kuate tuku madimba nu tambim nga mbumba Yerusalem kinaik.

²³ Sungo tuku kuyar mbolnge tukul ta tenenmba minit: Kinjo mulum prowa ta Sungo tuku madimba nu tambim tuku ngate.

²⁴ Kuyar pasa ande ta gami armba ko kurinum fat armba kilmba Kuate atraukam tuku sakate. Nale tukul ta kumuwam tuku kinaik.

²⁵ Yerusalemnge tanjo tinjeknu ande Kuate dubina tuku nyunu Simeon minna. Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinge ningam tuku tanjo tairnga minna. Tukul Guwa nu jak minna.

²⁶ Nu Tukul Guwanje buk sana: Ne kume ndaka mina le Sungonje madina tanjo Kristus prowa le kanjeramngat ngina.

²⁷ Ait ta mbolnge Tukul Guwanje Simeon wam dus tuna le nu tinga kusem wande sinam kina. Nu ka tanje minna le Maria le Yosef Yesus tumba tukul dubimba manau ta kam saka pronaik le

²⁸ Simeon nu ndek kinjo yaimba bagailmba Kuate tuku nyu te-dunga tenenmba sakina:

²⁹ O Sungo, ne ye pasa sayina ta kumungat tukunu kile ye ne tuku piro tanjo ngamungal wam dus bulok kumamngit.

³⁰ Yiye ammbi sine muskil kile-tidingam tuku tanjo kanjeret.

³¹ Ne kilke mbol mbal njakmba am mbolnge nu te-mayokna.

³² Nu kasomok mbal kiljaningwa le nane ne kila palmbimngaig.

Nu mbolnge sine Israel nyu mayok kangat ngina.

³³ Simeon nu tanjamba sakina le ina mam nuje wamdus pirerek purkinaik.

³⁴⁻³⁵ Kile nu nale nyaro nikmba man ina nuje Maria sana: Kiyo te Kuatenge pilna le nu mbolnge Israel afu baringa ndekamngaig. Afu tingamngaig. Nu Kuate tuku nzali te-mayokuwa le nane gustommba nu kasurwaig le nane tuku wamdus kilimok mayok kangat. Ne nu tuku ngamungal rar sungo tamngat nga Maria sana.

³⁶ Tuan pino ande nyunu Ana nu mata tanje minna. Nu Fanuel kulim nuje Aser tuku ndare ande. Nu saibo pile mayena. Nu yar 7 tango njak minna sulumba

³⁷ tango nuje kumna le nu kuembol minmba ma ma yar 84 kusrena. Nu furir ki kidemmba kusem wande sungo ta sinamnge minmba nu Kuate mbarinmba mara afu nyamagan pinka Kuate yabanmba minna.

³⁸ Ait ta mbolnge ndo nu mata kusem wande mbol promba kiyo kangermba Kuate tuku nyu tedungina. Nane afu Yerusalem muskil te-tiwam tuku tairnga minnaig mbal nu kiyo ta tuku nane saninmba minna.

Nale luka Nasaret kinaik

³⁹ Yosef le Maria nale Sungo tuku tukul njakmba ke sulumba nale luka Galilea kumba nakile tumbran Nasaret kinaik ka

⁴⁰ tanġe kiġo nu sunġokina le Kuate nu make pilna le nu sanġri pilmba wamdu kuyar mayenu ġak tinġina.

Yesus nu kiġo mo kusem wande sinam kina

⁴¹ Pagumba nye sunġo Pasowa tuku kusem ait mbolġe yar kidemba Maria le Yosef mbumba Yerusalem kumba minanu.

⁴² Yesus nu yar 12 ġak minna le ait ta kumunġina le nale nakile ait ta dubimba maġ mbumba Yerusalem kinaik ka

⁴³ tanġe Pasowa ait kugana le nale luka ndek kinaik le Yesus nu Yerusalemġe minna ta nale wam ta katese ndanaik.

⁴⁴ Nu afu ndoġ kinit ġga idusmba kumba ka nd-inġe ait ndindo kugana le furirna le nale nakile ndare tuma gulab kame ġgamukġe kusnaġa nu sota kinaik ka

⁴⁵ tanġe kaġer ndamba luka maġ nu sota mbumba Yerusalem kinaik.

⁴⁶ Pro Yerusalemġe nu sota ka mara keġnu mbolġe kusem wande sunġo sinamġe tum tanġo ġgamukġe nu minyoka pasa ismba nane kusna-kusnaniġmba minna le kaġernaik.

⁴⁷ Nu kila sunġo ġak minmba kumumbi lafuna le ġakmba pirerek purkinaig.

⁴⁸ Kile nale nu kaġermba piriri ġayonaik sulumba ina nuġe sakina: Kiġo, ndaġam ne sile piro kareġ sikit le sile mam naġe ndoġ ġgamunġal fulilka ne sota minek ġgina le

⁴⁹ nu ndek nale sanikina: Tale ndaġam ye sota piro kareġkik. Tale ambonġa yiġe Mam tuku wande te mbolġe ndaġam nda mambilaik ġgina le

⁵⁰ nale nu tuku pasa ismba tugunu katese ndanaik.

⁵¹ Kile Yesus nu tinga nale ndon luka ndek Nasaret kumba ka tanje nale tuku mingge kum-nemnge minna. Ina nuje nu wam njakmba mayok kinaig ta wamdus sinamnge idus tidinga minna.

⁵² Yesus nu sungekina le Kuatenge nu make pilna. Nu ngamuŋgal kuyar mayenu njak tingina le tanjo pino njakmba nu make pilnaig.

3

Yohanus kule pisne tanjo pasa kuklina

(Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Yohanus 1.19-28)

¹ Sesar Tiberius nu Rom mbal kulatka yar 15 njak minna le Pontius Pilatus nu Yudea ma tugu kulatka minna. Herodus nu Galilea ma tugu kulatka minna le maib nuje Filipus nu Iturea le Trakonitis ma tugu kulatka minna. Lisantias nu Abilene ma tugu kulatka minna.

² Anas nale Kaiafas ndon pris gabat sugo minnaik. Ait ta mbolnge Sakaria tuku kiŋo nuje Yohanus nu ma baknu mbolnge minna le Kuate nu tugum promba wam paguna le

³ nu tinga tumbran afu Yordan kule patuknge mine likinaig ta njakmba mbol kumba pasa kuklimba tanjo nane ngamuŋgal biye mbilmba manjau njaigonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat nga saka minna.

⁴ Tuan tanjo Aisaia nu pasa ande kuyarna le Yohanus mbolnge kumuŋgina ta tejenmba. Ma baknu mbolnge wi ande kuenjka tejenmba sakate.

Sunġo tuku ndin wakeimba kuanekap.
Nu likam tuku ndin te-tiwap.

⁵ Ngurun ħakmba kilke diġningam tuku.

Taba ħakmba saika kile-ibenkam tuku.

Baġaġok ta kile-tidiġe likam tuku.

Ndin mbuter ħakmba sai basleniġam tuku.

⁶ Taġamba kile-tidiġap le Kuata nu taġo muskil
kile-tidiġe niġam tuku ndin kilke mbol
mbal ħakmba kaġeramġaig. *Aisaia 40.3-5*

Aisaia nu taġamba kuyarna.

⁷ Mbal gudommaba kule pisneniġuwa ġa
Yohanus tugum prove likinaig le nu nane
saniġina: Tane mbeġ tuku fat Kuata tuku pa
tam tuku minig. Tane imaġe rironġ pasa satiġat
le pa ta laiptiġuwa ġa kule pisne tam prode.

⁸ Tane siġka ġgamuġgal biye mbilmba taġine
maġau ġaigonu kusrekinaig kande alonu
kumumbi kile-mayokkap le kaġerkube. Abraham
nu sine tuku mbuġ ġa payam ndakap. Ye tane
kilimok satiġet. Kuata nu tane pitaika ndame
kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-
mayokkam kumuġ.

⁹ Kuata nu sapor ail tugunu tugumuġe pilna le
minit. Ail afu alo mage ndade ta ħakmba pike lika
pankate le pa mbol kinig ġa saniġina.

¹⁰ Taġakina le maġur sunġo ta ndek Yohanus
kusnanaig: i ... Sine ndaġamuġgiġ ġginaig le

¹¹ nu lafumba saniġina: Ande nu tawi armba
ħak kande inum tumba tawi kugatok si tuwa. Nya-
maġaġ mata taġawap ġgina.

¹² Takis kilanu mbal afu kule pisneniġuwa ġa
nu tugum promba nu kusnanaig: Tum taġo, sine
ndaġamuġgiġ ġginaig le

¹³ nu ndek nane saniḡgina: Tane takis kilmba kumumbi ndo kilap ḡgina.

¹⁴ Kame tanḡo afu mata nu kusnanaig: Sine mata ndaḡamḡgig ḡginaig le nu sakina: Tane tanḡo afu tuku ndametiḡ didikam tuku pani farmba ko pasa mbolḡge yabri pasa sa ndakap. Tanḡine mundu tuku piya biymba tala ndakap ḡgina.

¹⁵ Tanḡo pino nane Kristus prowam tuku minde minnaig sulumba Yohanus tuku wamduḡ teroka Kuatenḡe madina tanḡo ta noten e ko noten kuga ḡga saka minnaig le

¹⁶ nu katesemba ndek nane ḡakmba saniḡgina: Ye kulembi tane kule pisne tiḡget. Ande ye ḡgumnemḡge prowamḡgat ta nu ye tuku sanḡri liwamḡgat. Ye tanḡo mayenu kuga. Ye nu tugumḡge nu tuku kupe ḡgaro tuku muli kukliwam tuku wam ḡai ta mata nu mbolḡge kam kumuḡ kuga. Nu pro Tukul Guwambi pambi tane tuku ḡgamuḡgal kule pisne tanaḡ tiḡgamḡgat.

¹⁷ Nu wit pileḡgam bafute. Nu pro wit mbain mbolḡge minig ta silimba bareḡmba alonu kilmba nuḡe nyamagaḡ tuku wande mbolḡge patikamḡgat. Nu tiglu ta kilmba pa mbolḡge kutuwa le ugmba minmba minamḡgat. Pa ta kupe nda ḡgina.

¹⁸ Tanḡamba Yohanus nu nane wam paguka pasa mayenu kuklimba minna.

¹⁹ Mara ande mandor Herodus nu maib nuḡe tuku pino Herodias yaimba wam ḡaigonu afu turmba ke likina le Yohanusḡge nu tumba sawe likina le

²⁰ nu ndek Yohanus tumba muliḡtumba wandeḡḡge pilna. Wam ta mbolḡge nu nuḡe mbar

ɲakmba liniɲmba mbar suɲgona.

*Yohanusɲge Yesus kule pisenena
(Mateus 3.13-17; Markus 1.9-11)*

²¹ Yohanus nu muli wandek sinamɲge mine ndaka nu taɲgo kuasmbi suɲgomba kule piseneningina sulumba Yesus turmba kule pisenena. Yesus nu kule pisne tumba Kuate ndoɲ pasata minna le samba talkina le

²² Tukul Guwa ɲgarosu te-mayokmba gami taɲaɲ ndeka nu mbolɲge minna. Kile samba mbolɲge pasa ande promba teɲenmba sakina: Ne yiɲe Kiɲo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare suɲgo tet ɲgina.

*Yesus tuku mbuɲ kat nuɲe
(Mateus 1.1-17)*

²³ Yesus nu yar 30 ɲak minmba nu piro tugu pilna. Nane ɲakmba nu Yosef tuku kiɲo ndo ɲga idusnaig. Yosef tuku ndare tuturmba teɲenmba lukina.

Yosef nu Hilai tuku kiɲo.

²⁴ Hilai nu Matat tuku kiɲo. Matat nu Levi tuku kiɲo. Levi nu Melki tuku kiɲo. Melki nu Yanai tuku kiɲo. Yanai nu Yosef tuku kiɲo.

²⁵ Yosef nu Matatias tuku kiɲo. Matatias nu Amos tuku kiɲo. Amos nu Neam tuku kiɲo. Neam nu Esli tuku kiɲo. Esli nu Nagai tuku kiɲo.

²⁶ Nagai nu Meat tuku kiɲo. Meat nu Matatias tuku kiɲo. Matatias nu Semen tuku kiɲo. Semen nu Yosek tuku kiɲo. Yosek nu Yoda tuku kiɲo.

27 Yoda nu Yoanan tuku kiŋo. Yoanan nu Resa tuku kiŋo. Resa nu Serubabel tuku kiŋo. Serubabel nu Sealtiel tuku kiŋo. Sealtiel nu Neri tuku kiŋo.

28 Neri nu Melki tuku kiŋo. Melki nu Adi tuku kiŋo. Adi nu Kosam tuku kiŋo. Kosam nu Elmadam tuku kiŋo. Elmadam nu Er tuku kiŋo.

29 Er nu Yosua tuku kiŋo. Yosua nu Elieser tuku kiŋo. Elieser nu Yorim tuku kiŋo. Yorim nu Matat tuku kiŋo. Matat nu Levi tuku kiŋo.

30 Levi nu Simeon tuku kiŋo. Simeon nu Yuda tuku kiŋo. Yuda nu Yosef tuku kiŋo. Yosef nu Yonam tuku kiŋo. Yonam nu Eliakim tuku kiŋo.

31 Eliakim nu Melea tuku kiŋo. Melea nu Mena tuku kiŋo. Mena nu Matata tuku kiŋo. Matata nu Natan tuku kiŋo. Natan nu David tuku kiŋo.

32 David nu Yesi tuku kiŋo. Yesi nu Obed tuku kiŋo. Obed nu Boas tuku kiŋo. Boas nu Salmon tuku kiŋo. Salmon nu Nason tuku kiŋo.

33 Nason nu Aminadab tuku kiŋo. Aminadab nu Admin tuku kiŋo. Admin nu Arni tuku kiŋo. Arni nu Hesron tuku kiŋo. Hesron nu Peres tuku kiŋo. Peres nu Yuda tuku kiŋo.

34 Yuda nu Yakob tuku kiŋo. Yakob nu Isak tuku kiŋo. Isak nu Abraham tuku kiŋo. Abraham nu Tera tuku kiŋo. Tera nu Nahor tuku kiŋo.

35 Nahor nu Serak tuku kiŋo. Serak nu Riyu tuku kiŋo. Riyu nu Pelek tuku kiŋo. Pelek nu Eber tuku kiŋo. Eber nu Sela tuku kiŋo.

36 Sela nu Kanan tuku kiŋo. Kanan nu Arfaksat tuku kiŋo. Arfaksat nu Sem tuku kiŋo. Sem nu Noa tuku kiŋo. Noa nu Lamek tuku kiŋo.

³⁷ Lamek nu Metusala tuku kiŋo. Metusala nu Enok tuku kiŋo. Enok nu Yaret tuku kiŋo. Yaret nu Mahalalel tuku kiŋo. Mahalalel nu Kenan tuku kiŋo.

³⁸ Kenan nu Enos tuku kiŋo. Enos nu Set tuku kiŋo. Set nu Adam tuku kiŋo. Adam nu Kuate tuku kiŋo.

4

Satan nu Yesus tagona (Mateus 4.1-11)

¹ Yohanus nu Yesus kule pisnena le Tukul Guwa nu mbolŋge kumuŋgina. Kile Tukul Guwa nu wamduŋ tuna le nu tiŋga Yordan kule kusremba ka ma baknu mbolŋge minna le

² Satan pro mara 40 taŋaŋ nu tago-tagomba minna. Yesus nu agaŋ inum nye ndaka minna le ait ta gubana le nu guba mayena.

³ Kile Satan nu Yesus sana: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta kile ndame te sawa le bret kuilkuwa le ne tumba nya ŋga sana.

⁴ Taŋakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Taŋgo nane bret nyade ta mbolŋge ndo abo minam kumuŋ kuga ŋga sakate ŋgina. *Lo 8.3*

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba ka biŋ suŋgo ande mbol kumba ka pitik ndo kilke te tuku sugo ŋakmba tummba sana:

⁶ Nyu sugo saŋgri ŋakmba mine likade te ŋakmba ye tuku wai mbolŋge minig. Ye ande tambim idusmba ta tambimŋgit.

⁷ Ne ye tuku nyu te-dunġa mbariġja ta sanġri
 ġakmba te ne tanmbimġit ġgina le

⁸ nu lafumba sana: Kuyar ande teġenmba minit.

Tanġine Sunġo Kuate nu tuku nyu te-dunġa nu
 mbariġap. Nu tuku miġġe ndo kumnemġe
 minap ġga sakate ġgina. *Lo 6.13-14*

⁹ Kile Satan nu Yesus tumba ka Yerusalem kusem
 wande sunġo funu kuennu ta mbolġe pilna su-
 lumba sana: Ne Kuate tuku Kiġo ġga sakate ta
 patenġa o ibeġ nzi kaye.

¹⁰ Kuyar pasa ande teġenmba sakate.

Kuate nu nuġe eġel kame kukulniġuwa le pro
 ne kulatkamġaig ġgate tukunu ne maye
 minamġat.

¹¹ Ne ndame mbolġe naje kupe danġa fetkikat
 ġga nane pro waimbi ne biye-biyenamġaig
 ġgate. *Mune 91.11-12*

¹² Tanġakina le nu ndek Satan sana: Kuyar pasa
 ande teġenmba sakate.

Tanġine Sunġo Kuate tago ndawap ġga sakate
 ġgina. *Lo 6.16*

¹³ Satan nu tanġamba Yesus mbolġe tago ġakmba ke
 sulumba nu kusremba nu maġ tagowam tuku ait
 mayenu ande tairġga minna.

*Yesus nu Galileanġe piro tugu pilna
 (Mateus 4.12-17; Markus 1.14-15)*

¹⁴⁻¹⁵ Yesus nu Tukul Guwa tuku sanġri ġak tinġa
 luka Galilea ma mbol kumba tanġe minna. Nu
 nane tuku kusem wande sinam kine lika pasa
 kuklina le ġakmba nu tuku nyu te-dunġinaig. Ma
 patuk patuk ġakmba nu tuku nyu ise likinaig.

*Nasaret mbal Yesus talanaig
(Mateus 13.53-58; Markus 6.1-6)*

¹⁶ Yesus nu kumba nuŋe sunḡokina tuku tumbran Nasaret prona. Pro tanḡe nuŋe maŋau dubimba kusem ait mbolŋge kusem kaŋgeram kina ka tanḡe Kuate tuku pasa burkam tuku tinḡina.

¹⁷ Andenḡe tuan tanḡo Aisaia tuku kuyar ta tuna le nu ndek waŋe kuklimba pasa sota ka ande kaŋgermba tenenmba burkina.

¹⁸ Sunḡo tuku Guwa nu ye mbolŋge minit.

Nunḡe ye madiyahina le ye piro tenenmba kam tuku minet.

Ye sanzal mbal tugumŋge pasa mayenu kukliwamŋgit.

Ye saninḡi le mulin kilanu tanḡo minig ta nane mayok kaŋgaig. Am tukulok mbal am maranḡamŋgaig.

Ye sinamanzerka minig mbal muskil kile-tidinḡe ninḡamŋgit.

¹⁹ Kuate nu kilke mbol mbal turkam tuku ait prote ŋga saninḡamŋgit. *Aisaia 61.1-2*

²⁰ Yesus nu kuyar ta burka waŋe maŋ filfilmba luka piro tanḡo tumba minyokina. Minyokina le kusem wandekŋge minyak minnaig mbal nane ŋakmba nu kaŋger timba minnaig le

²¹ nu pasa tugu pilmba saninḡina: Kuyar pasa burkit le isaig ta ki ait te mbolŋge alonu mayok kinit ŋgina.

²² Nu minḡe bulokmbi pasa purfenḡu kuklina le nane ŋakmba nu tuku saka minmba pirerek purka sakinaig: i ... Tanḡo te Yosef tuku kinḡo. Ndanmba nu pasa tenen kuklite ŋga saka minnaig le

²³ nu ndek nane saniŋgina: Ye kila. Tane yaba pasa ande teŋemba sayam idusde. Dokta, naŋe mironj nŋarosu wakeiya nŋa idusde. Kaperneum tumbranŋe maŋau sanŋrinu ke likina le isgeŋ ta kile naŋe tumbranŋ tuguk teŋge ka le sine kaŋgerbe nŋa sayam idusde nŋina.

²⁴ Yesus nu maŋ lato saniŋgina: Ye siŋka satingamŋgit. Tuan taŋgo ande nuŋe tumbranŋ tugukŋge pasa kukliwa ta nane nu talawamŋgaig.

²⁵ Tuan taŋgo Elia nu minna le yar keŋmba tambun 6 sawe piye ndakina le ma tugu nŋakmba mbol guba suŋgo prona. Ait ta mbolŋge Israel pino kuembol gudommba minnaig ta Kuate nu Elia kukulna le nane tuku inum tugum kine ndakina.

²⁶ Kasomok pino kuembol ande Sarefat tumbranŋ Sidon ma mbolok ta tugum kina.

²⁷ Tuan taŋgo ande Elisa minna le Israel taŋgo gudommba nŋirŋger nŋak minnaig ta Elisa nu nane tuku inum wakei ndana. Sirianu kasomok taŋgo Neaman ndo wakeina nŋa saniŋgina.

²⁸ Yesus nu taŋamba saniŋgina le kusem wandekŋge minnaig mbal ndek gubra suŋgo tinaig sulumba

²⁹ nane pastinŋa Yesus biye timba didika kumba ka tumbranŋ kusremba naŋgine tumbranŋ tabe ndumor mbolŋge bukŋgam kinaig kande

³⁰ nu nane kusreka nŋgamuk nŋgamuk kina.

*Yesus nu taŋgo ande bukla nŋak wakeina
(Markus 1.21-28)*

³¹ Kile Yesus nu Galilea ma mbol kumba ka Kaperneum tumbranŋ prona. Pro kusem ait mbolŋge nu nane pasa tumniŋmba minna le

³² nane ismba nu pasa miro tanjo tana tumningina tukunu nane pirerek purkinaig.

³³ Kusem wande sinam tanje bukla jak tanjo ande minna. Nu wi kuenka sakina:

³⁴ Yesus Nasaretnu, ne sine ndon wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram prote e? Ye kila. Ne Kuate tuku Kiyo ngina le

³⁵ nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Tanjo ta kusremba mayok ka kaye ngina le bukla ta nane ngamuknge tanjo ta tumba te-buknga nu nayo sili ndamba mayok ka nu kusremba kina.

³⁶ Tana le nane jakmba ndek pirerek purka munjo kusnanginaig: Pasa ta ame pasa tana. Nu sangri jak gabat sunjo tana bukla saningit le kua ka tanjo kusreka kinig nginaig.

³⁷ Kile Yesus tuku nyu ma ta tuku tumbran jakmba kumunje likina.

*Yesus nu guaze mbal gudomba wakeikina
(Mateus 8.14-17; Markus 1.29-34)*

³⁸ Yesus nu kusem wande kusremba ka Simon tuku wande mbol kina. Simon tuku magma nune ngaro sunjomba pa tingina le nane Yesusnge nu turwa nga nu sanaig le

³⁹ nu ka ngaro pa tingina ta sawe likina le ngaro mukumba nu mayekina. Tana nu pitik ndo tinga nane tuku paguna.

⁴⁰ Ait ta mbolnge ki butungam bafuna le afunge nange mbal guaze tugu yimyam ta jakmba kilmba mindeka Yesus tugum prove likinaig le nu jakmba waimbi kigrekin le mageke likinaig.

⁴¹ Nu bukla jak mbal mata wakeikina le bukla nane kusreka wikaraumba sakinaig: Ne Kuate

tuku Kiŋo ŋginaig. Bukla nane Yesus nu Kuatenge madina tanjo ta kila tukunu nu nane miŋge pip-ningina le nu tuku sa ndakinaig.

⁴² Mafemba minna le Yesus nu tiŋga ma yamok kina le nane afu nu sota ka te-silika nu nane ndon minam tuku ŋgailkinaig le

⁴³ nu ndek nane saniŋgina: Kuga. Ye tumbran afu mbolŋge Kuate nuŋe gageu kulatkate pasa mayenu ta kukliwamŋgit. Kuate nu ta tuku ye kukulyina ŋgina.

⁴⁴ Tanjakina sulumba tiŋga kumba ka Yudea mbal tuku kusem wande ŋakmba mbolŋge pasa kuklimba saniŋmba minna.

5

Yesus nu nane afu nu dubiwam tuku madiniŋgina (Mateus 4.18-22; Markus 1.16-20)

¹ Yesus nu Genesaret kule kualin tuku piyalŋge minna le nane gudommba Kuate tuku pasa isam tuku muŋgu signa-signanŋa nu pipka minnaig.

² Tanjamba minnaig le nu waŋ armba tabekŋge minnaik ta kanŋerkina. Kualegan kilanu mbal nane waŋ ta kusreka nane kumanŋ minyanŋa minnaig.

³ Kile Yesus nu Simon tuku waŋ ponŋina sulumba waŋ mbitiwa le piyal kusremba dir si kuwa ŋga sana ta nu kumuna. Tanjana le nu waŋ mbol tanŋe minyok minmba tanjo pino pasa tumniŋmba minna.

⁴ Nu pasa saniŋge denpurmba kile nu ndek Simon sana: Waŋ mbitimba ka fando siŋge kualegan kilam tuku kumanŋ panke likap ŋgina le

⁵ nu lafumba sakina: Sunḡo, sine furir te mbolḡge kualeḡaḡ sotigig ta afu nda kilig ta nenḡe sakate tukunu ye kumba maḡ kumaḡ bukḡgamḡgit ḡgina.

⁶ Taḡaka sana le nane kumba ka kumaḡ bukḡḡinaig ta kualeḡaḡ gudommba sinam kinaig le kualeḡaḡ pitinunḡe kumaḡ sambriwam bafunaig le

⁷ nane ndek nanḡine piro tuma waḡ ande mbolḡge minnaig ta waimbi aukḡḡinaig le nane pro kualeḡaḡ kilmba waḡ arḡeḡ lignenikinaig le waḡ buto kambim bafunaik.

⁸⁻¹⁰ Petrus nane nu ndoḡ minnaig mbal turmba kualeḡaḡ gudommba kilnaig ta kaḡgerka piriri ḡayomba minnaig. Yakobus le Yohanus, Simon ndoḡ piro tuma nale mata taḡanaik.

Kile Simon Petrus nu ndek Yesus tugum taḡe dagol tidroḡga nu sana: Sunḡo ne ye kusreyumba kaye. Ye mayenu kuga. Ye une ḡak ḡgina le nu ndek Simon sana: Ne kuru kuru ndaka. Ngumneḡga ne taḡo pino taḡamba kilamḡgat ḡgina.

¹¹ Taḡakina le nane waḡ koika tabek kinaig sulumba aḡaḡ ndende ḡakmba kusreka Yesus dubimba kinaig.

*Yesus nu taḡo ḡgirḡer ḡak wakeina
(Mateus 8.1-4; Markus 1.40-45)*

¹² Yesus nu tumbran sunḡo ande mbolḡge minna le taḡo ande ḡgarosu ḡakmba ḡgirḡer ḡak Yesus kaḡgermba pro nu tugum taḡe truk ka nu sarsarmba sana: O Sunḡo, ne kumuḡ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ḡgarosu wakeiwa ḡgina le

¹³ nu ndek wai kuitka nu kiremba sana: Au. Ye ne wakeinet ngina. Tanakina le ngirnger gagulka ngarosu mayekina le

¹⁴ Yesus nu mingge pipmba nu sana: Ye ne mbolnge manjau kit te afu sa ndaninga. Ne kumba ka nanje ngarosu pris tuma. Ne mayekat ta Moses tuku tukul dubimba atrau aganj pris tawe le atraukuwa le njakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

¹⁵ Mingge pipna ta Yesus tuku nyu saka kubeumba kinaig le tanjo kuasmbi gudommba mara mara nu tuku pasa isam tuku guaze wakeikuwa nga nu tugumnge manjurke likinaig.

¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu yamok kumba Kuate ndon pasatina.

*Yesus nu tanjo ngarosu milmailkanu wakeina
(Mateus 9.1-8; Markus 2.1-12)*

¹⁷ Mara ande Yesus nu nane pasa tumnijmba minna le Farisi tanjo kusem pasa biteknjanu tanjo afu nane tanje minnaig. Nane Yerusalem tumbran sunjo Galilea ma tugu Yudea ma tugu ta tuku tumbran fonfon njakmba mbolnge prowe likinaig. Guaze wakeikam tuku Yesus nu Sunjo tuku sanjri njak minna.

¹⁸ Kile tanjo afunje tanjo ande ngarosu milmailkanu sukunja Yesus tugum palmbim saka tumba pronaij.

¹⁹ Pronaij le tanjo gudommbanje ma tukulnaij le nane wandek sinam kambim kumun kuga le nane ndek wande ponja funu tetka guaze tanjo nzanzan njak ta muli panmba tanjo ngamuknge Yesus tumailam tanje pilnaij.

20 Tanjanaig le Yesus nu nane nu tuku sanjri tomba tinginaig ta katesemba nu ndek tanjo ta sana: Mata, ye ne tuku mbar njakmba sauka gilainget njina.

21 Tanjakina le kusem pasa biteknjanu mbal Farisi ndon nu talamba idusnaig: Nu Kuate le tanjakate e? Kuatenje ndo mbar saukam kumun nga idusmba minnaig le

22 nu nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndanam saka tane wamdus te-pilemba minig. Ye tane kusnatingamngit.

23 Ame pasa ye tanjo te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga lika kaye nget.

24 Ye Ndindo Katesek Tanjo kilke te mbolnje mbar saukam tuku ye sanjri njak. Tane wam ta kila palpe nga ye kile pasa wam bada te sawamngit njina. Tanjaka nu tanjo ngarusu milmailkanu ta sana: Ye ne sanet. Ne tinga nzananza kuramba nane tumbran kaye njina.

25 Tanjakina le nu nane njakmba am mbolnje pitikndo tinga nzananza kuramba lika kumba Kuate tuku nyu te-dunga nuje tumbran kina le

26 nane wandek tanje minnaig mbal pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunga nu tuku kuru-kuruka sakinaig: i ... Sine ki ait te mbolnje wam kitek sanjri njayo kanjergig njinaig.

*Yesus nu Levi wikina
(Mateus 9.9-13; Markus 2.13-17)*

27 Kile Yesus nu mayok ka kumba takis kilanu wande mbolnje takis kilanu tanjo ande Levi piroka minna le kanjermba sana: Ilmba ye dubiya njina le

²⁸ nu tinnga aganɔ ɔakmba kusreka nu dubimba kina.

²⁹ Levi nu nuɔe wande mbolɔge Yesus tuku pagumba nye sunɔgo ande kina le nane gudommba afu takis kilanu afu mbal kise tanɔge isukusnaig.

³⁰ Isukusmba minnaig le Farisi nane kusem pasa bitekɔnganu mbal afu ndonɔ gubra tumba Yesus dubinaig mbal saninɔmba sakinaig: Ndanɔam saka tane takis kilanu mbal wam ɔaigonu kade mbal ndonɔ isukusig ɔginaig le

³¹ Yesus nu ndek lafumba saninɔgina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ɔak mbal ndo nu tugum kinig.

³² Afu sine magenu ɔgade ta nane ɔgamunɔgal mbilwaig ɔga ye pro ndawen. Ye une ɔak mbal ɔgamunɔgal mbilwaig ɔga prowen ɔgina.

*Nyamaganɔ pinkam tuku pasa
(Mateus 9.14-17; Markus 2.18-22)*

³³ Nane afu pro Yesus sanaig: Yohanus dubide mbal nane ait gudommba nyamaganɔ pinka Kuate yabanɔmba minig. Farisi mbal dubikade mbal nane mata tanɔade. Ndanɔam ne dubinade mbal mara mindek isukusmba ndo minig ɔginaig le

³⁴ nu ndek lafumba saninɔgina: Tanɔgo ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolɔge nu nuɔe mbal ndonɔ minit tukunu nane nyamaganɔ pin ndakade.

³⁵ Nɔgumneɔga nane afunɔge pro tanɔgo ta nane ɔgamukɔge tuwaig le nane wamdus pitininɔguwa le nyamaganɔ pinkamɔngaig ɔgina.

³⁶ Tanɔamba nu yaba pasambi nane saninɔgina: Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba fudinɔmba kuerka burok ta tukulmba zail

ndaŋgate. Nu taŋawa ta tawi kitek ta ŋayo sili-wamŋgat. Kumiŋ abonu kumiŋ urfunu mata katlisam kumuŋ kuga.

³⁷ Ande nu grep kule kitek tumba agaŋmor ŋgaro urfunu sinamŋge tol ndate. Nu taŋawa ta grep kule fulilka agaŋmor ŋgaro urfunu fetka grep kule kutuka ndeke suluwamŋgat. Agaŋmor ŋgaro mata ŋayoŋgamŋgat.

³⁸ Nane grep kule kitek tumba agaŋmor ŋgaro kitek sinamŋge tolde.

³⁹ Taŋgo nu grep kule ambokok nyate ta nu grep kule kitek nyam idus ndate. Grep kule ambokok ta kikoŋnu ŋgate ŋgina.

6

*Kusem ait mbolŋge maŋau kam tuku pasa
(Mateus 12.1-8; Markus 2.23-28)*

¹ Kusem ande mbolŋge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuŋe dubinaig mbal nane wit alonu supika waimbi ŋgisneka nyam nyam kinaig le

² Farisi taŋgo afu nane kaŋgerka saniŋginaig: Ndaŋam saka tane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolŋge nyamagaŋ kilig ŋginaig le

³ Yesus nu pasa ta lafumba saniŋgina: David nuŋe mbal ndoŋ nane guba ŋaigoŋgina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae.

⁴ Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolŋge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuŋe mbal mata niŋgina le nyinaig. Bret ta taŋgo nane nye ndakade tuku. Pris mbalŋge ndo nyade tuku ŋga saniŋgina sulumba

⁵ sakina: Ye Ndindo Katesek Tanjo ye kusem ait tuku gabat minet ngina.

*Yesus nu tanjo wai pagranganu ta wakeina
(Mateus 12.9-14; Markus 3.1-6)*

⁶ Kusem ait ande mbolnge Yesus nu kusem wandek sinam kina sulumba nu nane pasa tumningmba minna. Sinam tanje tanjo ande wai ndinam kummba pagranganu njak minna.

⁷ Kusem pasa biteknganu mbal Farisi ndon Yesus nu kusem ait mbolnge tanjo wakeiwa le pasa mbolnge palmbim tuku nu kulatka minnaig le

⁸ nu nane tuku wamdus katesemba wai kummba pagranganu njak tanjo ta sana: Ilmba tenje tinga ngina le nu ka nane ngamuknge tingina.

⁹ Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane kusnatingamngit. Sine singine tukul dubika kusem ait mbolnge nane afu mbolnge wam mayebe ko njayobe? Ande wakeibe ko kusrebe le kumwa nga kusnaningina.

¹⁰ Tanjaka nu mbilka nane njakmba kanjerkina sulumba nu tanjo ta sana: Ne wai kuitka ngina le nu wai kuitka wai mayekina.

¹¹ Tanjana le nane ndek Yesus tuku gubra suk suk nda tinaig sulumba nanjine nanjine sakinaig: Sine nu mbolnge ndanje nginaig.

*Yesus nu aposel 12 madiningina
(Mateus 10.1-4; Markus 3.13-19)*

¹² Ait ta mbolnge Yesus nu Kuate yabanjam saka tabe ande mbol kumba ka tanje Kuate ndon pasata minna le ka mafena.

¹³ Mafena le nu dubinaig mbal njakmba kilemanjurka nane ngamuknge tanjo 12 madiniamba nane aposel nyu ningina.

¹⁴ Nane tuku nyu kat nangine ta tenenmba. Ande Simon Yesusnge nyu kitek Petrus ngina. Ande maib nuje Andreus. Nane afu Yakobus, Yohanus, Filipus, Bartolomeus,

¹⁵ Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus kinjo nuje. Ande Simon mape nyu ande Selot.

¹⁶ Ande Yakobus tuku kinjo nuje Yudas. Ande Iskariotnu tanjo Yudas. Nu ngumne nga Yesus tuku kupet mayok kina.

*Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina
(Mateus 4.23-25)*

¹⁷⁻¹⁸ Yesus nu nane 12 ndonj tabe mbol ndekinaig sulumba ma gutonj ande mbol pronaig le Yesus dubinaig mbal gudommba pasa isam tuku guaze wakeikuwa nga Yesus tugum prowe likinaig. Nane afu Yerusalemnu afu Yudea ma tugu mbolok. Afu Tirus le Sidon piyal tuku tumbra nj armba takok. Nane afu piti sugo bukla njak ta nu nane mata turka bukla pitaikina.

¹⁹ Nu nuje sanjrimbi guaze mbal wakeikina le njakmba nu kirewam bafumba minnaig.

*Gare tugusek tuku pasa
(Mateus 5.3-12)*

²⁰ Kile Yesus nu mambilmba nu dubinaig mbal kanjerka saningina:

Tane sanzal minig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

21 Tane kile gubak minig mbal tane gare manjau mbolŋge minap. Kuate nu kumumbi tiŋgamŋgat.

Tane kile malmbika minig mbal tane gare manjau mbolŋge minap. Tane nzumilnuŋgaig.

22 Tane ye Katesek Tanjo tuku mbal minig tukunu afunŋge tane kasurtiŋmba pitaika tumail pantinmba nyu kile-ibenkade ta tane gare manjau mbolŋge minap.

23 Nane taŋawaig le tane gare-gareka pate-pateŋgap. Samba mbolŋge tane tuku lafu mayenu minit. Ata. Nanŋine mbuŋ kat nanŋine taŋamba Kuate tuku tuan taŋgo kame kilmba piti ndui ta niŋginaig.

24 Tane agaŋ ndende den ndaka minig mbal ose. Tanŋine mine mayewam tuku buk te-sulunaig.

25 Tane kile maro ŋak minig mbal ose. Tane guba sunŋo tamŋgaig.

Tane kile nzumil ŋak minig mbal ose. Tane wamdus piti tumba malmbinuŋgaig.

26 Nane ŋakmba taŋine nyu kile-dunŋuwaig ta tane ta tuku rironkrap. Ata. Nanŋine mbuŋ kat nanŋine taŋamba yabri tuan taŋgo tuku nyu kile-dunŋinaig.

*Ngueu mbal ŋgamunŋgal niŋgam tuku pasa
(Mateus 5.38-48)*

27 Tane ye tuku pasa isig mbal ye pasa afu tane satinŋamŋgit. Tanŋine ŋgueu mbal tuku kume pu-rap. Tane tuku gubra kagli firkaide mbal manjau mayenumbi lafuwap.

28 Nane kasur pasa tiŋgig mbal pasa bafuknu niŋgap. Nane tane tumail pantinŋig mbal tane nane sinanu Kuate yabaŋap.

29 Ande nu ne dabil pannate ta dabil inum tuma le pannuwa. Ande nu ne tuku tawi tate ta ne nanje tawi inum ngail ndaka ta mata turmba tawe.

30 Ande ne aganj inum yabaᅇnate ta nu tawe. Ande nu ne tuku aganj afu kilit ta ne aganj ta kile-luka kilam tuku sa ndawa.

31 Nane afu ne mbolᅇge maᅇau magenu kuwaig nga nzalinate taᅇamba ne afu mbolᅇge ka.

32 Nane afu tane tuku kume purwaig kande tane ndek nane tuku kume purmba sine taᅇgo magenu nda ᅇgap. Mbal ᅇaigonu nane mata taᅇade. Afu nane tuku kume purde le nane ndek nane tuku kume purde.

33 Nane afu tane mbolᅇge wam magewaig le tane ndek nane mbolᅇge wam magemba sine taᅇgo magenu nda ᅇgap. Mbal ᅇaigonu nane mata taᅇade.

34 Tane lafunu kilam idusmba aganj inum tape sulumba sine taᅇgo magenu nda ᅇgap. Mbal ᅇaigonu nane mata nanᅇine nanᅇine lafunu kilam tuku taᅇade.

35 Tane taᅇgine ᅇgueu mbal tuku kume purka nane mbolᅇge wam magenu kap. Lafunu kilam idus ndamba aganj ake niᅇgap. Taᅇawap le tane lafunu sunᅇgo tamᅇgaig. Tane taᅇgine Sunᅇgo Kuate tuku maᅇau te-purmba nu tuku kiᅇo kame mi-namᅇgaig. Ta ndaᅇam? Nu wam ᅇaigonu kade mbal Kuate gare pasa nda tuwig mbal nu nane mbolᅇge wam magefe.

36 Taᅇgine Mam nu taᅇgo ᅇakmba mapeniᅇgit taᅇamba tane mata taᅇawap.

*Tango pileningam tuku pasa
(Mateus 7.1-5)*

³⁷ Tane tango afu tuku manjau pile ndaningap. Tanjap le Kuate nu tane tuku manjau mata pilenge nda. Ande nu mbarwa ndeta pitai ndawap. Tanjap le tane mbarap le Kuatenge tane pitaike nda. Afu tane mbolnge mbarwaig kande nane tuku mbar gilaingap. Tanjap le Kuate nu tane tuku mbar mata sauka gilaingamngat.

³⁸ Tane waknyap le Kuate nu tane mbolnge sungomba lato lato waknyamngat. Tane nane afu mbolnge manjau kade ta manjau ndui ta Kuate nu tane mbolnge kamngat ngina.

³⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tango ande am tukulok inum am tukulok ta tumba ndin tumam kumun kuga. Nale arnej baringa burok sinamnge ndenunngaik.

⁴⁰ Skul kiyo nu nuje tisa li ndate. Nu tisa tugumnge kila nakmba tate sulumba nuje tisa tajan mayok kinit.

⁴¹ Ndanam naje am mbolnge ail banj minit le ne kanjer ndamba naje tira tuku am mbolnge am sumbi kanjermba sakate?

⁴² Ndanam tuku ne tira ta sate. Ye ne tuku am mbolnge am sumbi ta saukamngit ngate. Ne yabri tango ndo. Ne ambonga naje am mbolnge ail banj ta paska. Ne am purfewa le tira naje tuku am mbolnge am sumbi saukam kumun ngina.

*Sine ail alonu mbolnge ail pilengeg
(Mateus 7.15-20; 12.33-35)*

⁴³ Kile Yesus ndek sakina: Ail mayenu nu alo n̄aigonu kile-mayok ndakate. Ko ail n̄ayonu nu alo magenu kile-mayok ndakate.

⁴⁴ Sine ail alonu kan̄gerka ail ta tuku tugu kate-seweg. Tane suwar ail mbol̄nge apasin alonu kilig e? Ko ulem mbol̄nge mar alonu kilig e?

⁴⁵ Tan̄amba ndo tan̄go mayenu nu wamdus mayenu n̄ak minit sulumba nu wam magenu ndo ke likate. Tan̄go n̄ayonu nu wamdus n̄ayonu n̄ak minit sulumba nu wam n̄aigonu ndo ke likate. N̄gamun̄gal sinam̄nge wamdus minig ta min̄ge mbol̄nge alonu kilimok te-mayokte n̄gina.

*Wande patinu tuku yaba pasa
(Mateus 7.24-27)*

⁴⁶ Kile Yesus nu mañ nane san̄ngina: Ndan̄am tane ye nyun ta Sun̄go n̄gade sulumba ye tuku min̄ge kumnem̄nge mine ndakade.

⁴⁷ Ima nu ye tugum promba ye tuku pasa ismba ka kumu-kumute ta nu tan̄go ten̄en.

⁴⁸ Tan̄go ande nu wande palmbim n̄ga burok sarka sinam nzi kina le makek tugu ndame patika dan̄ngina tan̄añ. N̄gumneñga kule sun̄go ndeka wande tumba kulisok̄ngam kumuñ kuga. Wande ta makek ndamembi dan̄ngina tukunu san̄gri n̄ak minna.

⁴⁹ Tan̄go ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndate ta nu tan̄go ten̄en. Tan̄go ande wande palmbim n̄ga nu burok sarka makek tugu ndame pati ndaka ake kilkembi ndo diñna tan̄añ. Kule sun̄go ndeka wande kaduna le surka ndeka fudu n̄ayona n̄ga san̄ngina.

7

*Yesus nu kame gabat tuku piro tanjo wakeina
(Mateus 8.5-13)*

¹ Yesus nu pasa ninje denpurmba nu tinja Kaperneum tumberan kina.

² Tumberan tanje Rom mbal tuku kame gabat ande minna. Tanjo ta tuku piro tanjo ande guazenja buk kumam bafuna. Nu tanjo ta tuku nzali sunjo njak minna.

³ Tanjamba nu Yesus tuku nyu ismba nu Zu mage mage wika nane Yesus kusnawaig le nu pro piro tanjo wakeiwa nga kukulningina le kinaig.

⁴ Nane kinaig ka Yesus tugum promba nu sarsarmba sanaig: Sine tuku kame gabat ta nu mayenu. Ne nu turam kumun e?

⁵ Nu sine Israel mbal tuku wamdus sunjo njak minit. Sine tuku kusem wande nunje ndametinmbi pilna nga sanaig.

⁶ Tanjakinaig le Yesus nu ndek nane dubika kame gabat tuku wande patuna le nu nunje gulab afu kukulningina le ka nu sanaig: Nu tenjemba sakat. Sunjo nu piro karenka ye tugum te pro ndawa. Ye tanjo mayenu kuga. Ye tuku wande mbol te nu nda prowa.

⁷ Ye mata nu tugum prowe nda. Nu sando kuwa le ye tuku piro tanjo mayekuwa.

⁸ Ye sugo afu kumnemnje minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Ye yinje piro tanjo ande ka piro si ka nget ta nu kate. Nu sanjri sunjo njak ta ye kila. Sando kuwa ta kumun. Nu tanjamba pasa palet nga Yesus sanaig.

⁹ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka manjur sunjo nu dubimba kinaig ta saningina: i ... Ye tane satinjamngit. Kasomok tanjo te nu ye tuku sanjri tomba tinjate. Sine Israel ngamuknge son manjau sanjrinu tanjan kanjer ndawet ngina.

¹⁰ Kame gabat kukulningina ta nane luka nuje wande tugum pronaj ta piro tanjo nu buk mayekina le pro kanjernaig.

Yesus nu Nain tanjo ande kumna le te-tina

¹¹ Mafena le Yesus nu manj tinja Nain tumbran kina le nu dubinaig mbal tanjo kuasmbi gudommba nu ndon kinaig.

¹² Kinaig ka tumbran fonde malanja patunaig le kile nane tanjo mindesin ande ngunu saka sukunja pronaj. Tanjo kumna ta pino kuembol ande tuku kinjo nuje ndindo. Nain mbal gudommba pino ta dubimba pronaj.

¹³ Pronaj le Sunjo nu pino ta kanjermba sinanu nu sana: Ne malmbi ndaka ngina.

¹⁴ Kile nu ka ter kirena le tanjo mindesin sukunjaig ta nane tinjinaig le nu ndek sakina: Tanjo mo, ye ne sanet ne abonja tinja ngina.

¹⁵ Tanjamba sana le tanjo kumna tuku ta abonja tinja minyoka pasatina le Yesus ndek nu tumba ina nuje ndon minwa nga sana.

¹⁶ Kile nane ndek kuru kuru sunjo tumba Kuate tuku nyu te-dunja sakinaig: Tuan tanjo sunjo ande sine ngamuknge mayok ket. Kuate nu nuje mbal sine tursingam tuku te prowat nginaig.

¹⁷ Tanjamba pasa ta Yudea ma njakmba kumunja ma patuk patuk njakmba ise likinaig.

Yohanus nu tanjo armba kukulnikina le Yesus tugum kinaik

(Mateus 11.1-19)

¹⁸ Yohanus kule pisne tanjo dubinaig mbal pro Yesus nu wam njakmba ke likina ta nu ndonj kubenaig le nu ndek nuje dubinaig tuku tanjo armba sanikina:

¹⁹ Tale kumba ka Sunjo kusnawap. Ande prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairngube nga kusnawap ngina.

²⁰ Tanjo ar ta kinaik ka Yesus tugum promba nale ndek nu kusnanaik: Ande nu prowam tuku ta ne e ko sine ande tairngube? Yohanus kule pisne tanjo tanjaka sasikmba kukulsikat nginaik.

²¹ Nale tanje minnaik le Yesus nu gudomma afu guaze njak afu bukla njaigonu njak wakeike lika afu am tukulok am maranje ningina.

²² Tanjamba nu nale sanikina: Tale luka ka wam ke liket te takile ammbi kanjerka kilbambi isik ta njakmba Yohanus kubeu tape. Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe njaiongade mbal likade. Ngirnger njak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta abonja tingade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig.

²³ Ande nu ye tuku nga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale tanjamba ka Yohanus sawap ngina.

²⁴ Yohanus tuku tanjo ar ta luka kinaik le Yesus nu ndek manjur sunjo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem waje ande mbilmbilwa le tane kanjeram kinaig e?

²⁵ Ko tane tango ande tawi mayenu tinjanu kanjeram kinaig e? Nane tawi magenu tinjmba aganj magenu njak mbal wande sugo sinamnje nyu njak minig tuku.

²⁶ Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tango ande kanjeram kinaig e? Yohanus nu tuan tango ta tane kila satinjgamngit. Nu tuan tango ndo kuga nu tuan tango njakmba liningit.

²⁷ Kuyar pasa ande nu tuku tenjenmba sakate.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonja prowa sulumba ne tuku ndin wakeiwamngat njgate. *Malakai 3.1*

Tango ta Yohanus.

²⁸ Ye satinji le isap. Tango njakmba Yohanusnje liningmba mbolnje minit ta nane Kuate tuku gageu mayok kinig mbal njakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata nga saningina.

²⁹ Tanjakina le tango pino takis kilanu mbal nane Yohanusnje o buk kule pisneningina tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba Kuate nu kumumbi sine tuku mbar te-mayokmba tumsingit njginaig.

³⁰ Nane Farisi mbal kusem pasa biteknjanu mbal Yohanusnje buk kule pisne ndaningina tukunu nane Kuatenje turningam tuku ndin ta mbulmba pitainaig.

³¹ Yesus nu manj sakina: Ait te mbolnje minig mbal ye tane tuku manjau ame wam tananj nga saki.

³² Tane kinjo kame maket mbolnje minyoka munju wiwikade tananj. Nane tenjenmba munju wiwikade: Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane

ndek kupes kupes ndade. Sine malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade.

³³ Ata. Yohanus kule pisne nu prona sulumba nyamagan le grep kule nye ndaka minna le nu bukla nak nga saka nu mbulnaig.

³⁴ Ye Katesek Tango ye pro nyamagan le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagan grep kule nyam tuku piririte tango. Nu takis kilanu mbal une nak mbal ndon gulab mayete nga tane ye mata mbulig.

³⁵ Ata. Wamduis kuyar mayete tango wam kilemayokkate ta mbolnge nu tinreknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Yesus nu Farisi tango ndon isukusna

³⁶ Mara ande Farisi tango ande nyunu Simon nu Yesus ndon isukusam sana le nu kumba wande ponga nu ndon isukusmba minnaik.

³⁷ Tumbran ta tuku une pino ande minna. Yesus nu Farisi ndon isukusmba minnaik le nu ismba ndame botol guren mayenu nak tumba wande ta pongina.

³⁸ Ponga Yesus ngumnemnge nu tuku kupe tugum tange malmbikina le am kule guroromba Yesus tuku kupe mbain mbolnge ndekinaig le nu ndek nuje gabat wanjemi kupe saukina sulumba Yesus tuku kupe bigmba guren tumba nu tuku kupe mbolnge kutu-kutuna.

³⁹ Tanana le Farisi tango nu wam ta kanjermba idusna: Tango te nu tuan tango kande une pino nu kirete te nu kila pilit kande nga idusna.

⁴⁰ Yesus nu ndek katesemba nu tanjo ta sana: Simon, ye ne ndonj pasa njak ngina le nu lafumba sana: Tum Tanjo, maye. Ye saya le isi ngina le

⁴¹ Yesus nu sana: Tanjo armba tanjo inum tuku ndametinj lafuwam tuku minnaik. Ande nu sonj 50 lafuwam tuku ande nu sonj 5 lafuwam tuku njak minnaik.

⁴² Nale ndametinj kiringinaik le nu nale arnej tuku wam ta gilaingina. Tanjo ar ta ima nu tanjo sunjo tuku wamdus sunjo njak minamngat ngina le

⁴³ nu ndek sakina: Ye iduset nu ndametinj sunjo njak nu lafuwam tuku gilaingina nunje ngina le Yesus nu sana: Ne son sakate ngina.

⁴⁴ Tanjaka nu mbilka pino ta kanjermba Simon sana: Ne pino te kanjera. Ye ne tuku wande ponjgit le ne ye kupe minyangam tuku kule nda sat. Pino te pro nunje am kulembi ye tuku kupe minyanga nunje gabat wajembi ye kupe sauke sat.

⁴⁵ Ne ye kanjeryumba gare njak mumu ndayat. Pino te ye prowit le ye tuku kupe mumumba minit.

⁴⁶ Ne ye tuku gabat gurej pisne ndawat. Nu ye tuku kupe mbolnje gurej mayenu kutuwat.

⁴⁷ Ye ne sanamngit. Pino te ye nu tuku une sunjomba sauka gilaingit le nu ye tuku kume purmba ye mbolnje wam mayekat. Ande nu une fudinndo kate le sauket ta nu ye tuku sunjomba kume pur ndate ngina.

⁴⁸ Kile Yesus nu pino ta sana: Ye ne tuku une njakmba sauka gilainget ngina.

⁴⁹ Tanjakina le nane nu ndonj tuma isukusmba minnaig mbal nane ndek nanjine nanjine munju

kusnanɲinaig: Tanɲo te ima le nu une sauka gi-lainɲanu nɲa sakate nɲinaig.

⁵⁰ Yesus nu pino ta maɲ sana: Ne ye tuku sanɲri tomba tinɲate tukunu ye ne tuku muskil te-tiwe tinit. Ne nɲgamunɲal mukuk nɲak kaye nɲgina.

8

Pino gudommba Yesus dubimba nu sinzaɲnaig

¹ Mara afu kuganaig le Yesus nu tinɲa tumbran fonfon tumbran sugo sugo afu mbol kine lika Kuate nu nuɲe gageu kulatkate pasa mayenu ta saniɲmba kine promba lika minna. Yesus ma-diniɲgina kuasmbi 12 nane nu ndon kinaig.

² Pino afu buk guaze nɲak afu bukla nɲak nu wakeike likina ta nane mata nu dubimba kinaig. Ande Maria nu Maria Magdalanu nɲginaig. Yesus nu mbolnɲe bukla 7 pitaikina.

³ Pino ande Yohana nu Herodus tuku piro kulatkanu tanɲo Susa nu tuku piyo nuɲe. Ande Susana. Pino gudommba afu turmba nane nanɲine aɲaɲ ndendembi Yesus nane sinzaɲniɲmba nane dubika kinaig.

Aɲaɲ tumu tuku yaba pasa

(Mateus 13.1-9; Markus 4.1-9)

⁴ Mara ande tanɲo pino gudommba tumbran kise kise mbolnɲe prowe lika Yesus tugumnɲe manɲurkinaig le nu ndek yaba pasa ande saniɲgina:

⁵ Tanɲo ande nu nuɲe aɲaɲ tumunu bareɲniɲgam piro mbol kina. Kina ka bareɲniɲgina le tinɲu afu ndinɲe ndeke likinaig le tidonɲa likinaig ta sar umaɲnɲe pro nye sulunaig.

⁶ Tiŋnu afu kilke ndame ŋak ma mbolŋge ndekinaig sulumba maŋge promba tiŋginaig ta kilke ŋairnu kugatok tukunu karenŋa kume sulunaig.

⁷ Tiŋnu afu ma aŋga ŋaigonu sinamŋge ndeke likinaig ta aŋgaŋge tiŋga soŋginaig le rure-rureka pro mage ndanaig.

⁸ Tiŋnu afu kilke mayenu mbolŋge ndeka pro magemba tugunu ŋakmba mbolŋge alonu sunŋomba mayok kinaig ŋga saniŋgina sulumba nu wi kuenŋka sakina: Tane kilba ŋak ndeta pasa te isap ŋgina.

*Yesus nu yaba pasambi ndo saniŋgina
(Mateus 13.10-17; Markus 4.10-12)*

⁹ Kile nu dubinaig mbal nane yaba pasa ta tugunu isam tuku kusnanaig le

¹⁰ nu ndek saniŋgina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palm-bim tuku ye tane maditiŋgen. Afu nane yaba pasa ndo isig. Nane wam kaŋgerka alonu kaŋger tiwe nda. Nane pasa ismba tugunu katesewe nda ŋga saniŋgina.

*Agan tumu tuku yaba pasa tugunu
(Mateus 13.18-23; Markus 4.13-20)*

¹¹ Kile Yesus ndek nane saniŋgina: Yaba pasa satinŋit ta tugunu teŋenmba. Agan tumunu sakit ta Kuate tuku pasa taŋaŋ.

¹² Tiŋnu ndinŋge ndekinaig ŋga sakit ta mbal afu nane Kuate tuku pasa isig taŋaŋ. Satanŋge nane son ŋguwaig le Kuateŋge muskil kile-tidiŋge niŋgikat ŋga nu pro nane tuku ŋgamuŋgal sinamŋge pasa ta yaika tumba balete.

¹³ Tinu afu kilke ndame nak mbolnge ndekinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig sulumba nzali sungo nak tade ta nane sumbailnu kugatok tana ait fagnu ndo son nga dubide. Tagonngam tuku ait prote le nane pasa ta kusrede.

¹⁴ Tinu afu ma nga ngaigonu sinamnge ndekinaig ngit ta nane mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa ismba kilke te tuku piti gare manau agana ndende ta nakmba sungomba idusde le pasa isig ta balete le alo mage ndade.

¹⁵ Tinu afu kilke mayenu mbolnge ndekinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa ismba nane wamdus mayenu sangri nak tukunu pasa biyig sulumba nane dirnanga alonu kilemayokka minig ngina.

*Tango nu lam bulumba mayoknge pilit
(Markus 4.21-25)*

¹⁶ Yesus nu man lato sakina: Tango lam bulute ta nu tumba nza kaimba ko mbain kumnemnge pile ndakate. Kuga. Nu lam bulunge tango afu prowaig le kiljaninguwa nga te-mayokmba mbolnge taikate.

¹⁷ Wam afu kile tango am mbolnge kurok minig ta nakmba kilimok mayok kangaig.

¹⁸ Tane ye tuku pasa ismba kuraukap. Tane ise maye ndabekaig. Ande nu wam afu nak minit ta Kuatenge nu man lato tambimngat. Ande nu wam denkanu minmba ye wam nak nga iduste ta wam fudinndo ta Kuatenge yaiwamngat ngina.

*Yesus ina mambo kat nunge pronaig
(Mateus 12.46-50)*

19 Yesus nu tanje minna le nuje ina mambo kat nuje nane pro nu tugum kambim tuku ta nane gudommba ma tukulnaig.

20 Tanjanaig le nane afunje Yesus sanaig: Ina nañe mambo kat nañe pro kilimñge minmba ne kusnañgade ñginaig le

21 nu ndek nane teñenmba sanañgina: Nane Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane yiñe ina yiñe mambo kame tañañ minig ñgina.

*Yesus nu kule le bubre peunikina
(Mateus 8.23-27; Markus 4.35-41)*

22 Mara ande Yesus nu sine kule kualin sim kab ñga nuje dubinaig mbal ndoñ wañ ande poñginaig.

23 Nane wañ poñga kinaig ka Yesus nu am kaikaina le kinye gilaingina. Kinymba minna le bubre sungo tinjina le kule tonjel tinja wañ sinam kumba minna le nane ñgisikam bafunaig sulumba

24 nane ka Yesus kuanemba sanaig: Sungo, sine ñgisikam bafuweg ñginaig. Tanjakinaig le nu aboñga tinja bubre kule mbalo sanikina le nale ndek mukumba ma betkirembe kule basle mayena.

25 Tanjana le nu nane sanañgina: Tane Kuate tuku sangri tomba tinjade ta aninje palgig ñgina le nu dubinaig mbal nane kuru-kuruka pirerek purka nañgine nañgine muñgu kusnañginaig: i ... Tanjo te nu ima suk a. Bubre kule sanikat ta nale mata nu tuku pasa isaik ñginaig.

*Yesus nu tanjo bukla ñak wakeina
(Mateus 8.28-34; Markus 5.1-20)*

26-29 Gerasa mbal tuku ma mbolñge tanjo ande bukla ñaigonuñge wanena. Ait kuennu nu wagek minmba wande ande mbolñge mine

ndaka nu mindesin patikinaig tuku ma ndame burok sinamnge minanu. Nu ait kuennu ait mindek bukla tanje tanu le nane afunje muli karenu kilmba nu tuku wai kupe kusanu ta nu purpurbu bukla tanje nu wamdus tambinu le nu kua ka dunje kumba minna.

Yesus nane kumba ka Gerasa mbal tuku kilke Galilea ma tumail tumba minit tanje iben kinaig. Iben ka Yesus nu kina le tumbran sungo ta tuku tanjo guwa najgonu naj tanje nu kanjermba witimba pro nu tugumnge dagol tidrongina. Tanjana le nu ndek bukla ta sana: Tanjo ta kusremba mayok kaye ngina le nu kuenka sarsarumba sana: Yesus, Sunjo Kuate tuku Kinjo, ne ye ndonj wamdus tuma kuga. Ye piti ser ndaya ngina.

³⁰ Tanjaka sana le Yesus nu kusnana: Nanje nyu ima ngina. Bukla gudommba nu mbo nge minnaig tukunu nu lafumba sana: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi ngina.

³¹ Tanjakina le bukla kame nane Yesus sarsarumba sanaig: Ne kukulsinga le ma buto najo ta sinam nda kab nginaig.

³² Tabe ta mbo nge mbo gudommba sunjarka minnaig tukunu bukla kame nane Yesus sarsarumba sanaig: Ne sine kukulsinga le sine mbo kame si tuku funjul sinam kab nginaig le nu wokina.

³³ Wokina le bukla najgonu tanjo ta kusremba kumba mbo funjul sinam kine likinaig le nane sanjri naj pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualin butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³⁴ Tanjanaig le mbo kulatkanu mbal wam ta kanjermba kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbraŋ sunjo mbolŋge kilimŋge ŋakmba saniŋginaig le

³⁵ nane afu isnaig sulumba nane suk agan ta kanjeram kinaig ka Yesus tugum promba tanjo bukla ŋaigonunje nu kusrenaig le nu tawi tinjmba Yesus tugumŋge minyoka wamdus mayenu ŋak minna le kanjermba piriri ŋayonaig.

³⁶ Tanjanaig le wam ta ambonga kanjernaig mbalŋge pronaiŋ mbal Yesus nu bukla ŋak tanjo wakeina ta kubeu niŋginaig.

³⁷ Kile Gerasa ma patuk patuk nane ŋakmba kuru kuru suk suk ndanaig sulumba pro Yesus nane kusreka kuwa ŋga sanaig. Tanjakinaig le nu wan pongina le

³⁸ nu bukla ŋak tanjo wakeina ta nu ndon kambim tuku sarsarna. Sarsarna le nu peumba sana:

³⁹ Ne luka nane tumbraŋ kaye sulumba Kuate nu ne mbolŋge wam mayewat ta wam kubeu niŋga ŋgina. Tanjakina le nu ndek luka tumbraŋ tumbraŋŋge Yesus nu mbolŋge wam mayenu kina ta ŋakmba kubeu niŋmba likina.

Yesus nu kulim ande te-timba pino ande wakeina (Mateus 9.18-26; Markus 5.21-43)

⁴⁰ Yesus nu wan mbol mbol luka kule kualin tem ilna le nane gudomma nu tairŋga minnaig mbal nu kanjermba gare-gareka nu tinaig.

⁴¹ Tanjamba kusem wande kulatkanu tanjo ande nyunu Yairus nu pro Yesus tugumŋge ngurngurka ndeka nu tuku wande mbol kuwa ŋga sarsarriba minna.

⁴² Nu kulim ndindo yar 12 ñak tañañ kumam tuku tawo ndo minna. Yesus nu ndek taño ta dubimba kina le nane gudommba nu te-kornaig.

⁴³ Pino ande nu mara mindek tambun guaze ñak minmba minna le yar 12 kina. Dokta ñakmba nu wakeiwe pisenñaig.

⁴⁴ Nu pro Yesus ñgumnemñge nu tuku tawi nza-lenu kirena le guaze ta kugana.

⁴⁵ Tañana le Yesus nu kamusmba kusñaña: Imañge ye kireyat ñgina le nane ñakmba ndek sinemñge kuga ñga sakinaig le Petrus nu sana: Sunjo, nane gudommba ne te-ñgamunumba ne signanade tae ñgina le

⁴⁶ nu ndek nu sana: Kuga. Andemñge ye kireyat. Ye tuku sañgri ande kusreyat le kamusit ñgina.

⁴⁷ Tañakina le pino ta yabukam fugumba nu ñgarosu piririmba pro Yesus tugumñge ñgurnñurka ndeka nane ñakmba am mbolñge nu guaze ñak Yesus kirembe pitik ndo mayekina ta sakina.

⁴⁸ Sakina le nu ndek pino ta sana: Kulim, ne ye tuku sañgri tomba tinñate tukunu ne mayekat. Ne ñgamunñgal mukuk ñak kaye ñgina.

⁴⁹ Yesus nu pasata minna le kile taño ande Yairus tuku wandekñge pro nu sana: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinañ Tum Taño piro kareñ tuwe ndaka ñgina le

⁵⁰ Yesus nu pasa ta ismba ndek Yairus sana: Ne wandus fulil ndaka. Ne ye tuku sañgri tomba tinñate tukunu kulim nañ abonñgamñgat ñgina.

⁵¹ Kina ka Yairus tuku wande tugum promba Yesus nu nane ñakmba peuniñmba Petrus Yakobus Yohanus kulim tuku ina mam nane ndo kilmba wandek sinam kina.

⁵² Nane gudomma kulim ta tuku malmbi wika-raumba minnaig le Yesus ndek nane saniŋgina: Tane malmbi ndakap. Nu kume ndakat. Nu kinymba minit ŋgina le

⁵³ nane ndek nu siŋka kumat ŋga nu nzumilnaig.

⁵⁴ Taŋanaig le nu ka mindesiŋ tuku wai biymba sana: Kulim, ne aboŋga tiŋga ŋgina kande

⁵⁵ nu tuku guwa maŋ mindesiŋ sinam kina le nu aboŋga tiŋgina. Taŋana le Yesus ndek sanikina: Nyamagaŋ tape le nyuwa ŋgina.

⁵⁶ Ina mam nuŋe nale pirerek purka min-naik le Yesus nale miŋge pipnikmba nane afu sa ndaniŋguwaik ŋga peunikina.

9

*Yesus nu aposel 12 piro niŋgina
(Mateus 10.5-15; Markus 6.7-13)*

¹ Kile Yesus nu nane 12 ta wika kile-maŋgurka nane bukla ŋaigonu ŋakmba pitaika guaze tugu yimyam wakeike likuwaig ŋga piro tuku saŋgri niŋgina.

² Nane kumba ka Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta kuklimba guaze mbal wakeikuwaig ŋga nane kukulniŋgam bafumba ndek wam paguka saniŋgina:

³ Tane kambim ŋga taŋgine pale fat nyamagaŋ ndametiŋ ta ŋakmba kusrekap. Tawi silikanu ta ndo ŋak kape sulumba

⁴ wande ande poŋga tange ndo minmba piroka ka kambim ŋga wande ta kusrewap.

⁵ Tumbraŋ ande tane kilam mbulwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba

rironkuwaig nga tuptup kupe mbolnge denganu minig ta nane am mbolnge paurngap ngina.

⁶ Wam pagu denpurmba nu nane kukulningina le tinga kumba ka tumbran ngakmba mbolnge pasa mayenu kuklimba guaze mbal wakeike lika minnaig.

Herodus nu Yesus tuku nyu isna

(Mateus 14.1-2; Markus 6.14-16)

⁷ Yesus nane wam ke likinaig ta afu ismba Yohanus kumna ta man abonga tingina nginaig.

⁸ Afunge Elia nu man mayok kina nginaig le afunge tuan tango ambokok ande man abonga tingina nginaig.

⁹ Pasa ta Herodus Antipas nu ismba wamdus tesulumba sakina: Yohanus njinfok buk kat puren ta kile pasa iset ta tango ta ima nga Yesus kanjeram tuku wamdus sungo ngak minna.

Yesusnge tango 5,000 isukusneningina

(Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44; Yohanus 6.1-14)

¹⁰ Aposel kame nane luka wam ke likinaig ta Yesus kubeu tunaig le nu nane kilmba Betsaida tumbran tuku ma yamok kinaig.

¹¹ Kinaig le nane gudommba nu kina pasa ismba nu dubimba kinaig le nu nane kanjerka ndek kaiyeninmba wikina sulumba Kuate nu nunje gageu kulatkate pasa ta kuklimba afu guaze ngak ta wakeike likina.

¹² Nu tanamba minna le ki buk butungina le nane 12 ta pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Ne mangur sungo te kukulninga le kuwaig ka tumbran afu patuknge wande afu kasomnge

nane tanje nyamagan kilmba kinyam tuku mbili kile-likuwaig nga sanaig.

¹³ Tanjaka sanaig le nu ndek nane saningina: Tanenge nyamagan ningap le nyuwaig ngina le nane ndek nu sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenjok armba ndo. Ne sinenge nane tuku nyamagan piyabe nga iduste e nginaig.

¹⁴ Nane minnaig mbal gudommaba tango 5,000 tajan.

Kile Yesus nu nuje dubinaig tango ta saningina: Tango pino njakmba paplaka 50, 50 tjanamba minyokuwaig nga saningap ngina.

¹⁵ Tanakina le nane ndek saninginaig le tjanamba minyoke likinaig.

¹⁶ Kile Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba nyamagan ta fetfetmba nuje dubinaig mbal ningina le nane walmba ninge likinaig.

¹⁷ Nane njakmba kilmba nyinaig le maroningina. Nyamagan fetfetna ta batenju kilmba sambe 12 ligneninginaig.

*Petrus nu Yesus Kuatenge madina tango ngina
(Mateus 16.13-20; Markus 8.27-30)*

¹⁸ Mara ande Yesus nu Kuate yabanna sulumba nu dubinaig tango nanenge ndo minnaig le nu nane kusaningina: Tango pino nane ye ima ngade e ngina le

¹⁹ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisnenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne tuan tango ambokok ande man abonga tingina nginaig.

²⁰ Tanjakinaig le nu nane kusnaniŋgina: Tane ye ima ŋga idusde e ŋgina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madinina tanjo ŋgina.

²¹ Tanjamba sana le nane nuŋe nyu ta afu sa ndaniŋguwaig ŋga sanjgrimba peuniŋgina.

*Yesus nu nuŋe kumam tuku saniŋgina
(Mateus 16.21-28; Markus 8.31-9.1)*

²² Yesus nu maŋ saniŋgina: Ye Ndindo Katesek Tanjo piti gudommba kilamŋgit. Israel mage mage pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afuŋge ye baleyamŋgaig. Ye kumi le mara keŋnu mbolŋge Kuate nu te-tiyamŋgat ŋgina.

²³ Kile nu nane afu saniŋgina: Ima nu ye tuku tanjo minam idusmba kande nu nuŋe nzali kusreka nu ki mindek nuŋe ail kazrai kuramba ye dubiyuwa.

²⁴ Ima nuŋe abo mine mayewam tuku sunjomba idusmba kurau mayete ta nu ŋgisikamŋgat. Ima nu ye tuku ŋga nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuŋe abo ta ŋak minamŋgat.

²⁵ Ande nu kilke te tuku agan ndende ŋakmba kilwa le nuŋe kanu ŋgisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose.

²⁶ Ye Ndindo Katesek Tanjo yiŋe Mam tuku kilŋa nuŋe eŋel kame tuku kilŋa yiŋe turmba ŋak ndenuŋgit. Ande nu nane afu ŋgamukŋge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamŋgit ŋgina.

27 Ye sinjka satinjamngit. Tane tenge tin minig mbal afu kume ndakap le Kuate nuŋe gageu kulatkate wam te-mayokuwa le tane kanjeramngaiŋgina.

*Yesus nu ngarosu kitek tina
(Mateus 17.1-13; Markus 9.2-13)*

28 Yesus nu pasa ta saninŋina sulumba mara 8 taŋaŋ kugana le nu Petrus Yohanus Yakobus nane kilmba Kuate ndoŋ pasatam tuku tabe ande mbol kinaig.

29 Ka taŋge nu Kuate ndoŋ pasata minna le Petrus nane am kaikaininŋina le kinynaig. Kinymba minnaig le Yesus tuku tumail pasi mbilka kisémba mayok ka nu tuku tawi kauknu uge liŋnu ndo mayok kina.

30 Taŋana le taŋgo armba Moses nale Elia pro nu ndoŋ pasata minnaik.

31 Nale samba mbolok kilŋa ŋak mayok ka Yesus nu Kuate tuku pasa kumumba Yerusalemŋge kumamngat ta tuku saka minnaig.

32 Kile Petrus nane aboŋga mambilnaig kande Yesus tuku kilŋa taŋgo armba nu ndoŋ tin minnaik ta turmba kanjerkinaig.

33 Taŋgo ar ta nu kusrewam bafunaik le Petrus nu wam pile paska ake fare sana: Sunŋo, sine tenge mineg te mayenu ndo. Sine baibai keŋmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku ŋga sana.

34 Nu pasa ta saka minna le gau ande pro nane kaininŋina le nane kuru kuru sunŋo tinaig.

³⁵ Kile gau sinamŋge pasa ande mayok ka tenenmba sakina: Ande te yiŋe Kiŋo. Ye nu madiwen. Tane nu tuku pasa ise mayewap ŋgina.

³⁶ Pasa ta kugana le Yesus nuŋe ndo tinj minna le kanŋernaig.

Tanjamba nane wam kanŋernaig ait ta mbolŋge afu ndoŋ wam kube ndanaig.

*Yesus nu kiŋo ande bukla ŋak wakeina
(Mateus 17.14-21; Markus 9.14-29)*

³⁷ Mafena le nane tabe ta kusremba ndekinaig le tanŋo pino kuasmbi gudommmba Yesus tugum pronaig.

³⁸ Tanjamba nane ŋgamukŋge tanŋo ande wi kuenka sarsarmba sana: O Tum Tanŋo, ne ilmba ye tuku kiŋo ndindo te kanŋermba sinanuwa.

³⁹ Bukla ŋayonu andeŋge nu tate le pitik ndo nu sunŋomba witite. Nu zulbarek serte le miŋge supika subal promba nu paniŋta pitik nu kusre ndate.

⁴⁰ Ye ne dubinade mbal nane nu pitaiwaig ŋga sarsarŋiŋgit ta nane pitaiwe fuguwaig ŋgina.

⁴¹ Tanjakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ŋgamunŋgal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndoŋ minamŋgit ŋgina sulumba mbilka tanŋo ta sana: Naje kiŋo ta tumba yale ŋgina.

⁴² Nu kiŋo ta tumba ilmba minna le bukla tanŋe kiŋo tumba zulbarek sermba bukŋgina le Yesus nu bukla sawe lika pitaina sulumba kiŋo ta tumba mam nuŋe tuna le

⁴³ nane ŋakmba Kuate tuku sanŋri sunŋo ta kanŋermba pirerek purka minnaig.

*Yesus nu nuŋe kumam tuku sanu arna
(Mateus 17.22-23; Markus 9.30-32)*

Nane ŋakmba Yesus nu wam ke likina ta tuku pirerek purka minnaig le nu ndek nuŋe dubinaig mbal ta saningina:

⁴⁴ Tane pasa te ŋgamuŋgal sinamuŋge pile mayewap. Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mboluŋge palmbimuŋgaig ŋgina.

⁴⁵ Nane pasa ta isnaig ta tugunu kuirok minna le katese ndanaig. Nane nu maŋ kusnawam tuku ta wamduŋ pitiningina.

*Tango ŋgamukuŋge ima nu sungo minit
(Mateus 18.1-5; Markus 9.33-37)*

⁴⁶ Nuŋe dubinaig mbal nane ima nane ŋgamukuŋge sungo minit ta tuku muŋgu tulinginaig le

⁴⁷ Yesus nu nane tuku wamduŋ ta katesena sulumba nu kiŋo ande tumba nuŋe tugum tanje tetimba saningina:

⁴⁸ Ande nu ye tuku ŋga idusmba kiŋo tenen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite. Ata. Ande tane ŋgamukuŋge nyu kugatok minit ta nu sungo ŋgina.

*Ande nu ŋgueu kuga ta nu sine tuku gulab
(Markus 9.38-41)*

⁴⁹ Kile Yohanus nu ndek Yesus sana: Sungo, tango ande ne tuku nyu mboluŋge bukla afu pitaikina le kaŋgermba nu peugeŋ. Nu sine tuku kuasmbi kuga ŋgina le

⁵⁰ nu ndek Yohanus sana: Nu peu ndawap. Ande nu ŋgueu mine ndakate ta nu sine tuku gulab ŋgina.

Samaria mbal tuku tumbranj ande Yesus ta-lanaig

⁵¹ Kuate nu Yesus te-dunḡa samba mbol kambim tuku ait patukina le nu wamdus ndindo pilmba Yerusalem kambim tuku kina.

⁵² Tanjamba nu tanḡo afu kukulningina le nane ambonḡa kumba nu tuku ma wakeiwam tuku Samaria mbal tuku tumbranj ande mbol kinaig ta

⁵³ tumbranj mbal nane Yesus nu Yerusalem kambim sakina ta isnaig sulumba nu pitainaig.

⁵⁴ Tanjanaig le nu dubinaig tanḡo ar Yakobus le Yohanus nane wam kinaig ta kanḡermba ndek sanaik: Sunḡo, ne woka le sile sakupe le samba mbolḡe pa ndeka pasokuwa ḡa sanaik.

⁵⁵ Tanjakinaig le Yesus nu mbilka nale sanike likina.

⁵⁶ Tanjamba nane tinḡa tumbranj kise kinaig.

*Tanḡo afu Yesus dubiwam idusnaig
(Mateus 8.18-22)*

⁵⁷ Kumbanḡe tanḡo ande Yesus sana: Ne ma ḡakmba mbol kambim saka ta ye ne ndonḡ kanḡik ḡgina le

⁵⁸ nu ndek sana: Mbo ḡguikok sar umaḡ nane te ḡak ta ye Ndindo Katesek Tanḡo ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndonḡ lika piti ta kurawam kumuḡ e ḡgina.

⁵⁹ Tanjamba nu tanḡo kise ande sana: Ne ye dubiya ḡgina le nu ndek sana: Sunḡo, ye luka kumba ka mam kumwa le ḡguki sulumba ne dubinamḡgit ḡgina.

⁶⁰ Tanjakina le Yesus nu sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenḡe kumanu mbal

ngukuwaig. Ne tinga kumba Kuate nuŋe gageu kulatkate wam ta kuklimba saka lika ngina.

⁶¹ Tango kise ande nu sana: Sungo, ye ne dubinam iduset ta ye ambonga kumba ka yiŋe mbal ndoŋ pasata minap niŋmba pro ne dubinamŋgit ngina le

⁶² nu ndek sana: Tango ande nu piro tugu pilmba ka ngamuŋge nu wamdus kise tuwa ta nu Kuate tuku gageu minit ta nu denkate.

10

Yesus nu tango 72 kukulningina

¹ Kile Sungo nu tumbran afu kambim bafuna sulumba nu tango 72 madiniŋmba ar ar kukulningam bafumba wam paguka saniŋgina:

² Piro mbolŋge nyamagan alonu gudommba minig. Kilam tuku piro tango denkate. Tane piro miro tango yabanap le nu piro tango afu kukulninguwa le nane nuŋe nyamagan alonu kilwaig.

³ Ye tane kukulningi le tane sipsip fat tanan ngannu age nguikok ngamukŋge minamŋgaig.

⁴ Tane kambim nga tanŋine ndametiŋ pale fat kupe ngaro ta ŋakmba kusrekap. Tane kumba ka ndinŋge afu pasa sungomba sa nda niŋgap.

⁵ Tane wande ande ponga ambonga wande ta tuku mbal saniŋgap: Tane ngamuŋgal mukuk minap nga saniŋgap.

⁶ Tango inum ngamuŋgal mukuknu tanŋe minwa ta tane pasa sakade tanjamba nu ngamuŋgal bulka minamŋgat. Kuga ta pasa ta luka tanŋine tugum prowamŋgat.

⁷ Tane wande ande mbolŋge minap le nyamagan afu tiŋguwaig le yaika nyumba minap. Tane piro tanjo tukunu afu tugumŋge agan ndende kilam kumuŋ. Wande ndindo ta mbolŋge minap.

⁸ Tane tumbran ande prowap le tumbran mbal tane kaiyetinmba yalpe nguwaig kande tane tanje minap. Nyamagan afu tiŋguwaig le tane yaika nyap.

⁹ Nane tuku guaze mbal wakeikap sulumba nane saningap: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam kile tane tugum prote ŋga saningap.

¹⁰ Tumbran ande tane pitaitiŋguwaig ndeta tane tumbran ŋgamuŋge saningap:

¹¹ Ata. Tumbran te tuku tuptup sine tuku kupe mbolŋge denganu minig te sauke suluweg. Tanjine mbar rironkap. Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam ta tane tugum prote le tane pitaide ŋga saningap ŋgina.

¹² Kile Yesus nu saningina: Ye tane satinŋamŋgit. Ait sunjo mbolŋge tumbran tane pitaikate ta Sodom tumbran tuku pa limba nu sunjo pasa ŋak tamŋat.

*Tumbran afu nane Yesus ŋgumnaig
(Mateus 11.20-24)*

¹³ Yesus nu maŋ sakina: Korasin le Betsaida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ŋgamuŋge ke liken ta tale ŋgamuŋgal biye mbil ndanaik. Ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon tumbran ŋgamuŋge ke likina kande nane dal ndaka nanjine mbar idusninmba tawi urfunu tinmba kuke tugu pismba ŋgamuŋgal biye mbilnaig kande.

14 Ait sunḡo mbolḡe tale Korasin le Betsaida tumbran tale Tirus le Sidon tuku pa limba tale sunḡo pasa ḡak tamḡaik.

15 Kaperneum tumbran ne nyu sunḡo ḡak minmba ne samba mbol kambim tuku iduste ta Kuatenḡe ne tumba bukḡguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kanḡat ḡgina.

16 Kile Yesus nu nuḡe mbal sanḡgina: Ande tane tuku pasa isit ta nu ye tuku mata isit. Ande tane pitaikate ta nu ye mata pitaiyate. Ye pitaiyate ta ande nu ye kukulyina nu mata pitaite ḡgina.

Tanḡo 72 ta maḡ luka Yesus tugum pronaiḡ

17 Kile nane 72 ta gare sunḡo ḡak luka Yesus tugum promba ndek sanaig: Sunḡo, sine ne tuku nyu mbolḡe pirokigen ta bukla kame mata sine tuku pasa isnaiḡ ḡginaig le

18 nu ndek nane sanḡgina: Samba mbolḡe telin bitek promba ndekate taḡaḡ Satan nu barinḡina le kanḡeren.

19 Tane isap. Ye tane sanḡri tinḡen tukunu tane mben ḡaigonu zinḡansail ḡgueu tanḡo Satan tuku sanḡri ḡakmba tidonḡap ta tane ḡaigo siglike nda.

20 Guwa ḡaigonu tane tuku pasa isnaiḡ ta tuku gare-gare ndakap. Tane Kuate tuku mbal mayok kinaig le nu samba mbolḡe tane tuku nyu kuyarinḡina le tane abo ḡak minmba minam tuku nyu ḡak minig. Tane wam ta tuku gare-garekap ḡgina.

*Yesus nu gare sunḡo tina
(Mateus 11.25-27)*

21 Ait ta mbolḡe ndo Yesus nu Tukul Guwa tugumḡe gare tumba Kuate yabanmba sana: O

Mam, ne samba kilke tuku Sunjo. Ye ne tuku nyu te-dunget. Afu kila sugo wamdus kuyar njak ne nane wam kame tum ndaningit. Kiño kame tanan minig mbal ne nane ndo tumningit. O Mam, ne nane nzali dubimba ne tanate ngina.

²² Kile Yesus nu nane saningina: Mam nu wam njakmba ye wai mbolnge patikina. Ande nu Kuate tuku Kiño kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kiño ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig nga nu tumningit ta nane mata nu kila minig ngina.

²³ Tanaka Yesus nu mbilka nuje dubinaig mbal saningina: Kuate nu tane make patikate le tane wam magenu kanjerkade.

²⁴ Ye satinngamngit. Tuan tanjo kame gabat sugo tane wam kanjerka isig te nane kanjerka isam tuku wamdus sunjo pilmba kume farnaig ngina.

Samaria tanjo ande nuje ngueu tanjo turna

²⁵ Kile kusem pasa biteknganu tanjo ande nu tinga Yesus tagowam tuku nu kusnana: Tum Tanjo, ye ame wam ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le

²⁶ nu ndek sana: Tukul pasa kuyar mbolnge ndanmba sakate. Ne pasa ta burka ndanmba iduste ngina le

²⁷ nu lafumba sana: Moses tuku tukul pasa tejenmba sakate. Tangine Sunjo Kuate tane nu tuku kume purmba tangine ngamungal abo guwa sangri wamdus ta njakmba nu tape. Tane tangine ngarusu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngina.

²⁸ Tanjakina le Yesus nu ndek sana: Ne pasa kumumbi lafumba sakate. Ne tanjamba ka ta ne abo tugu njak minamngat ngina.

²⁹ Kile kusem pasa biteknanganu tanjo ye pasa kusnangit ta mangur te ye talayubekaig nga nu man kusnana: Ye tugumnge minig mbal ta ima kate ngina le

³⁰ nu ndek sana: Zu tanjo ande Yerusalem kusremba Yeriko kambim saka ndek kina le ndinnge kuayar tanjo afu nu biye timba paninra nu tuku tawi aganj ndende kuayar kilmba kua kinaig le kumam bafumba minna.

³¹ Tanjamba minna le pris ande ndin dubimba ndek kumba nu tanjo ta kanjerna sulumba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³² Levi tuku ndare ande kusem wande pirokanu nu mata pro kanjermba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³³ Kile Samarianu tanjo ande nu ma ta promba Zu tanjo ta kanjermba nu sinana sulumba

³⁴ nu ndek nu tugum kumba grep kule guren tur kilmba nu tuku we minyanga kuse lika nu tumba nuje aganjmor mbol pilmba ka badbaid ande sinamnge pilmba kulatka minna le mafena.

³⁵ Mafena le nu kambim saka nu badbaid tuku miro tanjo ndametin son inumnu tumba sana: Ne tanjo te kulatka mina. Naje piya afu nu tuku nga panka ta ye luka prowi sulumba lafuwamngit ngina.

³⁶ Ariya. Ne ndanjmba iduste. Kuayar mbalnge tanjo kat njayonaig ta nane ken ta imanje nu tugumnge minit tuku tanjo tananj nu turna ngina le

³⁷ kusem pasa bitekn̄ganu tan̄go nu sana: Tan̄go ande nu sinanu wakeina nuñge n̄gina le nu sana: Ne kumba mañau ndui ta ka n̄gina.

Yesus nu Marta le Maria tugum kina

³⁸ Yesus nane kumba tumbrañ ande pronaig le pino ande nyunu Marta nu pro Yesus tumba nuñge wande mbol kina.

³⁹ Yesus nu tan̄ge minna le Marta tuku maib nuñge Maria nu Yesus tuku kupe tugum tan̄ge minyoka nu tuku pasa isмба minna.

⁴⁰ Marta nu paguwam tuku mburerika nu ndek Yesus tugum promba sana: Sun̄go, yiñge maib ye kusreyat le yiñge ndo wam tormba minet ta ye kan̄ger ndayate? Nu sawa le ye turyuwa n̄gina le

⁴¹ nu ndek sana: O Marta, ndañam ne wamdus sun̄gomba teroka pitinate.

⁴² Ne wamdus ndindo n̄ak minit kande maye. Maria nu wamdus ndindo mayenu madimba du-bite ta anden̄ge nu peuwam kumuñ kuga.

11

Kuate yabañam tuku pasa

(Mateus 6.5-15; 7.7-11)

¹ Mara ande Yesus ma ande mboln̄ge Kuate ndon̄ pasata minna. Nu pasate den̄purna le nu dubina tan̄go ande nu sana: Sun̄go, Yohanus nu nuñge dubide tan̄go yabañam tuku tumningina. Tan̄amba ne sine mata tumsinga n̄gina le

² nu ndek nane saningina: Tane ten̄enmba Kuate ndon̄ pasatap.

Singine Mam, nane nyu purfen̄nu minmba minwa.

Ne nane gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

³ Ki kidemba nyamagan kumumbi sinja.

⁴ Nane afu sine mbolnge mbarde le sine ndek gilaingeg tanjamba ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilainga.

Sine tagosingam tuku ait prowa le ne piti ta peuwa.

Tane tanjamba Kuate ndon pasatap ngina.

⁵ Yesus nu man saningina: Tane ngamuknge ande furir ngamu nu tinga nuje gulab tugum kumba wika sate. Tira, bret kenmba ye sa.

⁶ Yine gulab ande nu prowat ta ye nyamagan kuga ngate.

⁷ Gulab nuje wandek sinam tanje nu sate: A ... ye minde bada nda sa. Ye kinyam saka wande buk suwit. Yine kinjo kame mata buk kinyaig. Ye tinga agan ande tanmbim kumun kuga ngate.

⁸ Ye tane satinngamngit. Nu gulab nuje ta tuku idusmba nda tuwit. Nu wam saka kuakinga wika dirnngate ta tuku ndo nu tinga agan sakate ta tuwit.

⁹ Ye tane satinngamngit. Ne wam ande tam tuku Kuate yabanmba dirnanga ta tanmbimngat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamngat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimngat.

¹⁰ Ima nu wam ande tuku Kuate yabanmba dirnngate ta nu tate. Ima nu agan ande sota minit ta nu te-silika tate. Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

¹¹ Tane ngamuknge ande kinjo nuje kualegan yabanje le nu lafumba mbenj tuwit e?

¹² Ko teg tin yabanje le nu lafumba zinansail tuwit e?

13 Tane kilke mbol mbal une ḡak ta tanġine kiṅo kame agaṅ magenu niṅgig tuku. Tanġine Mam samba mbolṅe minit nu purfeṅnu ndo. Nu tane tuku maṅau limba nu yabaṅde mbal Tukul Guwa niṅgit ṅga saniṅgina.

*Yesus nu Belsebul ndoṅ piro tuma ṅginaig
(Mateus 12.22-30; Markus 3.20-27)*

14 Tanġo ande buklanġe miṅge tukulna le Yesus nu bukla pitaina le nu maṅ pasatina. Tanjana le tanġo pino nane pirerek purkinaig ta

15 nane Farisi teṅenmba sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Belsebulṅe nu saṅgri tuwit le nu bukla pitaike likate ṅginaig le

16 nane afu pro Yesus tagowam tuku samba mbolok saṅgri ande te-mayokuwa le kaṅgeram tuku sanaig.

17 Tanakinaig le Yesus nane tuku wamdus kate-semba ndek saniṅgina: Gabat sunġo ande tuku kuasmibi nane pur yimyamka naṅine naṅine kame buwaig ta nane kugawamṅaig. Naṅine wande ṅakmba simbri-sambriwe suluwamṅaig.

18 Ye Belsebul tuku saṅgrimbi bukla ṅaigonu pitaikanu ṅga sakade ta son kande Satan nu nuṅe mbal ndoṅ pur yimyamka naṅine naṅine kame bumba Satan nu saṅgri ṅak mine ndakate kande.

19 Tanġine mbal afu bukla pitaikade ta nane mata Belsebul tuku saṅgrimbi tanjade e? Nane kus-naniṅap le nane tuku pasa lafunu tambu tanġine pasa ta pilewaig.

20 Ye Kuate tuku saṅgrimbi bukla pitaiket ta Ku-ate nu nuṅe gageu kulatkate wam tane ṅgamukṅe prote.

21 Tanjo sangrinu ande tui mbanduwan bigmba nuje wande kulatka minit ta nuje aganj ndende mine mayede.

22 Ande nu tuku san gri lite ta pro nu ndon kame bumba nu te-ibenmba nu tui mbanduwan payamkate ta yaite sulumba nu tuku gabis aganj ndende kilmba afu walmba ningit.

23 Ande nu ye tuku tanjo mine ndakate ta nu ye tuku ngeu tanjo. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro nayo silit.

24 Andenge guwa njonu tanjo ande mbolnge pitaiwa le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakamngat: Yinje buk minen tuku wande mbol luka ka ngamngat.

25 Nu pro nane buk firfir gurenmba aganj ndende njakmba kile-tidinga patikinaig le kanjerkumba

26 nu san gri tinga minam tuku ta nu kumun kuga le nu kumba ka nuje kuasmbi 7 nane nu tuku manau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolnge minamngaig. Tanjawaig le tanjo ta tuku mine manau ambokok limba kile njonu sungokanu sinamngat nga saningina.

Gare sunjo tam tuku pasa

27 Yesus nu tanjaka saka minna le pino ande nane ngamuknge wika nu sana: Pino ne te-pilmba amo tinna ta nu gare sunjo njak minit ngina.

28 Tanjakina le nu ndek sakina: Ta son ta Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane sinjaka gare sunjo njak minamngaig ngina.

*Nane wam kitek sangrinu kanjeram sakinaig
(Mateus 12.38-42; 16.1-4; Markus 8.11-13)*

²⁹ Kile tanjo pino lato-latomba pro manjurkinaig le nu ndek nane saningina: Ait te mbolnje minig mbal tane najgonu ndo. Tane ye tuku sangri kanjeram idusde ta ye tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tanjo Yona mbolnje prona ta ndo tumtingamngit.

³⁰ Nineve mbal Yona mbolnje Kuate tuku sangri kanjernaig. Nu kualegan fungul sinamnje ait armba minmba kenju abo naj mayok kina. Tane ye Ndindo Katesek Tanjo mbolnje wam tanan kanjeramngai.

³¹ O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen najo dubimba nu tugum kina. Ande tenje minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sunjo mbolnje tane ait te mbolnje minig mbal pino ta ndon tingap le nu tuku manau mayenunje tane tuku manau najonu te-mayokamngat.

³² Yona nu Nineve mbal riron pasa saningina le nane ndek ngamungal biye mbilnaig. Ande nu tenje minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ait sunjo mbolnje tane ait te mbolnje minig mbal Nineve mbal ndon tingap le nane tuku manau mayenunje tane tuku manau najonu te-mayokamngat nga saningina.

Ngarosu tuku bulu
(*Mateus 5.15; 6.22-23*)

³³ Kile Yesus man lato sakina: Tanjo nane lam bulumba mbain kumnemnje pile ndakade. Ko nane nza kai ndade. Lam bulunje tanjo prowaig

le kilɲaniŋuwa ɲga te-mayokmba mbolɲge taikade.

³⁴ Ne tuku am sati taɲaɲ ɲgarosu kilɲawam tuku. Ne am maye minit ta ɲgarosu ɲakmba bulu mbolɲge minit. Ne am ɲayo minit ta ɲgarosu ɲakmba ma make sinamɲge minit.

³⁵ Ne rironka. Ne tuku ɲgamuɲgal tuku sati am ɲayonu taɲaɲ minikat.

³⁶ Ne tuku ɲgarosu ma make fudiɲndo mine ndakate ta ɲgarosu ɲakmba kilɲa ɲak. Sati bulu ne kilɲanate taɲaɲ ɲgina.

*Yesus nu kusem gabat mbal saniɲge likina
(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)*

³⁷ Yesus nu pasata minna le Farisi taɲgo ande nu ndoɲ isukusam tuku sana le nu ka nu ndoɲ isukusmba minnaik.

³⁸ Nu wai minya ndaɲga isukusna le Farisi taɲgo nu tukul lukate ɲga pirerek purkina le

³⁹ Suɲgo nu sana: Tane Farisi mbal taɲgine waim nza saɲgilnu ndo minya mayede ta taɲgine ɲgamuɲgal agaɲ ndende gudommba kilam tuku piririmba wam ɲaigonu kam tuku wamdus liganu minig.

⁴⁰ Tane ɲginɲgan taɲgo ndo. Kuate nu agaɲ saɲgilnu ndo wakeika sinanu nu wakei ndakina e?

⁴¹ Taɲgine ɲgamuɲgal sanzal mbal niɲgap le taɲgine agaɲ ɲakmba purfeɲnu taɲaɲ minamɲgaig.

⁴² Osese. Farisi mbal tane tukul ande dubimba piro karenka agaɲ foɲfoɲ ɲguna ilinzu ɲakmba maɲgur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane taɲade sulumba tane taɲgo pino mbolɲge maɲau tiɲreknu ke ndaka Kuate tuku kume pur ndade. Tane tukul sugo ar ta turmba dubide kande maye kande.

43 Osese. Farisi mbal tane kusem wande mbolŋge taŋgo tumailamŋge minyonu tuku nzal-itinŋit. Maket mbolŋge tane sugo ŋga kaiyetingam tuku kilba pilig.

44 Tane rironŋkap. Tane mindesiŋ yubengade ma taŋaŋ. Taŋgo nane ma ta gilai tukunu ta mbolŋge likade ŋgina.

45 Yesus nu taŋakina le kusem pasa bitekŋganu taŋgo ande nu sana: Tum Taŋgo ne taŋamba sakate ta sine tuku nyu turmba ŋayo silite ŋgina le

46 nu ndek sana: Kusem pasa bitekŋganu mbal ose. Tane tukul gudommba agan pitinu sugo taŋaŋ taŋgo mbolŋge patika minde bada suŋgo niŋgig. Tane fudiŋmba nane tur ndakade.

47 Ose. Tane rironŋkap. Tuan taŋgo kame taŋgine mbuŋ kameŋge bale farnaig ta tane nane tuku kumu mbolŋge ndame magenu patike likade.

48 Tane wam kade tamba taŋgine mbuŋ kame tuku maŋau ŋayonu ta magenu ŋgade. Nane tuan taŋgo kame bale fariŋginaig le tane nane tuku kumu mindepiyeniŋgig.

49 Ta tuku Kuate nu nuŋe wamdus kuyar mayenumbi teŋenmba sakina: Ye tuan taŋgo aposel kame afu kukulniŋgi le nane kilmba amseseka afu bale faramŋgaig ŋgina.

50 Taŋawap sulumba ait te mbolŋge minig mbal tane ndare taŋge pasokamŋgat. Nane o buk kilke te-mayokna ait mbolŋge tuan taŋgo kilmba ndare kutuwe niŋginaig ta taŋamba ndo kile tane minig tukunu nane ŋakmba tuku ndare taŋge tane pasokamŋgat.

51 Abo abo Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta tuturmba kumba ka Sakaria nu mbariŋam tuku

mbain atrau mbain ngumuknge minna le nane pro tanje nu balemba ndare kutunaig. Ye sinja satinjamngit. Nane nakmba ndare kutuninge likinaig ta ndare tanje tane pasokamngat.

⁵² Kusem pasa biteknganu mbal ose. Tane Kuate tuku pasa kila palmbim tuku ndin tukulde. Tangine kila palmbim mbulmba nane afu kila palmbim idusde le nane tukulningig ngina.

⁵³ Yesus nu pasa denpurmba mayok kina le kusem pasa biteknganu mbal Farisi mbal nane gubra tormba sanjri tinja pasa sunjomba kusnakusnanaig.

⁵⁴ Nu pasa inum mbarwa le nu tumba pasa mbolnge palmbim nga nane nu kulatka minnaig.

12

Yabri manjau rironkap (Mateus 10.26-27)

¹ Ait ta mbolnge tanjo suk suk kuga pro manjurka munju tido-tidonginaig le Yesus nu pasa tugu pilmba nu dubinaig mbal ta saningina: Farisi mbal tuku yis aganj ta rironkap. Yis ta nane tuku yabri manjau.

² Wam kame kile tanjo am mbolnge mine ndakade ta kilimok mayok kangaig. Wam afu kile kurok minig ta nakmba kila patikamngaig.

³ Tane pasa afu kuirka sakinaig ta ngumnenga manjur sinamnge sakamngaig. Tane wandek sinamnge yabu sakinaig ta nakmba isam tuku kuenka sakamngaig ngina.

Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube (Mateus 10.28-31)

⁴ Yesus nu manj saningina: Tira kame, ye tane satinjamngit. Afu tane bale faram sakade ta nane tuku kuru kuru ndakap. Nane tane kilmba bale farwaig sulumba tane mbolnge wam inum kam kumun kuga.

⁵ Ande tane kuru-kurukam tuku ye tane riron pasa satinjamngit. Kuate nu tanjo balemba kanu mata balemba ma nayo mbol bukngam kumun tukunu tane nu ndo kuru-kurukap.

⁶ Tanjo nu sulik sulik wai inum sulumba maket mbolnge patika ndametinj fudinndo ndo tate ta sulik sulik ndindo mata Kuate nu iduste.

⁷ Nu tane tuku gabat waje giganmba ta mata nu kila minit. Ta tuku tane wam ande kuru kuru ndakap. Kuate am mbolnge tane tuku ande sulik sulik gudommaba lininjmba mbolnge minit nga saningina.

*Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku
(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

⁸ Yesus nu manj lato sakina: Ye tane satinjamngit. Ande nu tanjo ngamuknge ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye Ndindo Katesek Tanjo ye mata Kuate tuku enjel kame ngamuknge nu tuku nyu te-mayokamngit.

⁹ Ande nu tanjo ngamuknge ye tuku nyu yabukate ta ye mata Kuate tuku enjel kame ngamuknge nu tuku nyu yabukamngit.

¹⁰ Ande nu ye Ndindo Katesek Tanjo kasur pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilainjamngat. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainge nda.

¹¹ Nane tane kilmba kusem gabat mbal ko gabat sugo sugo tugumŋge kile-tidinŋuwaig le wamdus fulilka sine ndaŋmba sakube o ŋga wamdus te-sulu ndawap.

¹² Pasa te-tiwam tuku ait mbolŋge ndo Tukul Guwanŋge pasa sakam tuku tumtinguwa le sakamŋgaig ŋgina.

Tango nu aganŋ sungomba ŋak tuku yaba pasa

¹³ Manŋur sunŋo ŋgamukŋge tango ande Yesus sana: Tum Tango, ne yiŋe aba sawa le mam tuku aganŋ ndende kuembolnu paplamba afu ye suwa ŋgina le

¹⁴ nu ndek sana: Ye tane piletinŋmba aganŋ ndende paplamba tinŋam tuku ta ye tuku piro kuga ŋgina.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saninŋina: Tane rironŋkap. Tane aganŋ ndende kilam tuku piririmba min-bekaig. Tango nu aganŋ ndende sungomba kilit ta nu aganŋ ndende ta mbolŋge nu abo minmba minam kumuŋ kuga ŋgina.

¹⁶ Tanaka nu yaba pasa ande saninŋina: Aganŋ ndende sungomba ŋak tango ande nu tuku piro mbolŋge nyamaganŋ sungomba mayok kinaig le

¹⁷ nu kanŋerkina sulumba sakina: Nyamaganŋ te ndaŋndaŋmba patinunŋit. Patinu tuku wande ŋakmba buk ligig ŋgina.

¹⁸ Nu taŋamba wamdus tumba sakina: Kile ye iduset. Nyamaganŋ patinu tuku wande sam-brininŋmba ye kitek sugokanu patika nyamaganŋ aganŋ ndende ŋakmba ta sinamŋge patikamŋgit.

19 Tanjawi sulumba ye wamdus bulok minmba yar gudommba aganj ndende ta mbolnje minamngit. Ye mabte mayemba kuapi kikonu kule mayenu nyumba gare njak minamngit nga idusna.

20 Nu tanjamba idusmba minna le Kuate nu tanjo ta sana: Ne nging njan tanjo ndo. Furir te mbolnje ne kumamngat. Ne aganj ndende patikina ta imanje kulatka nyumba minamngat ngina.

21 Kile Yesus nu saningina: Ande nu aganj ndende gudommba kilmba Kuate am mbolnje denkanu minit ta nu ngingnan tanjo ndo ngina.

Kuate nu sine idussingit
(Mateus 6.25-34)

22 Kile Yesus nu nune dubinaig mbal saningina: Ye wam ande idusmba tane satngamngit. Tane tanjine ngarusu turam tuku nyamagan tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap.

23 Ngarosu sanjri tingam tuku nyamagan ndo kuga. Nu maye minam tuku tawi ndo kuga.

24 Tane sar umanj kanjerkap. Nane nyamagan nguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolnje nyamagan nyam tuku pati ndakade. Kuatenje nane nyamagan ningit. Ata. Nu am mbolnje tane sar umanj linjnganu minig.

25 Ande nu tane ngamuknje wamdus piti sunjo tumba manjau tambi nu nune abo minam tuku ait tuturam kumun kuga.

26 Wam naj ta tane kam kumun kuga. Ndanam tane wam sugo tuku pititingig.

27 Tane anja bot prode ta kanjerkap. Nane tawi wakeikam tuku piro ndakade. Ye tane satngamngit. O buk gabat sunjo Solomon nu

mindepiye maditaknu silikina ta anga bot tuku mindepiye li ndaningina.

²⁸ Anga ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbol pankade. Anga ngai pa mbolnge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinjka tane tawi kile-tingamngat. Tane Kuate nu kumuṅ kuga nga idusde e?

²⁹ Tane nyamagan kule nyam tuku wamdus piti ser ndawap.

³⁰ Kuate dubi ndade mbal agan kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane agan kame ta kugatok ta tane minam kumuṅ kuga ta tanjine Mam nu kila.

³¹ Tane Kuate tuku gageu nu tuku minje kum-nemnge minam tuku wamdus sanjrinu palpe le Kuate nu ngarosu mine mayewam tuku agan ndende kumumbi tingamngat.

³² Tane Kuate tuku sipsip tajan tanjine miron ngarosu kulatkam kumuṅ kuga ta tane ta tuku kuru kuru ndakap. Tanjine Mam nu kulatkate ma tane tingam tuku wamdus sunjo ṅak minit.

³³ Tane tanjine agan ndende piyaninmba ndametin kilmba sanzal mbal ningap. Tane piya kise ṅayo ndangate ta tairnga samba mbolok agan ndende ṅisi ndakade ta kilam tuku kuanekap. Ma ta kuayar tanjo pro ndade. Subinge mata agan ṅaigo sigli ndade tuku.

³⁴ Tanjine agan ndende magenu ma ndan mbolnge minig ta tanjine ṅgamuṅgal mata ma ta mbolnge minig nga saningina.

Piro mbal nanjine gabat tairnga minam tuku

35-36 Kile Yesus nu man sakina: Tango sungo ande pino tam tuku pagumba nye sungo ande mbol kina sulumba nuje piro mbal nane nu luka pro malanga katwa le pitik talkam tuku nane tawi tinmba lam bulumba nu tairnga minwaig nga saningina. Tane mata nane tajar tangine Sungo prowam tuku kuaneka tairnga minap.

37 Tango sungo nu promba nane abo minwaig le kangerkuwa ta nu nane gareningamngat. Ye sinja satingamngit. Nu piro tawi tinmba nane mbain mbolnge minyokuwaig nga nu nyamagan ningamngat.

38 Nu pitik pro ndawa le ka furir ngamu ko mafewam patukuwa le nu promba nane abo minwaig le kangerkuwa ta nane nu tugumnge gare tamngaig.

39 Tane wam te idusap. Wande miro tango nu kuayar tango prowam tuku ait kila kande nu kuayar tango pro kuayaram tuku peute kande.

40 Tane kuaneka ye tairnga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le prowamngit ngina.

*Piro tango mayenu tuku yaba pasa
(Mateus 24.45-51)*

41 Kile Petrus ndek nu kusnana: Sungo, ne yaba pasa sakate ta sinenge ndo riron pasa isam tuku e ko nane afu turmba e ngina le

42 Sungo nu sana: Tango ande wamdus kuyar mayenu nak piro mayete ta nuje gabat sungonge nu tumba nuje piro mbal kulatka minwa le ait kumunguwa le nyamagan walmba ningam tuku nu pilit.

43 Tango ta nuŋe piro kumba minwa le nuŋe gabat luka promba nu kaŋgerwa le nu gare ŋak minamŋgat.

44 Ye siŋka satingamŋgit. Nuŋe gabat nu nuŋe agaŋ ndende ŋakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimŋgat.

45 Ko nu idusmba yiŋe gabat dalkate ya ŋga nu ndek piro tango pino afu pani farmba nyamagaŋ kule kamenu nyumba ŋginŋganka

46 nu nuŋe gabat luka prowam tuku ait idus ndamba gilai minwa le nu prowamŋgat. Nu promba nu piti sungo tumba pitaiwa le nu ma ŋayo mbol kumba kukul pisude mbal ndoŋ minamŋgat.

47 Piro tango ande nuŋe gabat tuku pasa ise mayemba piro ta ke ndakate ta nuŋe gabat nu tumba sungomba paniŋtate.

48 Piro tango inum nuŋe gabat tuku pasa ise maye ndamba wam ande mbarte ta nu fudiŋmba paniŋtate. Kuate nu tango ande wam sungo tuwit sulumba nu tugumŋge maŋ alonu sungo kilam tuku iduste. Nu tango ande wam sungo ande wai mbolŋge pilit sulumba nu tugumŋge lafunu lato kilam iduste ŋgina.

*Tango Yesus mbolŋge purkade
(Mateus 10.34-36)*

49 Yesus maŋ lato sakina: Ye tango ŋgamukŋge pa dikŋgam prowen. Pa ta kile bulunŋuwa ŋga ye wamdus sungo ŋak minet.

50 Ye rar sungo tumba kule taŋaŋ silikamŋgit. Ye rar ta suluwi sulumba ndo ŋgamunŋgal bulkamŋgat.

51 Ye ŋgamunŋgal ulendi maŋau kilke mbol mbal ŋgamukŋge palmbim tuku prowen ŋga idus

ndawap. Ye tane satinꞑamꞑgit. Ye tane tetkam tuku prowen.

⁵² Kile wande tuma mbal wai inum sulumba nane ye tuku ꞑga purkamꞑgaig. Nale ar nane keꞑ ta tuku ꞑgueu minamꞑgaig. Nane keꞑ ta nale ar ta tuku ꞑgueu minamꞑgaig.

⁵³ Mam nu kiꞑo nuꞑe ndoꞑ kiꞑo nu mam nuꞑe ndoꞑ purkamꞑgaik. Ina nu kulim nuꞑe ndoꞑ kulim nu ina nuꞑe ndoꞑ purkamꞑgaik. Pino nu rukan nuꞑe ndoꞑ rukan nu pino ta ndoꞑ purkamꞑgaik ꞑgina.

*Agan kaꝼgerka kila palmbim tuku
(Mateus 16.2-3)*

⁵⁴ Kile Yesus nu maꝼgur sunꝼgo ta saniꝼgina: Fando siꝼge gau pilit le tane pitik ndo kila pilmba sakade: O sawe piyamꝼgat ꝼgade le siꝼka sawe piyit.

⁵⁵ Bubreꝼge gau ꝼakmba gagulte le tane kila pilmba sakade: O ki prowamꝼgat ꝼgade le siꝼka ki prote.

⁵⁶ Tane yabri taꝼgo. Tane kilke samba mbolꝼge agan mayok kinig ta burkam kumuꝼ. Ndaꝼam ait te mbolꝼge wam kame kilimok mayok kinig ta tane burka kila palmbim kumuꝼ kuga. Ndaꝼam tane wamdus tiꝼreknubi maꝼau pile ndaꝼgade?

⁵⁷ Ande nu ne tumba pasa pilewanu taꝼgo tugum tumba kambim bafute ta tale kumba nd-inꝼge gubra ta nu ndoꝼ te-tiwe tumap.

⁵⁸ Ne taꝼa ndawa ta nu ne didika tumba pasa pilewanu taꝼgo wai mbol pilwa le nuꝼge ne tumba kame taꝼgo tuwa le nu광ge ne muli광tumba wan-dek광ge palmbim광gat.

⁵⁹ Ye tane satingamngit. Ne nane mbar tuku piya sungo ta kumumba fudiṅndo lafu sulu ndawa ta ne muli wande sinamnge prowe nda ṅgina.

13

Ne mbil ndaka ṅginunṅgat

¹ Ait ta mbolṅge nane afunṅge pro Galilea mbal afu tuku Yesu wam kubeu tumba sanaig: Nane aṅam mor bale farmba Kuate atrauka minnaig le Pilatus nu afu saningina le nane ka bale farninginaig le ndare ta aṅam mor ndare tur liskina ṅginaig.

² Tanakinaig le nu ndek saningina: Nane Galilea mbal afu liniṅmba une sungo kinaig ta tuku nane kume ṅayonu ta tinaig ṅga idus ndawap.

³ Tane ṅgamunṅgal biye mbil ndawap ta tane mata kume ṅayonu tanamba tamṅgaig.

⁴ O buk Siloamṅge wande kuen ande ṅgurka ndekina sulumba Yerusalem tanṅo 18 bale farna. Tanṅo kame ta Yerusalem mbal afu liniṅmba une sungo kinaig ta tuku nane kume ṅayonu ta tinaig ṅga idus ndawap.

⁵ Tane ṅgamunṅgal biye mbil ndawap ta tane mata tanamba kume ṅayonu tamṅgaig ṅga saningina.

Ail alo kugatok tuku yaba pasa

⁶ Yesu nu yaba pasa ande sakina: Tanṅo ande nune piro mbolṅge fik tinu ṅgukina le promba tingina. Nu pro fik alonu sotina kande kuga le

⁷ nu nune piro tanṅo sana: Ai te. Fik ail te yar kenmba alonu sotet ta kuga. Ne pikmba bukṅga. Nu kilke ṅair ake nyate ta ṅayo ṅgina.

⁸ Tanjakina le tanjo ta ndek nu sana: Sunjo, yar te mbolnje ndo mapewa le ye tugunu tugumnje kilke pikmba aganjmor sumbi njuke tumi.

⁹ Yar ande si alowa ndeta minwa. Alo ndawa ndeta pikmba buknga ngina.

Yesus nu pino ande wakeina

¹⁰ Kussem ait ande mbolnje Yesus nu kussem wande ande sinamnje pasa tumnijmba minna.

¹¹ Tange pino ande guwa njayonu nu mbol kina le yar 18 guaze njak minna. Nu tuku muskil isu bananjgina le posok minna.

¹² Kile Yesus nu kanjermba nu wika sana: Pino, ye ne tuku guaze pitaiwet ngina.

¹³ Tanjakina sulumba nu ka waimbi kirena le nu pitik ndo tinja muskil te-timba mayeka gare-gareka Kuate tuku nyu te-dungina.

¹⁴ Kussem kulatkate gabat ta Yesus nu kussem ait mbolnje guaze wakeina tukunu nu kanjermba palsejna le nu nane saningina: Ki ait 6 pironu tuku. Mara ta mbolnje prowap le nu tane wakeikuwa. Kussem ait mbolnje pro ndawap ngina.

¹⁵ Tanjakina le Sunjo nu sana: Tane yabri tanjo ndo. Kussem ait mbolnje tane mata tanjine aganjmor tuku wande sinam kumba ka muli kuk-linijmba kule ninjam tuku kilmba kinig tae.

¹⁶ Pino te Abraham tuku tugu. Satannje njayo silina le yar 18 buk kinaig. Ye kussem ait mbolnje muskil te-tiwe tuwit ta wam njayowit e ngina.

¹⁷ Tanjaka saningina le nuje njueu mbal kiko sunjo tinaig le tanjo pino nu manjau magenu sanjrinu ke likate nga gare sunjo tinaig.

*Mastet tiŋnu le yis tuku yaba pasa
(Mateus 13.31-33; Markus 4.30-32)*

¹⁸ Kile Yesus nu nane saningina: Kuate nu nuŋe gageu tugeka sunḡokate wam ta agan te suk.

¹⁹ Mastet tiŋnu tanḡo andenḡe tumba nuŋe piro mbolḡe ḡgukina tanan. Nu promba ail suk tiŋgina le sar uman afu pro ail ta wainu mbolḡe te patik-inaig ḡgina.

²⁰ Nu pasa tuturmba man saningina: Kuate tuku gageu tanḡo ḡgamukḡe minig wam ta agan te suk.

²¹ Yis pino andenḡe tumba plaua sinanḡe pilna tanan. Yis ta plaua ḡakmba ulmba silina ḡgina.

*Malanḡa fudinḡo tuku yaba pasa
(Mateus 7.13-14; 7.21-23)*

²² Kile Yesus nu Yerusalem kambim ḡga tumbran sugo fonfon ta ḡakmba mbolḡe pasa kuklimba tumniḡmba kina le

²³ tanḡo ande pro nu kusnana: Tum Tanḡo, Kuatenḡe tanḡo pino ndui ndui ndo kilmba muskil kile-tidinḡamḡat e ḡgina le

²⁴ nu ndek nane ḡakmba saningina: Tane malanḡa fudinḡo sinam kambim tuku sanḡri tinḡa minap. Ye tane satinḡamḡgit. Nane gudommmba malanḡa ta sinam kambim tuku tagowamḡgaig ta nane kumuḡ kuga.

²⁵ Wande miro tanḡo nu tinḡa malanḡa suwa le tane kilinḡe tinḡa malanḡa katkatmba sawamḡgaig: Sunḡo, ne malanḡa talke sinḡa ḡga sawamḡgaig le nu tane satinḡamḡgat: Ye tane gilai. Tane anikok mbal ḡgamḡgat.

²⁶ Tanawa le tane ndek nu sawamḡgaig: A ... ne sine kila. Sine ne ndon tuma isukusḡen tuku.

Ne sine tuku tumbran sinamnge pasa kuklimba tumsingina nga sawamngaig le

27 nu tane satinngamngat: Ye sinka tane tuku tumbran gilai. Tane wam ngaionu ke likade mbal ye kusreyumba kua ka kape ngamngat.

28 Ait ta mbolnge Abraham Isak Yakob tuan tango nakmba ndon Kuate kulatkate ma mbolnge minwaig le tane kangerkamngaig. Kangerkap ta tane peutinguwa le kilimnge maketin tiknga malmbi sunngomba minamngaig.

29 Kilke tugu nakmba mbolnge kasomok mbal gudommba pro nuje gageu minam tuku Kuate kulatkate ma sinam kumba ka isukusmba minamngaig.

30 Ata. Afu kile ngumnemnge minig ta nane tumailam kanngaig. Afu kile tumailamnge minig ta nane ngumnem kanngaig nga saningina.

*Yesus nu Yerusalem tuku sina sunngona
(Mateus 23.37-39)*

31 Ait ta mbolnge ndo Farisi tango afu pro Yesus sanaig: Ne ma te kusremba kua kaye. Herodus nu ne balenam sakate nginaig le

32 nu ndek saningina: Tane kumba kurauf ta sawap. Ye kite indole guwa ngaionu pitaika guaze mbal wakeika mini sulumba aspile yije piro suluwamngit.

33 Nu tenge ye baleyam sakate e? Nu tenge baleye nda. Ye kite indole aspile ndin dubimba piroka Yerusalem kanngit. Yerusalem mbalnge ye baleyamngaig. Nanenge Kuate tuku tuan tango kame bale farnaig tuku.

³⁴ O Yerusalem, Kuate nu o buk tuan tanjo kame kukulningina le nenje nane kilmba bale farka afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tanja ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig.

³⁵ Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. Ye tane satinjamngit. Tane ye nda kangeryap sulumba mañ kangeryumba ndek sakamngaig: Ne Sunjo tuku nyu mbolnge prote. Sunjonje ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

14

Yesus nu tanjo ngaro fulil ñak wakeina

¹ Kussem ait ande mbolnge Yesus nu kumba Farisi gabat tanjo ande tuku wande mbolnge isukusam kina le nane afu nu buro-buromba min-naig.

² Minnaig le tanjo ande ngaro fulil ñak Yesus tumailam tanje tingina le

³ nu ndek Farisi le kussem pasa biteknganu mbal kusnaningina: Sine singine tukul dubimba kussem ait mbolnge guaze mbal wakeikam kumuñ e nga kusnaningina.

⁴ Kusnaningina ta nane minje tukulmba min-naig le nu ngaro fulil ñak tanjo ta tumba wakeina sulumba nu kukulna le kina.

⁵ Tanjana le Yesus nu nane kusnaningina: Kussem ait mbolnge tanjine kinjo ande ko agamor ande baringa kule burok sinam kinit le nu pitik tam tuku piro ndakade e ngina le

⁶ nane nu tuku minje lafuwam fugunaig.

Tanjo nu nunje nyu te-iberwa

⁷ Farisi gabat nane wikina le isukusam pron-aig mbal nane kumba mbili tumailamnge madiniḡmba minyokinaig le Yesus nu maḡau ta kaḡermba nane saningina:

⁸ Tanḡo ande pino tam tuku pagumba nyam tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili tumailamnge minyo ndaka. Pagu miro tanḡo nu tanḡo inum ne tuku nyu lite ta nu turmba wikuwa le prowikat.

⁹ Tanḡawa ta pagu miro tanḡo nu pro sanamḡgat: Ne tiḡga mbili te kusrewa le tanḡo te minyokuwa ḡga sanuwa le ne tiḡga kiko sunḡo tumba kumba ḡgumnemnge minyokamḡgat.

¹⁰ Tanḡo ande pagumba nye ta tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili ḡgumnemnge minyoka. Ne tanḡawa ta nu ne sanamḡgat: Tira, ne tiḡga mbumba mbili tumailam tenḡe minyoka ḡga sanuwa le nane isukusig am mbolḡge ne nyu sunḡo mayok kaḡgat.

¹¹ Ande nu nuḡe nyu payamkuwa ta Kuatenḡe nu tuku nyu te-ibenḡamḡgat. Ande nu nuḡe nyu yabukuwa ta Kuatenḡe nu tuku nyu temayokamḡgat ḡgina.

¹² Kile Yesus nu pagu miro tanḡo sana: Ne pagumba nye sunḡo pilmba kande naḡe gulab kame, tira kat naḡe, naḡe tugu ndindo, naḡe tumbranḡ tuma aḡaḡ ndende ḡak nane wi ndaka. Ne tanḡawa ta nane ne tuku nyamagaḡ kumumba lafuwamḡgaig.

¹³ Afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonganu afu kupe ḡaigonu afu am tukulok ne nane wika isukusneniḡga.

14 Nane ne tuku nyamagan lafuwam kumun kuga tukunu ne gare sunjo tamngat. Ngumnerga ait sunjo mbolnge mbal tinjeknu tinjuwaig le ne lafu mayenu tamngat ngina.

*Pagumba nye sunjo tuku yaba pasa
(Mateus 22.1-10)*

15 Tango inum nu nane ndon isukusmba minna ta nu pasa ta ismba nu sana: Tango ande Kuate kulatkate ma sinam tanje isukusmba minwa sulumba nu gare sunjo tamngat ngina le

16 Yesus nu ndek yaba pasa ande sana: Tango ande pagumba nye sunjo palmbim saka nane gudommba tuku pasa patike likina.

17 Pagumba nye ait kumungina le nuje piro tango kukulna le kumba ka buk saningina mbal ta tugum kina ka saningina: Tane prowap. Nu buk kuanekat ngina kande

18 nane nakmba pasa ta ismba mbulmba nangine piro kise kise tuku sakinaig.

Ande nu sakina: Mata, ye kambim tuku ta kilke kitek piyawit ta kile kanjeram kanjit. Ne ka tanjamba sawa ngina.

19 Ande nu sana: Mata, ye pironu tuku makau 10 piyawen ta piro tagoningam kanjit. Ne ka tanjamba sawa ngina.

20 Ande nu mata tenenmba sakina: Ye ailfu ndo pino kitek ten tukunu ye kambim kumun kuga ngina.

21 Kile piro tango nu luka nuje gabat kila sana le nu gubra sunjo tumba sana: Pitik tumbran sunjo mbol si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonganu afu

am tukulok afu kupe ŋaigonu ta ŋakmba kilmba prowa ŋgina.

²² Piro tanjo nu tanjana sulumba nu man luka pro tanjo sunjo sana: Sunjo, ne pasa sakat ta ye buk tanjawit ta minyokam tuku mbili kumu ndanjat ŋgina.

²³ Tanjakina le tanjo sunjo nu ndek sana: Ne tumbran sunjo kilim si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba ne sanjri tinja nane ŋakmba saninja le wande te lignewaig.

²⁴ Ye ne sanamngit. Ye ambonga saninjen mbal nane sinja ye tuku nyamagan nye nda ŋgina.

Tango wamdus te-mayewa sulumba Yesus dubiwa

(Mateus 10.37-39)

²⁵ Nane kuasmbi gudommba Yesus dubimba kinaig le nu mbilka nane saninjin:

²⁶ Ande nu ye ndon minam idusmba kande nu ye tuku sunjomba kume purwa sulumba mam nuje, ina nuje, piyo nuje, kinjo kat nuje, tira kat nuje, kulim kat nuje, nuje ngarosu turmba tuku sunjomba kume pur ndawa. Manjau ta mbolnje ndo nu ye dubianu tanjo minam kumu.

²⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba nu nuje miron nuje ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye dubianu tanjo minam kumu kuga.

²⁸ Tane tuku ande wande sunjokanu palmbim nga ambonga nuje ndametin burkate. Ye wande ta suluwam kumu e ko kumu kuga nga iduste.

²⁹ Nu tana ndamba pitik ndo makek kilmba pro sigrika wande te-timba nu ndametin denkuwa ta

wande ta suluwe nda. Taɲawa le nane afunge kaɲgermɔba nu talamba nzumilmba sakamɲgaig:

³⁰ A ... taɲgo wande sunɲo pile sulute tuku taɲgo ɲga talawamɲgaig.

³¹ Ko kilke gabat sunɲo ande kilke gabat ande ndonɲ kame buwam ɲga nu ambonɲga wamɲdus te-mayete. Nu tuku kame taɲgo 10,000 ɲak ande tuku kame taɲgo 20,000 ɲak kile-ibenɲkam kumuɲ e ko kumuɲ kuga ɲga iduste.

³² Sine kumuɲ kuga ɲguwa ta ɲgueu taɲgo ma maskenɲge minit le nu pitik pasa pilit le nu ndonɲ pasa katmba wamɲdus tumade.

³³ Ta tuku ande tane ɲgamukɲge nu nuɲe aɲaɲ ndende ɲakmba tuku wamɲdus sunɲo kusrewa sulumba ndo ye dubiyanu taɲgo minam kumuɲ.

³⁴ Sol nu aɲaɲ mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aɲaɲmbi maɲ wakeibe le kaglinu mayok kambim kumuɲ.

³⁵ Nu ake minit. Kilke ɲair kitek wakeiwam kumuɲ kuga. Aɲaɲmor sumbi tur mbilam mata kumuɲ kuga. Nane ake kutumba pankade. Tane kilba ɲak ndeta pasa ta isap ɲga saniɲgina.

15

Sipsip le ndametij ɲgisikina tuku yaba pasa (Mateus 18.12-14)

¹ Takis kilanu mbal wam ɲaigonu ke likanu taɲgo afu ndonɲ mara mara Yesuɲ tugumɲge pasa isam tuku pro maɲgurka minanu.

² Taɲamba minnaig le Farisi kusem pasa bitekɲganu mbal ndonɲ nane Yesuɲ tuku gubra pasa sakinaig: A ... taɲgo si nu wam ɲaigonu kade

mbal kaiyeniŋmba nane ndoŋ isukusig tuku ŋga saka minnaig.

³ Tanamba minnaig le nu ndek yaba pasa ande saniŋgina:

⁴ Ande tane ŋgamukŋge sipsip 100 ŋak ndindo inum ŋgisikate le nu taŋaig nda ŋgate. Nu 99 ta ma ŋgamu taŋge kusreka nu kumba ande ŋgisikate ta sota ma ma te-silika tate.

⁵ Tate sulumba gare-gareka sipsip tumba kailmane mbolŋge pilmba ka

⁶ tumbranŋge nuŋe tumbran tuma nuŋe gulab kame kile-manŋurka saniŋgit: Ai te. Yiŋe sipsip ŋgisikina ta te-silikit sulumba tane ye ŋak gare-garekap ŋgate.

⁷ Ye tane satinŋamŋgit. Maŋau ndui taŋaŋ taŋgo 99 ŋgamuŋgal biye mbilam tuku wam ande ke ndaka tinreknu minig ta samba mbol mbal nane tuku fudiŋmba gare tade. Taŋgo ŋayonu ande ŋgamuŋgal biye mbilte ta nane nu tuku gare suŋgo tade.

⁸ Ko pino ande ndametiŋ 10 ŋak ndindo inum ŋgisikate le nu taŋaig nda ŋgate. Nu lam bulumba kumbri tumba wande gureŋmba sota ma ma te-silika tate.

⁹ Tumba nuŋe tumbran tuma gulab kame kile-manŋurka saniŋgit: Ai te. Yiŋe ndametiŋ ŋgisikina ta te-silika gare suŋgo tet ŋgate.

¹⁰ Ye tane satinŋamŋgit. Maŋau ndui taŋaŋ taŋgo ŋayonu ande ŋgamuŋgal biye mbilte le Kuate tuku eŋel kame nane nu tuku gare suŋgo tade ŋgina.

Kiŋo ande ŋgisikina tuku yaba pasa

¹¹ Yesus nu maŋ pasa inum sakina: Taŋgo ande nu kiŋo armba ŋak.

12 Maib nuñeñge mam nuñe sana: Mam, ne nañe agañ ndende paplamba ye tuku patikina ta ye kilamngit ngina. Tanakina le mam nuñe agañ ndende ñakmba paplana ta kilmba nale walmba nikina.

13 Tanjana le kile kiño fudiñ ta nuñe agañ ndende ñakmba piyaniñmba ndametiñ kilmba tiñga kilke masken ande kina ka tanje minmba nuñe maim maim mañaumbi ake sinañ ndametiñ kusreka minna.

14 Tanjamba minna ma ma ndametiñ kuganaig le ma ta mbolñge guba suñgo prona le nu agañ ñakmba denkina.

15 Tanjamba nu ma takok tanjo ande tugum kumba sarsarna le kukulna le nu tuku mbo kulatka minna.

16 Nu fuñgul burso nzim ka mbo agañ nyinaig ta nyam tuku wamdus suñgo ñak minna ta andeñge nu agañ inum nda tuna.

17 Tanjamba minna ma ma wamdus puluna le nu ndek wamdusmbi sakina: Yiñe mam tuku piro tanjo nane nyamagañ gudommba nyumba batenñu mata patikade. Tenje guba nu ye baleyam bafute.

18 Ye tiñga luka ka mam sawamngit: O mam, ye Kuate am mbolñge ne am mbolñge mbar suñgo ken.

19 Ye mayenu kuga. Ye ne tuku kiño minam kumuñ kuga. Ye ne tuku piro tanjo ndo minamngit nga sawamngit ngina.

20 Tanjamba idusmba nu tiñga mam nuñe sota kambim tuku kina. Nu kumba ka ndin maskenñge ilmba minna le mam nuñe nu kañgermba sina

sunğona le nu pinderka kumba kiño nuñe bagailmba mumuna.

²¹ Tanjana le kiño ta ndek mam nuñe sana: O mam, ye Kuate am mbolñge ne am mbolñge mbar sunğo ken. Ye tanğo mayenu kuga. Ye ne tuku kiño minam kumuñ kuga ñgina kande

²² mam nuñe piro mbal wika saningina: Tane pitik kumba tawi mayenu ande tumba ilmba siluk tape. Wai tok yubi mayenu pile tumba kupe ñgaro kilmba pro siluk tape.

²³ Makau fat kuya ñak ta balemba tumba kuapi kikoñnu wakeiwap. Sine nu ndoñ tuma isukusmba gare-garekube.

²⁴ Yiñe kiño te kumanu tanjañ mañ aboñgat. Nu ñgisikanu tanjañ mayok ket ñgina. Tanjakina sulumba nane nu ndoñ gare-gareka minnaig.

²⁵ Tanjamba minnaig le kiño mulum piro mbolñge promba tumbrañ makembiñge nane kupesmba mune wikarau minnaig le isna.

²⁶ Isna sulumba nu piro tanğo ande wika kusnana: Tane ame mañau sunğokanu kade ñgina le nu lafumba sana:

²⁷ Maib nañe luka prowat le mam nañe nu ñgisi ndakina ñga gare-gareka makau fat kuya ñak ta balemba kuapikat ñgina.

²⁸ Tanjamba sana le nu ismba gubrana le wandek kine ndakina.

Tanjaña le mam nuñe nu mayok ka nu sinam kuwa ñga sarsarna le

²⁹ kiño nu mam nuñe sana: Ye yar gudommba ne tuku miñge kumnemñge piroka ne tuku pasa ande luka ndawet. Ne meme fat ande sate le ye yiñe

gulab kame ndon pagumba nyumba gare-gareka mine ndaket.

³⁰ Ne kiŋo naje ta naje ndametiŋ tuna le une pino mbolŋge panke suluna ta ne nu tuku ŋga makau fat kuya ŋak balewat ŋgina.

³¹ Tanakina le mam nuŋe ndek nu sana: O kiŋo, ne ye ndon mara mindek minit. Ye tuku agan ndende te ne tuku.

³² Maib naje nu kumanu tanan man abonŋat. Nu ŋgisikanu tanan mayok ket. Ta tuku sine ake minbe ta mayenu kuga. Sine nu tuku ŋga gare-garekube ŋgina.

16

Piro tanŋo nu wamdus kuen ŋayo ŋak

¹ Yesus nu nuŋe dubinaig mbal saniŋgina: Maror tanŋo ande nu tanŋo ande madina le nu tuku agan ndende kulatkina. Tanamba minna le nane afunŋe pro tanŋo sunŋo ta sanaig: Nu agan ndende kumumbi kulat ndakate le ŋgisikade ŋginaig le

² nu pasa ta ismba tanŋo ta wikina le ilna le nu kusnana: Ne ndante le ye pasa iset. Ne piro ta man biye nda. Ne ka nane agan ndende piyade le kuyarte waje ta tumba prowa le kanŋeri ŋgina.

³ Tanaka sana le agan ndende kulat tanŋo nu idusna: Yiŋe gabat nuŋe piro te mbolŋge pitaiyuwa le ye ndani. Ye tag tumba sanŋri tinga kilke pikam kumuŋ kuga. Ye afu tugumŋge ndametiŋ yabanŋki ta kikoyikat ŋga idusna.

⁴ Nu tanamba idusmba minna ma ma kile nu sakina: Ese. Kile ye iduset. Yiŋe gabatŋge pitaiyuwa le ye nane afu tuku wandekŋge mine mayewam tuku kile wam ande kamŋgit ŋgina.

⁵ Tanjamba idusmba nu nuṅe gabat tuku aganṅ ndende kile-likinaig mbal ta ṅakmba wike likina le pronaig. Pronaig le nu ndek ande kusnana: Yiṅe gabat tuku aganṅ ndende ne tugumṅge lafunu giganmba minig ṅgina le

⁶ nu ndek sana: Ye gurenṅ dram 100 maṅ lafuwam tuku minig ṅgina. Tanjakina le nu tanṅo ta sana: Pitik naṅe kuyaranu waṅe ta tumba dram 50 kusreka 50 ndo kuyara ṅgina.

⁷ Kile nu maṅ tanṅo ande kusnana: Ne tugumṅge lafunu giganmba minig ṅgina le nu ndek sana: Ye wit bek 100 lafuwam tuku minig ṅgina. Tanjakina le nu tanṅo ta sana: Naṅe kuyaranu waṅe ta tumba wit bek 20 kusreka 80 ndo kuyara ṅgina.

⁸ Nuṅe gabat nu maṅau ta ismba nuṅe kulat tanṅo ṅayonu nu wamdus kuennu ṅga nu tuku nyu saka minna.

Tane isap. Kilke te tuku maṅau dubide mbal nane wamdus kuennu ṅak minmba muṅgu turkade sulumba tane bulu mbolṅge minig mbal litiṅgig.

⁹ Ye tane satinṅamṅgit. Tane mata kilke mbolok ndametiṅmbi tanṅine kuasmbi afu turka gulab magenu patikap. Tane tanjawap ta ṅgumṅṅga ndametiṅ ta kugawaig le minmba minam tuku wande tamṅgaig.

¹⁰ Tanṅo ande nu aganṅ fudiṅndo tumba kulat mayete ta nu aganṅ sunṅokanu mata kulat mayewam kumuṅ. Ande nu aganṅ fudiṅndo tumba kulat maye ndate ta nu aganṅ sunṅokanu mata tumba kulat mayewam kumuṅ kuga.

¹¹ Ne kilke te mbolok aganṅ tambi ne piro

mayewam fugute ta ne samba mbolok agañ kate-seknu tamba mata pirokam kumuñ kuga.

12 Ne ande tuku agañ ndende kilmba kulat mayewam fugute ta nañe agañ ndende kulat mayewam mata kumuñ kuga.

13 Tanjo ande nu gabat armba tugumuñge nu pironu kumuñ kuga. Nu ande ngamuñgal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanjamba ndo ne ndametiñ kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuñ kuga nga saningina.

Yesus nu wam pagu pasa afu saningina

(Mateus 5.31-32; 11.12-13; 19.9; Markus 10.11-12)

14 Farisi mbal nane ndametiñ kilam tuku nzali sungo ñak minnaig tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba pingil mer te-tunaig.

15 Tanjanaig le nu ndek nane saningina: Tane tanjo am mbolñge tiñreknu minam tuku piro karenkade ta Kuate nu tane tuku ngamuñgal kila. Kilke mbolok mbal mañau afu magenu ñgade ta Kuate am mbolñge wam ta ñule parak.

16 Tukul pasa tuan tanjo kame tuku pasa minnaig le ka ka Yohanus prona. Yohanus tuku ait mbolñge tugu pilmba Kuate nuñe gageu kulatkate pasa mayenu kuklide le gudomma nu tuku gageu mayok kambim tuku mburerika sanñri tiñgade.

17 Samba tugu kilke tugu ñakmba ñgisikamñgaig. Moses tuku tukul pasa fambonu inum fudiñndo ñgisike nda.

18 Ande nu piyo nuŋe pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. Tanŋo ande nu andeŋge pino pitaita le tate ta nu mata pino kuayarmba unekate ŋgina.

Maror tanŋo le Lasarus tuku pasa

19 Maror tanŋo ande nu mara mindek kuminj piyanu o mbolŋge ta tinmba kuapi kikonu nyumba gare ŋak minanu.

20 Tanjamba minanu le sanzal tanŋo ande nyunu Lasarus nu we gudommaba ŋak maror tanŋo ta tuku wande malanŋa tugum tanŋe

21 nu maror tanŋo isukuswa le nyamagan fambonu ndekuwaig le nyam tuku idusmba minanu. Tanjawanu le agenŋge pro we nuŋe ndonŋa minanu.

22 Nu tanjamba sinamanzerka minna ma ma nu kumna le eŋel kame pro nu tumba kumba ka Abraham tugumŋge pilnaig le minna.

23 Tanjamba minna le ma ma maror ta nu mata kumna le ŋgukinaig. Nu kumanu mbal tuku tumbraŋ kina ka tanŋe rar sunŋo tumba nu maskenŋge mambilna kande Lasarus nu Abraham ndon minna le kanŋerkina.

24 Tanjamba kanŋerkina sulumba nu wika sana: Mam Abraham, ne ye sinayumba Lasarus kukula le wai tokmbi kule kirembe pro ye tuku miŋge mbolŋge pilwa le mane tugu fudinmba tido pilwa. Ye pa te sinamŋge rar sunŋo tet ŋgina le

25 nu ndek sana: Kiŋo, ne isa. Ne abo minna sulumba mine mayenu tina ta buk kugana. Lasarus nu mine sinamanzer tina ta mata buk kugana. Kile nu ŋgamunŋal mukuk ŋak minit le ne rar sunŋo ŋak minit.

²⁶ Kuatenge ndin tukulna sulumba ngurun sinam nzikok sile minek tuku ma ngamuŋge pilna. Ande mbol tekok ne tugum ndekam kumuŋ kuga. Ande ibeŋ takok mata mbol te mbambim kumuŋ kuga ngina.

²⁷ Tanakina le nu maŋ Abraham sana: Mam, tanamba ndeta ne Lasarus kukula le nu yiŋe mam tuku wande mbol kuwa sulumba

²⁸ yiŋe maib 5 minig ta rironŋ pasa niŋguwa. Nane mata ma te mbol promba rar suŋgo tubekaig ngina le

²⁹ Abraham ndek nu sana: Kuga. Nane Moses tuku pasa tuan taŋgo ŋakmba tuku kuyar pasa ŋak minig. Nane pasa ta ismba dubiwaig ngina le

³⁰ nu lafumba sana: O mam Abraham, ta kumuŋ kuga. Taŋgo kumanu ande kumba ka nane saniŋguwa le nane siŋka ngamuŋgal biye mbil-amŋgaig ngina le

³¹ nu ndek sana: Nane Moses tuku pasa tuan taŋgo kame tuku pasa isam mbulmba minig ta kumanu andeŋge luka kumba ka saniŋguwa ta mata nane son ŋge nda ngina.

17

Une tuku piti

(Mateus 18.6-7; 18.21-22; Markus 9.42)

¹ Kile Yesus nu nuŋe dubinaig mbal ta saniŋgina: Taŋgo pino Kuate ngumnewaig ŋga tago afu siŋka prowamŋgaig. Ima nu tanamba taŋgo tagoniŋgit le nane Kuate ngumnede ta taŋgo ta ose. Nu pa suŋgo tamŋgat.

² Ande nu ye tuku kiŋo inum didikate le ye ŋgumneyate ta taŋgo ta ose. Nu kiŋo didi ndakina le ambonga afunge wit firfiranu ndame sungo tumba ŋinfok tur kusmba bukŋginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

³ Tane rironŋ mayewap. Naje tira ande mbarwa ndeta nu sawe lika kilba buro tawe. Nu ŋgamuŋgal biye mbilwa kande nu tuku mbar gilaiŋga.

⁴ Nu ki ait ndindo ne mbolŋge mbar 7 ke lika ta ŋakmba ne tugum promba sanuwa: Tira, ye ne mbolŋge mbarit ta ye kikoyate ŋga sanuwa kande ne nu tuku mbar ŋakmba gilaiŋga ŋgina.

Kuate tala ndawam tuku maŋau

⁵ Tanakina le aposel kame nane Sungo sanaig: Sine Kuate tuku sanŋri tomba tiŋgam tuku sanŋri pilesinŋa ŋginaig le

⁶ nu lafumba saniŋgina: Tane Kuate tuku sanŋri tomba tiŋgade maŋau mastet tiŋnu taŋaŋ fudiŋndo minwa ta tane kumzaŋ ail nzi samba ne goka ka yu sinam siŋge maŋ tiŋga prowa ŋga sawap ta nu taŋawamŋgat.

⁷ Ande tuku piro taŋgo nu kilke pikit tuku ko sipsip kulatkate tuku nu furirte le luka prote ta nuŋe gabatŋge ne kile wandek ka isukusa ŋga sa ndate.

⁸ Nu tenenmba sate: Ne ye tuku nyamagan wakeimba kutumba sa le nyi le ne ka isukusa ŋgate.

⁹ Piro taŋgo nuŋe sungoŋge piro sate le kate ta nuŋe sungo ne mayewat ŋga sa ndate.

¹⁰ Tane mata Kuate pasa satinŋit le kade ta sine piro taŋgo magenu ŋga sa ndakap. Nu piro siŋgit ta ndo keg ŋgap ŋgina.

Yesus nu tanjo 10 ngirnger njak wakeikina

¹¹ Yesus nu Yerusalem kambim nga Samaria le Galilea ma tugu ta ngamuk ngamuk kina.

¹² Nu tumbrañ ande biteknjina le tanjo 10 ngirnger njak nane kasomnje tinja

¹³ wi kuenka nu sanaig: Sunjo Yesus, ne sine sinanu turka nginaig le

¹⁴ nu nane kanjerka ndek saninjina: Tane kumba tanjine ngarosu pris tumningap njina. Tanjakina le nane ka ndinnje ngirnger gagulke sulunaig.

¹⁵ Kile nane tuku ande nuje ngaro mayekina ta kanjermba luka kumba minje fetka Kuate tuku nyu te-dunjina.

¹⁶ Nu luka Yesus tuku kupe tugumnje truk ka gare pasa tuna. (Tanjo ta nu Samarianu).

¹⁷ Tanjana le nu ndek sana: Tanjo 10 magekaig ta nane 9 ta animbi kagig.

¹⁸ Ande Kuate tuku nyu te-dunjam tuku luka pro ndawat. Rawe tanjo te ndo prowat njina sulumba

¹⁹ nu tanjo ta sana: Ne ye tuku sanjri tomba tinjate tukunu ne mayekat. Ne tinja kaye njina.

*Kuate nu nuje gageu kulatkate tuku pasa
(Mateus 24.23-28; 24.37-41)*

²⁰⁻²¹ Mara ande Farisi tanjo afu pro Yesus kusnanaig: Ginu mara Kuate nuje gageu kulatkam tuku prowamngat njinaig le nu nane saninjina: Nane afu nu prowat te ko prowat si nga satinje nda. Kuate nuje gageu kulatkam prowa ta tanjine ammbi nu kanjere nda. Tane isap. Kile tane ngamuknje Kuate nuje gageu kulatka minit njina.

22-25 Kile Yesus nu nuṅe dubinaig mbal saningina: Ait te mbolṅe minig mbal ye Ndindo Katesek Tango pitaiyumba rar sunḡomba samṅaig. Ait ande prowa le tane ki ait ndindo mbolṅe ye Katesek Tango nu kaṅerbe ko ṅa idusap ta ye kaṅerye nda. Afunḡe tane satinḡba nu minit te ko nu minit si ṅguwaig kande nane dubi ndakap. Teliṅ bulu pinderka samba ṅakmba kilḡate taṅamba ye Ndindo Katesek Tango prowamṅit.

26 Noa tuku ait mbolṅe maṅau ke likinaig taṅamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolṅe maṅau ndui ta ke likamṅaig.

27 Nane nyamagaṅ kule nyumba pino piyamba kilmba taṅamba minnaig ma ma Noa nu waṅ pongina. Waṅ pongina le ndo kule sunḡo promba nane ṅakmba ma gureṅmba kile-butokina.

28 Lot tuku ait mbolṅe nane mata taṅanaig. Nane nyamagaṅ kule nyumba agaṅ ndende muṅgu walka piyaniṅmba kilmba agaṅ tumu ṅguke lika wande patike lika taṅamba taṅamba minnaig.

29 Lot nu Sodom kusremba kina ait ta mbolṅe ndo samba mbolṅe pa soṅ paknu sawe taṅaṅ ndeka nane pasokina le uge sulunaig.

30 Taṅamba ndo ye Ndindo Katesek Tango mayok ka le ndo nane ye idus ndayade mbal wamduṅ puluniṅamṅat.

31 Ait sunḡo ta mbolṅe tango wande kawaṅṅe minmba kande nu wandekṅe agaṅ ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. Ande piro mbolṅe minmba kande luka nuṅe wande mbol kambim idus ndawa.

32 Tane Lot piyo nuṅe nu maṅau kina ta idusap.

³³ Ande nu nuŋe abo mine mayewam tuku ndin sotate ta nu ŋgisikamŋgat. Ande nu nuŋe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nuŋe abo ta ŋak minamŋgat.

³⁴ Tane isap. Furir ta mbolŋge tanŋo armba mbainŋge kinywaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit.

³⁵ Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit.

³⁶ Tanŋo armba piro ndindo mbolŋge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamŋgit ŋgina.

³⁷ Tanakina le nu dubinaig mbal ndek nu kusnanaig: Sunŋo, wam ta aninŋe tanamba mayok kaŋgat ŋginaig le nu yaba pasambi nane saninŋina: Agaŋ ande kumanu menŋa mundur kinit le wir tanŋe maŋgurka minig ŋgina.

18

Pasa pilewanu tanŋo tuku yaba pasa

¹ Yesus nu dubinaig mbal nane kanyum ndamba dirnanŋa Kuate yabaŋam tuku yaba pasa ande tumninŋina sulumba sakina:

² Tumbranŋ sunŋo ande mbolŋge pasa pilewanu tanŋo ande minna. Nu Kuate kuru kuru ndaka tanŋo afu mata idus ndaninŋina.

³ Tumbranŋ sunŋo ta mbolŋge pino kuembol ande minna. Nu mara mara tanŋo pilewanu tugum luluka samba minna: Ande nu ye piti pileyate ta ne ye turyumba nu tumba pasa mbolŋge pale ŋga samba minna ta

⁴ tanŋo ta nu mbulmba minna ma ma mara ande nu idusna: Ye Kuate kuru kuru ndaka tanŋo mata

idus ndaninget ta pino kuembol te nu ye ndagari seryate.

⁵ Ye nu turamngit. Kuga ta nu mara mara luluka minwa le ye sangri kugawikat nga idusna.

⁶ Sungo nu wam kube ta saninge denpurmba ndek saningina: Tane pilewanu tango njonu ta tuku pasa ta idusap.

⁷ Kuate nune madiningina mbal turninguwa nga ki furir mindek nu wikade ta nu dalke nda.

⁸ Nu pitik ndo lafumba turningit ngina sulumba saningina: Ye Ndindo Katesek Tango ait sungo mbolnge kilke te mbol ndeki sulumba nane Kuate tuku son nga minig e ko kuga ta ye kanjerkamngit ngina.

Farisi tango le takis kilanu tango tuku yaba pasa

⁹ Tango afu nane nanjine mine manau idusmba sine tinjeknu nga tango afu talaninginaig ta Yesus nu katesmba yaba pasa tembi saningina:

¹⁰ Tango armba Kuate ndon pasatam kusem wande sungo mbol kinaik. Ande Farisi tango ande takis kilanu tango.

¹¹ Farisi tango ta nu nune wamdusmbi Kuate sana: O Kuate, ye tango afu ngamuknge ye tuku mine kise. Ye kuayar ndawet tuku. Ye pino kuayar ndawet. Ye tinjeknu ndo minet. Ye takis kilanu tango tenen kuga. Ta tuku ye ne gare pasa sanet.

¹² Kusem mindek tuku piro ait mbolnge ye ait armba ne idusnumba nyamagan pinka minet. Yine piya njakmba manjur 10 patika ande ne tinet nga Kuate sana.

¹³ Tanakina le takis kilanu tango nu kikonu maskenngge tinga nu tandekam mbulmba nu tawo

katmba sakina: O Kuate, ye une tango. Ne ye sinanu mapeya ngina.

¹⁴ Ye tane satinngamngit. Takis kilanu tango ta Kuate am mbolnge tinreknu mayok ka luka nuñe tumbran kina le Farisi tango ta nu ake luka kina.

Ande nu nuñe nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuñe nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat nga saningina.

*Yesus nu kiño kame nyaro ningina
(Mateus 19.13-15; Markus 10.13-16)*

¹⁵ Ina mam afu kiño kame kilmba Yesusnge wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuñe dubinaig mbal tanje nane kanjerka saninge lika kile-luka minnaig.

¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu kiño kame ta wikina sulumba sakina: Kiño kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kiño kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹⁷ Ye sinka satinngamngit. Nane afu kiño kame tenjen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ngina.

*Tango ande agan gudommba ñak
(Mateus 19.16-30; Markus 10.17-31)*

¹⁸ Mara ande kulat tango inum Yesus tugum promba kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndañi sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le

¹⁹ nu lafumba sana: Ndanam ye mayenu sayate. Kuate nu ndo mayenu minit.

²⁰ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Pino kuayar ndawa. Tango bale ndawa. Agan ande kuayar

ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Ina mam naje tuku nyu idusnikmba wakeika ngina.

²¹ Tanakina le tango ta nu sana: Ye buk kiŋo ndo minen sulumba tukul ŋakmba ta dubika kile minet ngina le

²² nu pasa ta ismba nu sana: Wam ndindo ne kumu ndate. Ne ka naje agan ndende ŋakmba piyaniŋmba ndametiŋ kilmba walmba sanzal mbal niŋga sulumba ne ye dubiya. Ne tanawa ta samba mbolŋge agan ndende magenu ŋak minamŋgat ngina le

²³ tango ta nu pasa ta ismba nu agan ndende sunḡomba ŋak tukunu wamdus piti sunḡo tumba maninok minna.

²⁴ Tanamba minna le Yesus nu kanḡermba sakina: Nane agan ndende sunḡomba ŋak mbal nane Ku-ate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunḡo.

²⁵ Aganmor sunḡo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunḡo kuga. Tango nu agan ndende sunḡomba ŋak ta nu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta siŋka minde bada sunḡokanu ngina.

²⁶ Tanakina le nane Yesus tuku pasa isnaig mbal ndek sakinaig: Yoi. Tanamba ndeta ndanḡanḡmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamŋgig nginaig le

²⁷ nu lafumba sakina: Tango nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta kam kumuŋ ngina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine siŋgine agan ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ngina le

²⁹ nu ndek nane saniŋgina: Ye siŋka satingamŋgit. Tango ima nu nane afu Kuate tuku gageu prowaig ŋga piroka nuŋe wande, piyo nuŋe, tira kat nuŋe,

ina mam kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, agaŋ kame taŋaŋ kusrekate ta

³⁰ nu kilke te mbolŋge minmba nu agaŋ afu kusrekate ta kitek gudommba kilamŋgat. Ngumneŋga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamŋgat ŋga saniŋgina.

*Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Mateus 20.17-19; Markus 10.32-34)*

³¹ Yesus nu nuŋe dubinaig taŋgo 12 ndo kilmba kile-yamokka saniŋgina: Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kaŋgig. Ka ambeŋge tuan taŋgo kameŋge ye Ndindo Katesek Taŋgo tuku wam ŋakmba kuyarŋiŋge likinaig ta kumuŋgamŋgat.

³² Afu ye tumba kasomok mbal wai mbolŋge pilwaig le nane ye maim maim te-sumba tumail panyumba ŋguspeyumba

³³ ŋgusyuyaig sulumba ye baleyamŋgaig. Ye kumi le ŋgukuwaig le mara keŋnu mbolŋge ye maŋ aboŋga tinuŋgit ŋgina.

³⁴ Yesus nu taŋamba sakina ta pasa ta tugunu kurok minna le nane katese ndanaig.

*Yesus nu taŋgo am tukulok wakeina
(Mateus 20.29-34; Markus 10.46-52)*

³⁵ Yesus nu kumba ka Yeriko tumbraŋ suŋgo patuna le taŋgo am tukulok ande ndin makembiŋge agaŋ ndende yabaŋka minna.

³⁶ Nu taŋamba minmba nane gudommba kinaig le nu kupe fudu ismba kusnaniŋgina: i ... Ta ame zigna suŋgo taŋamba ŋgina le

³⁷ nane ndek nu sanaig: Nasaretnu taŋgo Yesus kinit si ŋginaig.

³⁸ Tanakinaig le nu ndek wi kuenka sakina: Yesus, David tuku mbun sungo, ne ye sinanu turya ngina.

³⁹ Tanamba wikina le nane afu ambonginaig tanje nu maninkuwa nga sawe likinaig ta nu man lato wika sana: David tuku mbun sungo ye sinanu turya ngina le

⁴⁰ nu tinja nane saningina: Tumba ye tugum te prowap nga saningina. Nane tanjo am tukulok ta tumba nu tugum pronaig le nu kusnana:

⁴¹ Ye ame wam ne mbolnje ki nga ne iduste ngina le nu ndek sakina: Sunjo, ye mambilam tuku sungomba iduset ngina.

⁴² Tanakina le Yesus ndek nu sana: Am maranja mambila. Ne ye tuku sanjri tomba tinjate tukunu ne mayekat ngina le

⁴³ nu pitik ndo am maranja mambilmba Kuate tuku nyu te-dunja Yesus dubimba kina. Tanana le nane nakmba wam ta kanjermba Kuate tuku nyu te-dunjaig.

19

Sakeus tuku wam kube

¹ Kile Yesus nu Yeriko tumbran sunjo ngamu fetka ka kusrewam bafuna.

² Tumbran sunjo tanje tanjo ande nyunu Sakeus minna. Nu takis kilanu mbal tuku gabat. Nu aganj ndende sungomba njak.

³ Tanjo ta nu Yesus prona le tanjo te ima nga nu kanjeram bafuna ta tanjo pino sungomba minnaig le nu fagnu tukunu Yesus kanjere fuguna sulumba

⁴ nu ambonga pinderka ka Yesus kambim tuku ndin kuermba ail ande ndin make mbolnje minna ta ponjina.

⁵ Ail mbol tanje minna le Yesus nu pro ail tugum tanje tinga ndek tandeka nu wika sana: Sakeus, ne pitik iben kaye. Kite ye ne tuku wande mbolnje minamngit ngina.

⁶ Tanakina le nu pitik ndo iben ka gare sungo tumba Yesus tumba nuje wande mbol kina le

⁷ nane afu wam ta kanjermba gubra tumba Yesus talamba sakinaig: Ndanam saka nu tango najyonu ta tuku wande mbol kumba nu ndonj minit nginaig.

⁸ Kile Sakeus nu tinga Sunjo sana: Sunjo, ne isa. Yije aganj ndende njakmba minig ta paplamba sanzal mbal walmba ninje likamngit. Ye nane afu tuku ndametinj ndui ndui kuayaren ta lafunu bailka bailka tanjamba ninjamngit ngina le

⁹ nu ndek sakina: Ki ait te mbolnje Kuatenje wande te tuku mbal muskil kile-tidinge ningat. Tango te mata Abraham tuku tugu ande.

¹⁰ Ye Ndindo Katesek Tango ngisikanu minig mbal sota muskil kile-tidinge ningam tuku prowen ngina.

*Piro tango 10 ndametinj kilnaig
(Mateus 25.14-30)*

¹¹ Nane pasa ta ismba minnaig le Yesus nu Yerusalem patuna le nane afu wamdus mbarmba Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku ait kile ndo mayok kanjat nga idusnaig. Ta tuku Yesus nu yaba pasa tembi saningina:

¹² Tango ande nyu njak nu manj lato nyu sunjo tam tuku gabat inum sota kilke masken kambim tuku sakina. Nu kumba luka pro nuje mbal kulatkam idusna.

13 Nu kambim nga nuŋe piro tanjo 10 wika ndametiŋ soŋ ndui ndui niŋmba saniŋgina: Tane ndametiŋ tembi piroka minap le ye luka prowamŋgit nga saniŋmba nu kina.

14 Nuŋe mbal afu nu kasurmbe minnaig ta nu kina le afu kukulniŋginaig le nane ka gabat sunjo sanaig: Nu sine kulatkam tuku sine nu mbulig ŋginaig.

15 Tanjamba minnaig ma ma tanjo ta nu gabat nyu tina sulumba luka nane tugum prona sulumba nu nuŋe piro mbal buk ndametiŋ niŋgina ta nane piroka ndametiŋ giganmba kilnaig ta kila palmbim tuku nga nane wike likina.

16 Tanjana le piro tanjo ande promba nu sana: Sunjo, ye ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo tambu piroka minen ma ma ndametiŋ soŋ 10 kilen ŋgina.

17 Tanjakina le nu sana: Ese. Ne piro tanjo mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agan fudiŋdo kulat mayena tukunu kile ne tumbran 10 kulatkamŋgat ŋgina.

18 Kile piro tanjo ande pro nu sana: Sunjo, ye ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo tambu piroka minen ma ma ndametiŋ soŋ 5 kilen ŋgina le

19 nu ndek nu sana: Ne tumbran 5 kulatkamŋgat ŋgina.

20 Kile piro tanjo inum pro nu sana: Sunjo, ne tuku ndametiŋ soŋ ndindo nanje noten. Ye ndametiŋ ta ŋgisikikat nga kumiŋmbi so mayemba pilen.

21 Ne wamdus karen nu ŋak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu tumunu ŋgukade le ne pro nyamagan ake kilit. Ye ne kuru-kuruka tanjawen ŋgina.

22 Nu tanjakina le tanjo sunjo nu sana: Ne piro tanjo njonu. Ne naje pasa tamba ne pasa mbolnje palmbimngit. Ye wamdus karenu nak e? Afu pirokade le ye pro alonu ake kilet nga iduste? Afu tumunu ngukade le nyamagan ake kilet e?

23 Ye tuku manau ne kila ta ndanam saka ye tuku ndametin bej mbolnje pile ndakina. Ne tanana kande ye pro yije ndametin lafunu lato kilet kande ngina.

24 Tanjakina sulumba tanjo sunjo nu nane afu saningina: Ndametin soj ndindo ta yaimba tumba tanjo nu ndametin soj 10 nak ta tape ngina le

25 nane afu nu kusnanaig: Sunjo, nu ndametin soj 10 nak ta ndanam nu tambim tuku sakate e nginaig le

26 nu lafumba saningina: Ande nu aganj afu nak minit ta andenge nu man lato tuwit. Ande nu aganj denkanu minit ta andenge nuje aganj fudinjo ta mata yaite.

27 Ariya. Nane afu ye kumnemnge minam mbulmba ye tuku ngeu minig ta kilmba pro ye tuku am mbolnje bale farap ngina. Yesus nu tanjamba yaba pasambi saningina.

*Yesus nu gabat sunjo tanjan Yerusalem kina
(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Yohanus 12.12-19)*

28 Kile Yesus nu tinja mbumba Yerusalem kina.

29 Nu kumba ka tumbran armba Betfasi le Betani Olif tabe patumba ta tugum prona sulumba nuje dubinaig tanjo armba sanikina:

30 Tale tumbran si kumba biteknga donki fat ande pannaig le tinj minit afu muskilnu mbolnje

buk minyo ndakinaig ta tale kanjeramngaik. Kanjermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap.

³¹ Ande tale ndanam muli kukliwik nga kusnatikuwa kande tenjemba sawap. Sungo nu donki te piro njak nga sawap ngina.

³² Tanakina le nale kumba ka nu sanikina tanjamba kanjernaik.

³³ Nale donki fat muli kuklimba minnaik le donki miro tango nane nale kanjerka kusnanikinaig: Ndanam tale donki fat muli kukliwik nginaig le

³⁴ nale ndek sakinaik: Sungo nu donki te piro njak nginaik.

³⁵ Nale donki fat tumba Yesus tugum pron-aik sulumba kuminj afu kilmba donki muskil mbolnge farninjmba Yesus tumba mbolnge pilnaig le minyokina.

³⁶ Nu donki njak kina le nane nangine tawi kilmba ndinngge farninnginaig.

³⁷ Yesus nu Yerusalem patumba Olif tabe te-tiram bafuna le nuje dubinaig mbal nane tango kuasmbi sunjomba ndon nu buk wam sangrinu ke likina le kanjerkinaig ta idusnjmba gare-gareka Kuate tuku nyu te-dunja wikaraumba sakinaig:

³⁸ Ese. Nu gabat sunjo. Nu Sunjo tuku nyu mbolnge prote.

Nu Sunjogenge nyaro tinwa o.

Ese. Samba mbolnge sine tuku gubra kile kugate.

Sunjo Kuate tuku nyu sunjo mayok kuwa o nginaig. *Mune 118.26*

³⁹ Tanjakinaig le Farisi afu mangur ngamuknge Yesus sanaig: Tum Tango, ne dubinade mbal te saninge lika peuninga nginaig le

⁴⁰ nu ndek saningina: Ye tane satingamngit. Ye nane peuningi ta ndame minig tenge wika-rauwamngaig ngina.

⁴¹ Tanjakina sulumba Yesus nu Yerusalem patuna sulumba kanjermba malmbika sakina:

⁴² Yerusalem tumbran ose. Ki ait te mbolnge ne ngamungal mukuk minam tuku wamdus pulunuwa ko. Ne wamdus pulune nda.

⁴³ Ait ande prowa le ne tuku ngueu mbal promba ne kornumba te-sinamnamngaig.

⁴⁴ Nane ne tuku mbal ngaigo siglika ne tuku ndame wande sambrininguwaig le ndame ande nu mungu sailka mine nda. Kuatenge ne turnam tuku ait buk prote ta ne wamdus pulu ndanate ngina.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo wakeina

(Mateus 21.12-17; Markus 11.15-19; Yohanus 2.13-22)

⁴⁵ Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo sinam kumba ka kawan tanje nane afu ndametin piroka agan ndende piyanimba minnaig ta kanjerka kogronka pitaikina sulumba

⁴⁶ saningina: Kuyar pasa ande nu tenjemba sakate.

Ye tuku wande ta mbarinyam tuku wande. *Aisaia 56.7*

Tane wande te mbilmba kuayar tanjo tuku wande tanan pilig. *Yeremia 7.11*

Kuyar pasa nu tanjamba sakate ngina.

⁴⁷ Yesus nu mara mindek kusem wande sungo sinam tanje tanjo pino pasa tumningmba minna le pris gabat kame kusem pasa biteknanganu mbal nyu nak mbal ta nakmba nu balewam tuku ndin sotinaig ta

⁴⁸ tanjo pino nakmba Yesus tuku pasa isam tuku kilba pilmba minnaig le nane nu balewam tuku ndin kiringinaig.

20

*Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig
(Mateus 21.23-27; Markus 11.27-33)*

¹ Mara ande Yesus nu kusem wande sungo sinamnje pasa mayenu kuklimba tanjo pino tumningmba minna le pris gabat kame kusem pasa biteknanganu mbal Israel mage mage nane pro nu kusnanaig:

² Imanje kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sangri tinmba kukulnina. Saka le sine isbe nginaig le

³ nu ndek nane saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le tane sayap le isi.

⁴ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna. Kuatenje e ko tanjonje ngina.

⁵ Tanjakina le nane ka kasomnje nanjine nanjine munju kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenje nga sabe ta ndanam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat.

⁶ Ko sine tanjonje ngube ta tanjo pino ndamembi sine bale farsingamngai. Nane nakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tanjo ande ngade nginaig.

⁷ Tanjamba nane ndek Yesus tugum kumba nu tuku pasa lafumba sanaig: Iyo. Kuatenge Yohanus kukulna e ko imanje kukulna ta sine gilai nginaig.

⁸ Tanjakinaig le nu ndek nane saningina: Ariya. Ye mata tanjamba imanje kukulyina le wam kame ke liket te satinge nda ngina.

*Piro mbal njaigonu tuku yaba pasa
(Mateus 21.33-46; Markus 12.1-12)*

⁹ Kile Yesus nu yaba pasa te saningina: Tango ande nu grep piro ande nguka piro mbal kilmba patika nu ait kuen njayo minam tuku kilke ande mbol kina.

¹⁰ Ait kumungina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tango ande kukulna le piro mbal tugum kina. Ka prona le nane nu biye timba paninja pitainaig le nu ake luka kina.

¹¹ Tanjana le piro miro tango nu man tango ande kukulna le nane nu mata tumba paninja njayo silimba pitainaig le nu ake luka kina.

¹² Kile nu man tango inum kukulna le nu tumba kat buromba pitainaig.

¹³ Tanjanaig le piro miro tango ye ndanjanmba ki nga idusmba sakina: Ye yije kiño tuku kume purmba minet te nu kukuli le nane nu kanjermba ye tuku kiño nga nu mapewamnggaig nga idusna.

¹⁴ Tanjamba nu kiño nuje kukulna le kina le piro mbal nane nu kanjermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuje tuku aganj ndende njakmba kilam tuku nyu njak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube nginaig.

¹⁵ Tanjaka nane nu tumba buknginaig le kilim kina le tanje balenaig.

Tane ndanmba idusde? Piro miro tanjo mbal ta mbolnje ame wam kamngat nga idusde.

¹⁶ Nu nane bale farnimba piro kulatkam tuku kuasmbi kise patikamngat nga saningina le nane afu pasa ta ismba sakinaig: i ... Nu tanjawe nda nginaig le

¹⁷ nu nane kanjer tidinga saningina: Tane nu tanjawe nda nga sakade ta kuyar pasa ande nu tejenmba sakate.

Ndame sunjo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnje sanjri tingade ngate.

Mune 118.22

¹⁸ Ande nu ndame sunjo ta mbolnje baringa ndekuwa ta nu isu ngurngurmba nu kumamngat. Ko ndame sunjo ta tanjo ande mbolnje ndekuwa ta nu du firfiramngat nga saningina.

¹⁹ Kussem pasa biteknanganu mbal pris gabat kame nane yaba pasa ta ismba nu nane tuku sakina ta kila pilmba nu biye tiwam tuku ta nane tanjo pino tuku kuru-kurukinaig.

*Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig
(Mateus 22.15-22; Markus 12.13-17)*

²⁰ Gabat kame nane Yesus kulatka minmba nane yabri tanjo afu tanjo kateseknu sakuwaig nga kukulninginaig le Yesus tugum pronaig. Nu pasa ande mbarwa le nu tumba gafman wai mbolnje palmbim idusnaig.

²¹ Tanjo kame ta pro nu sanaig: Tum Tanjo, ne tugusemba ndo pasata sine wam pagusingit. Ne tanjo tuku nyu pile ndaninmba tanjo njakmba Kuate tuku manjau dubikam tuku tumsingit.

²² Ne sine sasinga. Sine Zu mbal singine tukul dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumuŋ e ŋginaig le

²³ nane nu yabri paknaig ta nu katesemba saningina:

²⁴ Ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap ŋgina le nane ndametiŋ ande tumba pro tumnaig. Taŋanaig le nu nane kusnaniŋgina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit ŋga kusnaniŋgina le

²⁵ nane ndek sakinaig: Sesar tuku ŋginaig. Taŋakinaig le nu ndek saningina: Ata. Tane gabat sunŋo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku agaŋ sakate ta nu tape. Kuate nu agaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina.

²⁶ Taŋakina le nane taŋgo pino am mbolŋge nuŋe pasa tambu ndalenu tuku ndin ande kaŋger ndamba nu pasa lafuna ta tuku pirerek purka miŋge tukulmba minnaig.

*Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa
(Mateus 22.23-33. Markus 12.18-27)*

²⁷ Kile Sadusi taŋgo afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane taŋgo kummba maŋ tiŋge nda ŋga idusmba minig tuku.

²⁸ Nane pro nu sanaig: Tum Taŋgo, Mosesŋge teŋenmba kuyarna. Taŋgo ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋeŋge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋga kuyarna.

²⁹ Ariya. Taŋgo ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba naŋgine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna.

30 Kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna.

31 Kile mambo nuŋe nu dubiknu nu mata taŋana. Taŋamba taŋamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba kiŋo kugatok kume farnaig le

32 ŋgumneŋga pino kuembol ta nu mata kumna.

33 Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamŋgaig ŋga sakate ta taŋgo 7 ŋgamukŋge nu ima tuku pino minamŋgat? Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig ŋga Yesus sanaig.

34 Taŋakinaig le nu nane saniŋgina: Kilke te mbolŋge taŋgo pino muŋgu kilig tuku.

35 Kumanu mbal Kuatenge nane tiŋreknu ŋga kile-tidiŋguwa le kilke kitek mbolŋge minamŋgaig ta nane maŋ muŋgu kile nda.

36 Nane maŋ kumam kumuŋ kuga. Nane ejel taŋaŋ minamŋgaig. Kuate nu nane kile-tidiŋguwa le nane nu tuku kiŋo kame minamŋgaig.

37 Kumanu mbal maŋ aboŋga tiŋgam tuku Moses nu mata sine tumsingit. Nu ail fudiŋ pa bulu ŋak wam ta tuku kuyarmba Abraham Isak Yakob Ku-ate nu nane tuku Mbara Suŋgo minit ŋga kuyarna.

38 Abraham nane kume likinaig ta nduiye ŋgisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara ŋga Moses sa ndana kande. Kuate nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara kumanu mbal tuku Mbara. Nane abo tugu ndui ta ŋak minamŋgaig ŋga saniŋgina.

39-40 Yesus nu taŋamba sakina le kusem pasa bitekŋganu mbal afu nane maŋ kusnawam tuku ta nane kuru-kuruka sakinaig: Tum Taŋgo, ne pasa kumumbi sakate ŋginaig.

*Yesus nu Kristus tuku nane kusnaniŋgina
(Mateus 22.41-46; Markus 12.35-37)*

⁴¹ Kile Yesus nu nane saniŋgina: Nane afu Ku-
atenŋe madina tanŋo Kristus nu David tuku mbuŋ
ŋga sakade ta

⁴² David nu tuku mune waŋe ta mbolŋge nuŋe
miroŋ tenenmba saka kuyarna.

Sunŋo Kuate nu ye tuku Sunŋo sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenŋe sanŋri ŋak
minyok mina le ma ma

⁴³ yeŋge ne tuku ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenka ne
tuku kupe kumnemŋge patikamŋgit ŋgina. *Mune
110.1*

⁴⁴ David nu tanamba kuyarmba Kristus nu ye tuku
Sunŋo ŋgina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu
David tuku Sunŋo ŋga kusnaniŋgina.

*Israel gabat kame tuku maŋau
(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)*

⁴⁵ Tanŋo pino ŋakmba Yesus tuku pasa ismba
minnaig le nu nuŋe dubinaig mbal saniŋgina:

⁴⁶ Tane kusem pasa bitekŋganu mbal tuku
maŋau rironŋkap. Nane tawi kugennu silika likam
nzaliniŋgit. Nane maket mbolŋge lika nane
afunŋe nane sugo ŋga kaiyeniŋguwaig ŋga kilba
pilig. Kusem wandekŋge pagumba nye sunŋo
mbolŋge nane mbili tumailamŋge minyokam
tuku nzaliniŋgit.

⁴⁷ Nane pino kuembol kame tuku agaŋ ndende
kile-suluwe niŋgig. Nane nanŋine maŋau ŋaigonu
ta yabuka tanŋo am mbolŋge Kuate yabaŋ kuende.
Ta tuku nane pa lato tamŋgaig ŋgina.

21

*Pino kuembol ande nuŋe ndametin Kuate tuna
(Markus 12.41-44)*

¹ Yesus nu kusem wande sungo sinam tanje mambilmba nane afu agan ndende sungomba ŋak ndametin Kuate tuku patikinaig le kanđerkina.

² Kile pino kuembol ande agan ndende kugatok nuŋe ndametin toea armba ndo kilmba pro patikina le nu kanđermba sakina:

³ Ye sinja satinŋamŋgit. Pino kuembol te agan ndende kugatok ta nu ndametin fudinndo patikat ta nane ŋakmba tuku ndametin lininŋit.

⁴ Ta ndanam? Nane ndametin gudommba ŋak ta afu ndo patikaig le pino kuembol te nu agan ndende kugatok nuŋe ndametin ŋakmba panke suluwat. Nu nyamagan piyawam tuku ande mata mine ndakate ŋgina.

*Yesus nu kusem wande ŋayonŋam tuku sakina
(Mateus 24.1-2; Markus 13.1-2)*

⁵ Nane afu kusem wande sungo tuku Yesus sanaig: Ai te. Nane ndame magenumbi wande pilnaig. Nane afu agan magenu ndo Kuate tunaig le tamba wande mindepiyenaig ŋginaig le nu ndek sakina:

⁶ Tane wande kanđerde te ait ande prowa le ndame ŋakmba munŋu sailka mine nda. Afunŋe sambrininŋuwaig le ŋakmba kutusewamŋgaig ŋga saninŋina.

*Kilke tugu kugawam tuku pasa
(Mateus 24.3-44; Markus 13.3-37)*

⁷ Yesus nu tanjamba sakina le nane nu kusnanaig: Tum Tango, ne kusem wande ŋayonŋamŋgat

nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba wam ta mayok kambim patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le

⁸ nu ndek sakina: Tane rironj mayewap. Nane afu gudommba pro tane yabritinjmba ye tuku nyu tumba sakamngaig: Ye Kuatenge madiyina tanjo. Ait kugawam tuku buk patukate ngamngaig. Tane nane dubi ndakap.

⁹ Tane kame sugo maskenngge mayok kuwaig le pasa ismba ko tane tugumngge kame zigna ismba tane piriri njayomba wamdus fulil ndakap. Wam kame ta sinjka prowe likamngaig ta kugawam tuku ait ta kile.

¹⁰ Kilke ande tinja kilke kise ndonj kame buwamngaik. Gabat ande nuje gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndonj kame buwamngaig.

¹¹ Ma yimyam mbolngge mumni sugo guba guaze sanjrinu prowe likamngaig. Gau mbolngge aganj sugo pasa njak kuru kuru njayowam tuku mayok kine likamngaig.

¹² Wam kame ta pro ndawaig le tane ye tuku mbal tukunu afunngge tane bige tidinnga piti tinjmba tane kilmba kusem gabat tugumngge kile-tidinnga ko mulinj kilmba wandekngge patikamngaig. Nane tane kilmba nyu sugo njak mbal tugumngge kile-tidinngaig.

¹³ Ait ta mbolngge tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le nane ye tuku nyu isamngaig.

¹⁴ Tane wamdus te-mayewap. Piti ta prowa le sine ndanjmba sakube o nga idus ndawap.

¹⁵ Yenngge tane tuku minngge bul sermba kila tinngi le tanngine nngueu mbal nane tane tuku pasa te-ibenjmba lafuwam kumunj kuga.

16 Tanġine ina mam, tira kat tanġine, ndare tuma, gulab kat tanġine nane mata tane kilmba nġueu mbal tuku wai mbolnġe patikuwaig le tane afu bale faramnġaig.

17 Tane yiġe mbal tukunu nane nġakmba tane kasurtingamnġaig ta

18 tane nġisike nda.

19 Tane ye kusre ndayumba minmba abo tugu nġak minamnġaig.

20 Kame mbalnġe Yerusalem te-nġamumba minwaig le kanġerka nu nġayo siliwam tuku ait buk patukate nġa idusap.

21 Kanġerka Yudea mbal nane kua ka tabe ponġuwaig le nane Yerusalem sinamnġe minig mbal kua ka mayok kuwaig. Afu Yerusalem makembinġe minig kua ka tumbraġ sunġo sinam kine ndakuwaig.

22 Ait ta mbolnġe kuyar pasa une lafunu sakate ta nġakmba kumunuġgat.

23 Pino funġgulok pino kiġo dabro amo nyanu nġak ose. Nane piti sunġo kanġeramnġaig. Sina manzer sunġo ma te mbol prowa le Kuate tuku gubra kanġeramnġaig.

24 Afu bagimbi bale faramnġaig. Afu ndaleka kilmba kilke yimyam mbol kine likamnġaig. Kasomok mbalnġe Yerusalem tumba kupe-kupeka nu nġayo silimba minwaig le ma ma nane tuku ait kugawamnġaig.

25 Nġumnġa agan afu kitek ki tambun mbai mbolnġe mayok kine likamnġaig. Yu mbalo sugo pasa nġak fudu nġayowaig le kilke mbol mbal wam pile paska kuru kuru sunġo tamnġaig.

²⁶ Samba tuku san̄gri ṅakmba pirpurka buru-burukuwaig le taṅgo nane wam̄dus fulilka ina o kile ame maṅau sine mbol prowam̄ṅgat o ṅga naṅgine kuru kuru ta dubimba kume likam̄ṅgaig.

²⁷ Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Taṅgo ye san̄gri kilṅa sun̄go pasa ṅak gau sinam̄ṅge prowi le nane kaṅgeryam̄ṅgaig.

²⁸ Wam kame sakit ta tugu pilwaig le tane tandeka mambimba minap. Tane muskil kile-tidiṅge tiṅgam tuku ait buk patukate ṅga idusap ṅgina.

*Fik ail mbolṅge wam ande tum̄ṅṅina
(Mateus 24.32-35; Markus 13.28-31)*

²⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande san̄ṅṅina: Tane fik ail, ail afu turmba kaṅgerkap.

³⁰ Nzude le tane kaṅgerka katesemba sakade. Ki ait patukate ṅgade.

³¹ Taṅamba ndo wam kame sakit te prowaig le kaṅgerka Kuate nuṅe gageu kilmba kulatkam tuku ait patukate ta kila palmbim̄ṅgaig.

³² Ye sin̄ka satin̄gam̄ṅgit. Ait te mbolṅge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame ṅakmba ta prowam̄ṅgaig.

³³ Kilke tugu samba tugu ṅgisin̄ṅgaig. Ye tuku pasa ande ṅgisike nda. Minmba minam̄ṅgat.

³⁴ Taṅgine miron̄ kuraukap. Tane kuapi kikon̄nu nyumba kule kamenu nyumba ṅgin̄ṅganka min-bekaig. Tane kilke te tuku agaṅ ndende sun̄gomba tuku idus ndan̄ṅgap. Ait sun̄go ta tuiṅge mbo tate taṅaṅ tane tugum bitek prowikat.

³⁵ Ait ta kilke mbol mbal ṅakmba tugum pitik ndo prowam̄ṅgat.

³⁶ Tane mara mara mambilmba yabanjmba minap. Tane piti kame ta prowaig le sangri tinga minap sulumba ngumnenga ye Ndindo Katesek Tanjo ye am mbolnge tingam tuku Kuate yabanjap nga saningina.

³⁷ Ki ait mindek Yesus nu tanjamba kusem wande sunjo sinamnge wam pagu pasa niyjmba minanu. Furiranu le nu mayok ka kumba Olif tabe mbolnge kinyanu.

³⁸ Tanjo pino gudommba maratukuk tinga nu tuku pasa isam tuku kusem wande tugum prowe lika minanu.

22

*Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig
(Mateus 26.1-5,14-16; Markus 14.1-2,10-11;
Yohanus 11.45-53)*

¹ Israel mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ait ta patukina le

² pris gabat kame kusem pasa biteknganu tanjo nane tanjo pino tuku kuru-kuruka Yesus kuirkuirka biye timba balewaig nga ndin sotinaig.

³ Tanjanaig le Satan nu pro nane 12 ta tuku tanjo ande Yudas Iskariotnu sinam kina le

⁴ nu ka pris gabat mbal kusem wande tuku gabat mbal nu Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku nane ndon ndin kate-semba pasatinaig.

⁵ Nane nu tuku pasa isмба gare tormba pasa katmba ndametinj afu nu tambim tuku sakinaig le

⁶ nu wokina sulumba tanjo pino am kirimbik Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku ait mayenu ande tairnga minna.

Yesus dubinaik tanjo armba Pasowa kuanekinaik

(Mateus 26.17-25; Markus 14.12-21; Yohanus 13.21-30)

⁷ Bret yis kugatok sipsip fat bale farmba nyam tuku kusem ait ta prona le

⁸ Yesus nu Petrus le Yohanus sanikina: Tale kumba ka Pasowa tuku aganj kuanekap le sine njakmba kumba nyube ngina.

⁹ Tanjakina le nale ar ta Yesus kusnanaik: Sile ka aningge kuanekupe nginaik le nu ndek sanikina:

¹⁰ Tale kumba ka tumbran sunjo mbol biteknjap le tanjo ande waim kule njak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. Nu wande ponjamngat ta tale nu dubimba ka wande ta tuku miro tanjo tejenmba kusnawap.

¹¹ Tum Tanjo nu sakat nu nuje dubinaig mbal ndonj wande rum ndanj mbolnge Pasowa nyamngig nga sawap.

¹² Tanjakap le nu rum sunjo ande o mbolnge aganj ndende kumumbi patikinaig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le tale rum ta sinamnge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina.

¹³ Tanjo ar ta kumba ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nane Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka manj luka kinaik.

Yesus nu pasa nyam tuku manjau te-mayokna

(Mateus 26.26-30; Markus 14.22-26; 1 Korin 11.23-25)

¹⁴ Ait ta kumungina le Yesus nu aposel kame ndonj kumba ka kuanekinaik wande ta mbolnge minyoka isukusmba minnaig.

15 Isukusmba minmba nu nane saningina: Ye rar sungo nda ti sulumba ambonga tane ndon Pasowa nyam tuku wamdus sungo tet.

16 Kile ye sinka satinngit: Ye Pasowa nye ndaki ma ma Pasowa te alonu mayok kuwa le ye Kuate kulatkate ma mbolnge man nyamngit ngina.

17 Tanaka nu grep kule murko nak tumba Kuate gare pasa tumba saningina: Grep kule te tumba nyap.

18 Ye tane satinngit. Ye grep kulenu ait te mbolnge kusrewi sulumba Kuate pro nu nunge gageu kulatkuwa le ndo ye man nyamngit ngina.

19 Tanaka nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba walmba ninmba sakina: Te yin ngarosu tanenu nga tinget. Tane ye idusyam tuku manau te kumba minap ngina.

20 Nane tanamba isukuse denpurnaig le nu grep kule murko nak tumba manau ndui ta kina sulumba saningina: Grep kule murko nak ye kutuwet te pasa kitek Kuate nu tanjo ndon o buk katna ta alonu mayok kambim tuku tanenu nga yin ndare kutuwamngit.

21 Tane isap. Ye tuku kupet tanjo ye ndon tuma isukusmba minek.

22 Ye Ndindo Katesek Tanjo Kuate tuku wamdus o buk pilna ta dubimba ye kumamngit ta ande nu ye tumba nane tuku wai mbolnge palmbimngat ta nu ose. Nu piti sungo tamngat ngina le

23 nane pasa ta ismba ndek nanjine nanjine munju kusnanjinaig: Imanje wam ta kamngat a nginaig.

Ande sungo minam tuku munju tulinjinaig

24 Nane 12 ta ima nane ngamuknge sungo minam tuku mungu tulinga kualeyaukainaig le

25 Yesus nu nane saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane mingge karenj nayo nak minig. Tanjo pino nane gabat sugo tuku saka nane sine kulat mageka tursinganu nga sakade.

26 Tane gabat sugo tananj mine ndakap. Ande tane ngamuknge sungo minit ta nu fudinndo tananj minwa. Ande nu gabat minit ta nu tane tuku piro tanjo tananj minwa.

27 Tane idusap. Tanjo armba ande minyokate le ande piroka waim kutumba pro tuwit le nyate ta ima nu sungo? Tanjo nu isukusmba minit ta nu sungo. Ye tanjine Sunjo ta ye tane ngamuknge piro tanjo tananj minet.

28 Ye piti sungomba kile-liken le tane ye kusre ndayinaig.

29 Ta tuku yinje Mamnge nunje gageu kulatkam tuku ye pilna tanamba ye tane patikamngit.

30 Ye ma kulatkamngit ta mbolnge tane ye ndon isukusamngaig. Tane minyonu tuku mbili sugo mbolnge minyoka Israel tugu 12 kilmba pileningamngaig nga saningina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyuyabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Yohanus 13.36-38)

31 Kile Yesus nu Petrus sana: Simon, ne ise mayewa. Nane wit firfirnu pufngade tananj Satan nu tane tagotinguwa le tane afu ndekam tuku nu sangri tinga Kuate kusnana.

³² Ne Kuate tuku sangri tomba tingate ta kusre ndawa nga ye Kuate yabanjet. Ne ngamungal biye mbilmba tira kat naje turka sangri pileninga ngina.

³³ Tanakina le Petrus ndek sakina: Sungo, nane ne mulintumba wandeknge pilwaig ko tumba balenuwaig le ta mata ye ne ndon ngina le

³⁴ nu ndek sana: Petrus, furir te teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenjamngat ngina.

Nanngine aganj ndende kilmba njak kambim tuku

³⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane buk tanjine ndametin pale fat kupe ngaro ta njakmba kusreka kape ngen le tane kinaig ta aganj ande denkinaig e ngina le kuga nginaig.

³⁶ Nu man lato saningina: Kile ande nu ndametin ko pale fat njak kande kilmba njak kuwa. Ande nu kame bagi kugatok ndeta nune tawi ande tumba piyamba ndametin kilmba nune bagi piyawa.

³⁷ Ye sinjka satinjamngit. Kuate tuku kuyar pasa ye tuku tenenmba sakate.

Nane nu kanjgermba wam njaigno kanu mbal ndon ulendiwanjgaig njgate.

Aisaia 53.12

Pasa ta kile ye mbolnge kumunjamngat. Tuan tango kame ye tuku kuyarkinaig ta kile njakmba kumumba prode ngina.

³⁸ Tanakina le nu dubinaig mbal ta sakinaig: Sungo, ai te. Kame bagi armba minik te njinaig le nu nane saningina: Ta maye sine kab ngina.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(Mateus 26.36-46; Markus 14.32-42)

³⁹ Yesus nu mayok kumba nune manau dubimba Olif tabe mbol kina le nu dubinaig mbal nu ndon kinaig.

⁴⁰ Nu kumba ka ma ta mbol promba nane saningina: Tane tenje Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina.

⁴¹ Nu tanamba saka dirdirka kumba dagol tidronga Kuate yabanmba sana:

⁴² O Mam, ne nzalinuwa ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

⁴³ Nu yabanmba minna le enjel ande samba mbolnge ndeka nu sangri pilena.

⁴⁴ Kile nu piti suk suk ndana sulumba nu ndek sangrimba yabanmba minna le nuje mundu ndare tanan kutuka kilke mbolnge ndekina.

⁴⁵ Nu yaban denpurmba nu tinga nuje dubinaig mbal tugum promba nane kanjerkina ta nane ngamungal pitiningina le kinymba minnaig le

⁴⁶ nu ndek nane saningina: Ndanam tuku tane kinymba minig. Abonga tinga Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50; Yohanus 18.12)

⁴⁷ Yesus nu tanjaka minna le tanjo 12 ta tuku ande Yudas nu tanjo gudommaba kilmba pro Yesus mumuwam tuku nga nu tugum prona.

⁴⁸ Tanjana le nu ndek Yudas sana: Yudas, ye Ndindo Katesek Tanjo nane tumningam tuku ne gulab tanan ye mumuyam prote e ngina.

⁴⁹ Tanjakina le nane Yesus ndon minnaig mbal nane manau prowamngat ta kila pilmba nu sanaig: Sunjo, sine bagimbi nane bale farnibe nginaig sulumba

⁵⁰ nane tuku ande kame bagimbi pris sungo tuku piro tanjo kilbanu ndinam pike welna.

⁵¹ Tanjana le Yesus ndek sakina: Mbulap ngina sulumba tanjo ta tuku kilba kirena le mayekina.

⁵² Kile pris gabat mbal kusem wande tuku polis gabat mbal Israel mage mage nu biye tiwam pron-aig le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tanjo tanaj bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode.

⁵³ Ye mara mindek kusem wande sungo sinamnge minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kile tanjine ait prote. Kile ma make tuku sanjri mayok kinit ngina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Mateus 26.57-58,69-75; Markus 14.66-72; Yohanus 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Nane Yesus biye timba pris gabat sungo tuku wande mbol kinaig le Petrus nu nane ngumnem dubika kina.

⁵⁵ Nane afu wande mab tanje pa diknga likmba minnaig le nu ka nane ndon minyokina.

⁵⁶ Nu minyok minna le pino ande promba pa bulu mbolnge Petrus kanjermba man kanjer tina sulumba sakina: Tanjo te mata Yesus ndon minna tuku ngina le

⁵⁷ nu ndek sakina: A ... pino, ye kuga. Ne tanjo sakate ta ye gilai ngina.

⁵⁸ Mine minemba tanjo ande Petrus kanjermba man sakina: Ne mata nu tuku tanjo ande ngina le nu ndek sakina: A ... mata, ye kuga ngina.

⁵⁹ Kile tanjo ande nu sanjri maramba saningina: Tanjo te yabrikate. Nu nu ndonj minna tuku. Ata. Nu Galileanu ngina le

⁶⁰ Petrus nu tanjo ta sana: Mata, ne tanjaka sakate ta ye nginnganket ngina.

Nu pasata minna le pitik ndo teg witina le

⁶¹ Sunjo nu mbilka Petrus kangerna le nu Sunjo tuku pasa idusna: Furir te mbolnje teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina.

⁶² Nu pasa ta idusmba nu tinja mayok ka malmbi njayona.

Nane Yesus tumba njayo silinaig

(Mateus 26.67-68; Markus 14.65)

⁶³ Tanjo afu Yesus kulatka minnaig ta nane nu tumba aza pile-pilemba nzumil te-tumba nu paninjinaig.

⁶⁴ Tanjamba nane nu tuku am tawimbi songa katmba kusnanaig: Imanje ne katnate. Ne dir pasa miro ndeta nyunu nyun ta le sine isbe nginaig.

⁶⁵ Nane tanjamba kasur pasa samba nu tumail panmba minnaig.

Gabat njakmba Yesus tuku pasa isnaig

(Mateus 26.59-66; Markus 14.55-64; Yohanus 18.19-24)

⁶⁶ Mafena le Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknjanu mbal nane njakmba manjurkinaig sulumba Yesus tumba ka nanjine manjur ma mbolnje te-timba kusnanaig:

⁶⁷ Ne Kristus Kuatenje madinina tanjo kande sasinga nginaig le nu ndek nane saningina: Ye satingi ta tane ye tuku pasa ismba son nje nda.

⁶⁸ Ye pasa ande kusnatingi ta tane lafuwe nda.

⁶⁹ Kile ye Ndindo Katesek Tanjo Kuate Sanjri Nayo nu tuku ndinam kumamnje minyokamngit ngina.

⁷⁰ Tanjakina le nane njakmba nu kusnanaig: Ne Kuate tuku Kinjo nga sakate e nginaig le nu nane saningina: Sakade not ngina.

⁷¹ Tanjakina le nane sakinaig. Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nuñe mingembi pasa njayonu sakate le sine iseg. Not ndo nginaig.

23

*Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig
(Mateus 27.1-22; Markus 15.1-5; Yohanus 18.28-38)*

¹ Kile nane njakmba tinja Yesus tumba gabat sunjo Pilatus tugum kumba ka

² nu pasa mbolnje te-timba sakinaig: Tanjo te nu sine Zu mbal didika ndin njayonu tumsingit. Nu sine takis ndametiñ Sesar nda tambim tuku saka nuñe mironj gabat sunjo ye Kristus ngate nga Pilatus sanaig.

³ Kile Pilatus nu ndek Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunjo e nga kusnana le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina.

⁴ Tanjakina le Pilatus nu pris gabat mbal manjur sunjo ta saningina: Ye tanjo te mbolnje mbar ande kanjer ndawet ngina le

⁵ nane sanjri maramba sanaig: Nu tanjo pino wamdus kuagnekate. Nu Galileange tugu pilmba kumba ka te promba Yudea tumbran njakmba mbolnje nuñe wam pagu pasa niñmba likate nginaig.

⁶ Tanjaka sanaig le nu pasa ta ismba tanjo te Galileanu e nga kusnaningina le

⁷ nane au nginaig.

Galilea ma kulatkanu tanjo Herodus nu ait ta mbolnge Yerusalemnge minna tukunu Pilatus nu afu saningina le nane Yesus tumba Herodus tugum kinaig.

Nane Yesus tumba Herodus tugum pronai

⁸ Herodus nu Yesus kanjermba gare sunjona. Ta ndanam? Nu o buk Yesus tuku nyu ismba nu wam kitek sanjrinu ande kuwa le kanjoram tuku wamdus sunjo njak minna.

⁹ Herodus nu ndek pasa gudommba nu kusnana ta Yesus nu lafu ndamba maninok minna.

¹⁰ Nale tanjamba minnaik le pris gabat kusem pasa biteknjanu mbal nane sanjri maramba pasa tugu gudommba Yesus mbolnge patika minnaig.

¹¹ Kile Herodus nunje kame mbal ndon Yesus aza pile-pilemba nzumil te-tunaig. Tanjamba Herodus nu gabat sunjo tuku tawi siluk tumba nu afu saningina le tumba luka Pilatus tugum kinaig.

¹² Pilatus le Herodus nale buk munju ngueu njak minnaik ta ait ta mbolnge nale wamdus ulendi-naik.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina

(Mateus 27.15-26; Markus 15.6-15; Yohanus 18.39-19.16)

¹³ Kile Pilatus nu pris gabat kame gabat sugo sugo tanjo pino njakmba wikina le pro manjurkinaig le saningina:

¹⁴ Tane tanjo te tumba ye tugum te promba nu tanjo pino didika ndin njayonu tumninganu ngade ta

ye tane am mboŋge nu tuku pasa isit ta tane nu mbaranu ŋgade ta ye kaŋger ndawet.

¹⁵ Herodus nu mata mbar ande nu mboŋge te-sili ndaka maŋ kukulat le ye tugum te prowat. Tane isap. Nu kumam tuku wam ande ke ndakina tukunu

¹⁶ ye nu tumba kame mbal niŋgi le ŋgusmba kusrewaig le kaŋgat ŋga saniŋgina.

¹⁷ (Yar mindek Pasowa tuku ait mboŋge Rom gafman nu muliŋ kilanu taŋgo ande paska Zu mbal niŋganu).

¹⁸ Kile nane ŋakmba ŋgumbeyumba sakinaig: A ... Barabas paska siŋga. Taŋgo te balewa ŋginaig.

¹⁹ (Barabas nu taŋgo afu kilmba Yerusalemŋge gabat kame afu ndoŋ kame bumba nuŋge ande balena le muliŋtumba wandekŋge pilnaig tuku).

²⁰ Pilatus nu Yesus paskam saka maŋ saniŋgina le

²¹ nane maŋ ŋgumbeyumba sakinaig: Ail kazrai mboŋge nil daŋŋguwaig ŋga saka minnaig.

²² Kile Pilatus nu nane saniŋgam keŋna sulumba sakina: Ndaŋam? Nu ame wam mbarna? Ye agaŋ ande nu balewam tuku kaŋger ndawet. Ye nu tumba kame mbal niŋgi le ŋgusmba kusrewaig le nu kuwa ŋgina kande

²³ nane nu ail kazrai mboŋge nil daŋŋgam tuku saŋgri maramba wi kuenka Pilatus tuku pasa kuerka te-ibeŋnaig.

²⁴ Te-ibeŋnaig le Pilatus nu nane tuku nzali du-bina.

²⁵ Barabas nu taŋgo afu kilmba gabat kame afu ndoŋ kame bumba nuŋge ande balena le tumba muli wande mboŋge pilnaig ta nane nu paskuwa

nga sanaig le Pilatus nu tango ta paskina. Nu nanjine nzali dubimba Yesus balewaig nga kame mbal ningina.

*Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnje pilnaig
(Mateus 27.32-44; Markus 15.21-32; Yohanus 19.17-27)*

²⁶ Nane Yesus tumba kinaig ka ndinnye Sireneni tango Simon nu piro mbolnje luka Yerusalem kambim bafuna le te-silika biye timba ail kazrai nu kurau tunaig le nu Yesus dubimba kina.

²⁷ Nane kinaig le tango pino kuasmbi gudommba Yesus dubimba kinaig. Nane ngamuknye pino afu Yesus tuku malmbi sunjonaig le

²⁸ nu mbilka nane saningina: Yerusalem pino kame, tane ye tuku nga malmbi ndakap. Tangine ngarosu tangine kiyo kame tuku nga malmbikap.

²⁹ Mine minemba ait ande prowa le pino niyanu kiyo kugatok mbal nane wamdus bulok njak minig nga sakamngaig.

³⁰ Nane afu ndek sakamngaig: Bin sugo ngurka sine bale farsingap o. Tabe fonfon guenga sine tidon patikap o ngamngaig.

³¹ Ye purfeni ta nane ail abonu tana ye pa mbolnje pilig. Tane ail kumaknu tana minig mbal nane tane kilmba ndanamngaig ngina.

³² Tango armba wam ngaionu kanu nale turmba Yesus ndon bale faram tuku kilmba kinaig ka

³³ ma nyunu Tango Gabat Murko pronaig sulumba nane Yesus tumba ail kazrai mbolnje nil danjinaig. Tanamba nane tango wam ngaionu

kanu ta kilmba ande nu tuku ndinamnge ande njanamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig.

³⁴ Kile Yesus nu sakina: Mam, nane ye mbolnge mbarde te nane katese ndade. Ne nane tuku mbar sauka gilainga ngina.

Nane afu Yesus tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig le

³⁵ tanjo pino gudommaba tanje tanga Yesus kanjermaba minnaig. Israel gabat mbal nu pingil mer te-tumba talamba sakinaig: Nu Kuatenge madina ndeta nu tanjo afu tuku muskil kile-tidingina ta kile nunje mironj muskil te-tiwa nginaig.

³⁶ Kame mbal mata pro nunumba nu grep kule kaglinu nyuwa nga minje susumba sanaig:

³⁷ Ne Zu mbal tuku gabat sunjo ndeta nanje muskil te-tiwa nginaig.

³⁸ Nu tuku gabat fumnge kuyar ande tenjemba minna: *Tanjo te Zu mbal tuku gabat sunjo nga kuyarnaig.*

³⁹ Tanjo najgonu ar ail kazrai mbolnge minnaik ta ande nu tumail panmba sana: Ne ima. Ne Kuatenge madinina tanjo ndeta nanje muskil te-timba sile mata kile-tidinge sika ngina.

⁴⁰ Tanjakina le inum ta nu sawe lika sana: A ... ne Kuate tuku kuru kuru ndakate? Sine kenj kume te mbolnge mayok kambim tuku pasa mbolnge patikaig.

⁴¹ Sile sikile mbar tuku kumpe ta maye ta tanjo te nu mbar kugatok ngina.

⁴² Tanjakina sulumba nu ndek Yesus sana: Yesus, ne nanje ma mbolnge gabat sunjo prowa sulumba ye idusya ngina le

⁴³ nu ndek sana: Ye sinjka ne sanamngit. Ki ait te mbolnge ne ye ndonj ngirinj tumbranjnge minamngat ngina.

Yesus nu kumna
(*Mateus 27.45-56; Markus 15.33-41; Yohanus 19.28-30*)

⁴⁴ Ki kanum 12 mbolnge ki kumna le ma njakmba ma furir sunjo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnge kugana.

⁴⁵ Kussem wande sunjo sinamnge malanja tukulanu tawi sunjo ngamunge fet arkina.

⁴⁶ Kile Yesus nu wi kuenjka sakina: Mam, yinje kanu ne tuku wai mbolnge kusrewet ngina. Tanjaka sakina sulumba nu kumna.

⁴⁷ Kumna le kame gabat sunjo nu wam ta kanjgermba nu Kuate tuku nyu te-dunja sakina: O son. Tanjo te nu mbar kugatok ngina.

⁴⁸ Ake mbal wam ta kanjgeram prowe likinaig ta nane ngamungal rar sunjo tumba tawo katkat-ninmba luka nanjine tumbranj kine likinaig le

⁴⁹ nane Yesus kila minnaig mbal pino afu Galileanje nu dubimba pronaj ndonj kasomnje tinja wam kame ta kanjgerkinaig.

Tanjo ande Yesus tuku mindesinj wakeina
(*Mateus 27.57-61; Markus 15.42-47; Yohanus 19.38-42*)

⁵⁰ Zu tanjo ande Arimateanu nyunu Yosef minna. Nu Israel mbal tuku pasa pilewanu tanjo sunjo ande. Nu tanjo mayenu tinjeknu ndo.

⁵¹ Nane Yesus balewam sakinaig ta nu nane ndonj wamdus ulendi nda pilna. Kuate nu pronunje gageu kulatkam tuku ait ta nu tairnja minna.

⁵² Kile nu ka Yesus tuku mindesiŋ tam tuku Pilatus sana le nu wokina.

⁵³ Taŋana le nu kumba ka mindesiŋ paska tawi kaukaukmbi soŋga tumba ka ndame burok buk sarka wakeina tuku ta sinamŋge pilna. Ndame burok ta taŋgo ande nda pilnaig tuku.

⁵⁴ Ait ta naŋgine kusem tuku kuanenu tuku ait. Kile ki butuŋgina le kusem ta tuku ait prona.

⁵⁵ Pino afu Galileanŋe Yesus dubimba pronaig ta nane Yosef dubimba kinaig ka ndame burok sinamŋge mindesiŋ pilna le kaŋgermba

⁵⁶ nane luka kumba gureŋ afu mundur magenu ŋak kuaneka patikinaig sulumba tukul dubimba kusem ait mbolŋge mabtinaig.

24

Yesus nu maŋ tiŋgina

(Mateus 28.1-10; Markus 16.1-8; Yohanus 20.1-18)

¹ Nane piro tugu palmbinu ait mbolŋge pino kame gureŋ kuanekinaig ta kilmba maratukuk tiŋga ndame burok tugum kinaig kande

² ndame suŋgo buk talka barinaig le kasomŋge minna le kaŋgernaig.

³ Nane burok ta sinam kumba Suŋgo Yesus tuku mindesiŋ nda kaŋgernaig.

⁴ Nane wamdus te-sulumba minnaig le kile taŋgo armba tawi kilŋa ŋak bitek promba nane tugumŋge tiŋginaig le

⁵ nane ndek nale kaŋgerka kuru-kuruka lokinaig le taŋgo ar taŋge saniŋginaik: Ndanam kumanu ma mbolŋge taŋgo abo ŋak sotade. Nu buk tiŋgat. Tenge mine ndakate.

⁶ O buk nu Galileange pasa satingina ta idus ndade? Nane ye Ndindo Katesek Tanjo tumba wam njaigonu kanu mbal tuku wai mbolnge pilwaig le

⁷ ail kazrai mbolnge nil dannguwaig le ye kumi sulumba mara ken nu mbolnge man tinungit ngina nga saninginaik.

⁸ Tanjakinaik le pino kame Yesus tuku pasa buk saningina le isnaig ta man idusnaig.

⁹ Nane ndame burok kusremba luka kumba nuje dubinaig tanjo 11 nane tanjo pino afu turmba kila saninginaig.

¹⁰ Pino kame ta Maria Magdalanu, Yohana, Maria ande Yakobus tuku ina nuje nane pino afu turmba. Nane aposel kame ndonj wam kubeu ninginaig ta

¹¹ nane ismba ake ndinnge pasa nga son nda nginaig.

¹² [Petrus nu tinga pinder njak njak kumba ndame burok tugum promba bafuka mindesin songanu tawi ta ake minnaig le kanjerkina. Tanjamba nu idus-idusmba luka tumbranj kina.]

*Nale Emaus ndinnge Yesus kanjernaik
(Markus 16.12-13)*

¹³ Ki ndui ta mbolnge nale armba Emaus tumbranj kambim tuku kinaik. Yerusalemnge Emaus kambim tuku kuennu ki kanum armba tanjanj kinaik.

¹⁴ Nale kumbange wam njakmba pronaig ta saka saka kinaik.

¹⁵ Tanjamba nale pasata munju kusnanga kumba minnaik le Yesus nuje mironj pro nale ndonj kina.

16 Nale tuku am tukulnikina le nale nu kanjermba pulu ndanikina.

17 Kile nu nale kusnanikina: Tale ame wam tuku saka saka kinik ngina le nale tija tumail pasi kiri-kareka piti njak tanan mambilnaik le kanjerkina le

18 inumnge nyunu Kleopas nu Yesus sana: Yoi. Yerusalem pronaig mbal nane njakmba wam kame ailfu mayok kinaig ta kanjerkinaig. Ne aninge minna ngina.

19 Tanakina le nu nale sanikina: Ame wam kinaig ngina le nale sanaik: Nasaretnu tanjo Yesus nu mbolnge wam kinaig. Nu tuan tanjo sunjo. Nu tuku pasa wam ke likina ta Kuate am mbolnge tanjo am mbolnge sangrinu mayok kina.

20 Singine pris gabat mbal singine sugo njakmba nu tumba pasa mbolnge te-timba nu kumwa nga sakinaig le ail kazrai mbolnge nil dannginaig le kumna.

21 Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinguwa ko nga tapraka idusmba mingen. Ta ndo kuga. Wam afu turmba. Ait armba buk kinaik le kile kenju.

22 Singine pino afu wam ande sakaig le sine ismba piriri njayowig. Kite maratukuk tija nane ndame burok tugum kumba

23 Yesus tuku mindesin kanjer ndawaig. Nane kinatanu suk enel armba kanjerkaig le enelnge nu abo minit nga saninganu sakaig. Nane tanamba pro kubeu singaig.

24 Singine mbal afu tija kumba ka wam ta kumu-kumumba kanjeraig ta Yesus kanjer ndawaig nga sanaik.

25-26 Nale tanamba sakinaik le Yesus nu sanikina: Tale nginngan tanjo. Kristus nu rar sunjo tam

kumuŋ. Nu taŋawa le nuŋe nyu suŋgo mayok kaŋgat. Ndaŋam tale tuan taŋgo tuku kuyar son nda ŋgade ŋgina.

²⁷ Taŋaka Yesus nu Moses le tuan taŋgo ŋakmba tuku kuyar ta mbolŋge tugu pilmba kuyar pasa nu tuku sakade ta ŋakmba bitekŋgina.

²⁸ Nane pasata ka Emaus tumbran patumba Yesus nu tumbran limba kambim bafuna le

²⁹ nale saŋgri tiŋga sanaik: Nda kaye. Buk furirte. Ne sile ndoŋ teŋge kinybe ŋginaik le nu nale ndoŋ wandek kinaig.

³⁰ Taŋamba nane isukusam bafumba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nale nikina le

³¹ kile nale am purfenikina le nu kaŋgermba katesenaik le nu pitik ndo ŋgisika kina.

³² Taŋana le nale nakile nakile muŋgu kaŋgerka sakinaik: O son. Sine ndinŋge ilmba kuyar pasa tugunu sake likat le gare suŋgo kamuskik ŋginaik.

³³ Kile nale pastinŋa luka Yerusalem kinaik ka taŋge nuŋe dubinaig taŋgo 11 nane afu turmba maŋgurka minnaig le nane tugum kinaik le kaŋgerka sanikinaig:

³⁴ O siŋka. Suŋgo nu maŋ tiŋgat. Simon nu kaŋgerat ŋginaig le

³⁵ nale mata wam ndinŋge promba ka nu Emausŋge bret fetfetna le nale nu kila pilnaik ta ŋakmba kubeu niŋginaik.

*Yesus dubinaig mbal afu nu kaŋgermaig
(Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18; Yohanus
20.19-23; Aposel 1.6-8)*

36 Nale kubemba minnaik le Yesus nu mayok ka nane ngamuknge tinjina.

37 Nane piriri ngayomba kuru-kuruka mindekanu nga idusnaig le

38 nu nane saningina: Ndam tane piriri ngayomba wamdus te-sulude.

39 Ye tuku wai kupe nzilal kanjerkap. Pro ye tuku ngarusu kiremba kila palpe. Te yenje. Mindekanu nane ngarusu kugatok ngina.

40 Nu tanjamba saningina sulumba nuje wai kupe nzilal tumningina le

41 nane gare sunjo tumba ndek wamdus tero ndakinaig le nu nane kusnaningina: Tane nyamagan jak e ngina le

42 nane kualegan uganu ande tunaig le

43 tumba nane am mbolnje nyina.

44 Kile Yesus nu nane saningina: Ye o buk tane ndon minmba Moses tuan tango kame jakmba tuku kuyar mune kuyar ye tuku kuyarkinaig ta jakmba kumungamngat nga satingen ngina.

45 Tanjamba nu nane kuyar kila pilwaig nga nu nane wamdus purfeu serningina sulumba

46 saningina: Tuan tango kame nane Kristus tuku tenemba kuyarnaig: Nu rar sunjo tumba kumwa sulumba mara kenju mbolnje man tinungat.

47 Nane afu nu tuku nyu tumba Yerusalemnge tugu pilmba ka ma jakmba mbolnje kukliwamngaig. Kukliwaig le nane ismba ngamungal biye mbilwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat. Nane tanjamba ye tuku kuyarnaig.

48 Tane wam kame te ηakmba kile-mayokkamηgaig.

49 Tane isap. Mam nu ande prowam tuku sakina ta nu kukuli le tane mbol prowamηgat. Tane Yerusalem kusre ndawap. Samba mbolok sanηgri tairηga minap ηgina.

Kuate nu Yesus te-dunηina

(Markus 16.19-20; Aposel 1.9-11)

50 Kile Yesus nu nane kilmba mayok ka kumba Betani tumbraη prona ka tanηe nuηe wai te-dunηa nane nyaro ningina.

51 Tanηamba minna le Kuate nu te-dunηina le nane kusreka samba mbol kina.

52 Tanηana le nane gare tormba luka Yerusalem kinaig sulumba

53 tanηe nane mara mindek kusem wande sunηo sinamηge Kuate tuku nyu te-dunηa minnaig.

Son.

KUATE TUKU PASA
Portions of the Old Testament and The New Testament
in the Siroi Language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Siroi long
Niugini

copyright © 1975, 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Siroi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-02-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

9d2e8659-afb4-5cca-93d8-23ebf89e1709